

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ

Коваленко В.В.

**Формування соціальної
компетентності молодших школярів
засобами інформаційно-комунікаційних
технологій**

посібник

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ**

КОВАЛЕНКО В.В.

**ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ**

посібник

Київ – 2017

УДК 37.035.373.3.004

*Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту інформаційних технологій
і засобів навчання НАПН України*

Коваленко В.В.

Формування соціальної компетентності молодших школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій : посібник / за наук. ред. проф. М. П. Лещенко. К., 2017. 192 с.

Науковий редактор: *Марія Петрівна Лещенко*, доктор педагогічних наук, професор.

Рецензенти: *Лариса Іванівна Тимчук*, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник;
Анна Володимирівна Яцишин, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник.

ISBN 978-966-929-732-7

У посібнику викладено навчально-методичні матеріали з проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні соціальної компетентності молодшого школяра, визначено особливості використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів; розроблено навчально-методичні матеріали щодо формування соціальної компетентності молодших школярів із використанням web-орієнтованих і мультимедійних технологій.

Посібник може бути використаний в інститутах післядипломної педагогічної освіти на курсах підвищення кваліфікації учителів початкових класів, соціальних педагогів, практичних психологів; для підготовки майбутніх учителів початкових класів, соціальних педагогів, практичних психологів та всіма тими хто цікавиться колом питань, присвячених використанню інформаційно-комунікаційних технологій як засобів формування соціальної компетентності молодшого школяра.

ISBN 978-966-929-732-7

© Коваленко В.В.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ I. ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ	8
1.1. Поняття та структура соціальної компетентності молодшого школяра	8
1.2. Соціальна компетентність як одна з ключових компетентностей молодших школярів	23
1.3. Основні напрями соціально-педагогічної та виховної роботи з молодшими школярами	42
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ WEB-ОРІЄНТОВАНИХ І МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	55
2.1. Сучасний стан застосування web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів	55
2.2. Модель використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів	68
2.3. Модель розвитку компетентності педагогічних працівників щодо використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів	73
2.4. Методика використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів	83
2.5. Рекомендації для педагогічних працівників та батьків щодо використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів	93
РОЗДІЛ III. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ	117
3.1. Хід проведення тренінгових занять для педагогічних працівників.....	117
3.2. Хід проведення тренінгових занять для молодших школярів.....	124
3.3. Хід проведення батьківських зборів.....	154
ПІСЛЯМОВА	158
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	160
ДОДАТКИ	176

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ДСТУ	Державний стандарт України
ЕОР	електронний освітній ресурс
ЕОІР	електронний освітній ігровий ресурс
ЗЗСО	заклад загальної середньої освіти
ЗВО	заклад вищої освіти
ІКТ	інформаційно-комунікаційні технології
ІППО	інститут післядипломної педагогічної освіти
МЗ	мультимедійні засоби
МТ	мультимедійні технології
НДР	науково-дослідна робота
ПЗ	програмне забезпечення

ПЕРЕДМОВА

Формування соціальної компетентності у молодших школярів є одним з найбільш актуальних завдань сучасної початкової ланки освіти, оскільки ця компетентність визначає успішність в їх повсякденному житті, стимулюватиме їх інтеграційні процеси, дозволяючи не тільки адаптуватися, але й активно впливати на життєві події, засвоювати певні соціальні позиції, змінювати навколишню дійсність і самого себе.

Сформована соціальна компетентність молодших школярів характеризує дитину як відкритую до суспільства особистість, що володіє навичками соціальної поведінки, готовністю до сприймання соціальної інформації, бажанням пізнати оточуючий світ. Стратегії соціальної поведінки, засвоєні в молодшому шкільному віці, можуть стати фундаментом розвитку повноцінної особистості. Тому необхідною умовою є цілеспрямована допомога у побудові ефективних поведінкових стратегій, а розвиток соціальної компетентності молодших школярів повинен стати одним із найважливіших напрямів роботи в початковій школі. Напружена ситуація в сучасному українському суспільстві загострює проблему формування соціальної компетентності кожного громадянина і особливо в цьому напрямі важливо здійснювати кроки починаючи з молодшого шкільного віку.

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у освітньому процесі зумовлює зростання вимог до професійної підготовки педагогічних працівників і, зокрема, до їх інформаційно-комунікаційної компетентності. Наразі, щоб ефективно і педагогічно виважено використовувати інформаційно-комунікаційні технології, особливо в умовах початкової школи, необхідно мати універсальні знання та навички, створювати для учнів умови для розкриття їх здібностей, творчого потенціалу, задоволення запитів для формування повноцінної особистості. Сьогодні вимагає від педагогічних працівників застосовувати ІКТ не тільки під час навчання, а й для ефективного проведення соціально-педагогічної та позакласної роботи з молодшими школярами.

Впровадження ІКТ в освітній процес вимагає відповідності професійної підготовки вчителів сучасному рівню інформатизації суспільства. Тому, однією з глобальних цілей інформатизації освіти є підготовка вчителів, які володіють

належним рівнем застосування мультимедійних технологій, готові використовувати їх у навчально-виховному процесі, беруть активну участь у процесі інформатизації освіти [65, с. 7].

Узагальнюючи теоретичний і практичний доробок у галузі формування соціальної компетентності молодших школярів, слід зазначити, що недостатньо розробленими залишаються питання підготовки педагогічних працівників до використання ІКТ, зокрема, web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів в умовах початкової школи.

Тож, актуальною стає проблема використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів та підвищення компетентності педагогічних працівників у цьому напрямі.

У *першому розділі* проаналізовано поняття та структура соціальної компетентності молодшого школяра; розглянуто соціальну компетентність як одну з ключових компетентностей молодших школярів; визначено основні напрями соціально-педагогічної та виховної роботи з молодшими школярами.

У *другому розділі* визначено сучасний стан застосування ІКТ, зокрема, web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів; розглянуто методику використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів; розроблено та обґрунтовано модель розвитку компетентності педагогічних працівників щодо використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів; розроблено та обґрунтовано методику використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів; розроблено рекомендації для педагогічних працівників та батьків щодо використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів.

У *третьому розділі* подано навчально-методичні матеріали: хід проведення тренінгових занять для педагогічних працівників; хід проведення тренінгових занять для молодших школярів; хід проведення батьківських зборів.

Щиру вдячність висловлюю за допомогу у підтримці посібника науковому керівнику – Марії Петрівні Лещенко, доктору педагогічних наук, професору; директору Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України – Валерію Юхимовичу Бикову, доктору технічних наук, професору, дійсному члену НАПН України; рецензенту – Ларисі Іванівні Тимчук, доктору педагогічних наук, старшому науковому співробітнику; рецензенту – Анні Володимирівні Яцишин кандидату педагогічних наук, старшому науковому співробітнику; редактору – Євгенії Трохимівні Цибі; директорам закладів загальної середньої освіти, які сприяли реалізації розроблених навчально-методичних матеріалів для молодших школярів; керівництву інститутів післядипломної педагогічної освіти за сприяння у проведенні занять з педагогічними працівниками щодо підвищення їх компетентності з використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій та всім педагогічним працівникам і батькам молодших школярів, які брали участь у експериментальній перевірці та апробації авторських розробок.

РОЗДІЛ I

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

1.1. Поняття та структура соціальної компетентності молодшого школяра

У сучасному інформаційному просторі особливої ваги набувають питання соціалізації кожного громадянина починаючи з дитячого віку. Соціальне середовище є обов'язковою умовою соціалізації особистості, а саме його компоненти: економічні, політичні, соціальні, духовні, які впливають на формування відповідних ціннісних орієнтацій та поведінки особистості.

Визначення понять «соціалізація», «компетентність», «соціальна компетентність» та взаємопов'язаних із ними понять, а саме «соціальне середовище», «соціальне виховання» лежать в основі курсу підвищення кваліфікації педагогічних працівників з проблеми формування соціальної компетентності, зокрема, молодших школярів

Під «соціальним середовищем» розуміється, по-перше, складне багаторівневе утворення, конкретний прояв стосунків, що мають місце у суспільстві, у якому живе і розвивається особистість; по-друге, сукупність соціальних умов життєдіяльності людини, які впливають на її поведінку і свідомість.

Проаналізувавши детально термін «соціалізація» зосередимо увагу лише на тому його аспекті, який є важливим для нашого вживання у роботі з молодшими школярами. Наголосимо, що термін «соціалізація» поданий у науковій літературі різних галузей наук, адже його тлумачення знаходимо у психології, педагогіці, соціальній педагогіці, філософії та соціології.

Проблеми розвитку особистості досліджені та описані в наукових джерелах за допомогою різних аспектів пристосування людини до середовища, в якому вона народжується і живе, зокрема: виховання, самовиховання, формування, адаптація, соціалізація тощо.

Термін «соціалізація» виник у ХХ ст., саме тоді науковці розглядали процес «соціалізації-інтеграції», в основі якого лежить творчий пошук свого «Я».

В Енциклопедії освіти [38, с. 836] знаходимо критерії соціалізованості людини: зміст сформованих установок, стереотипів, цінностей, картин світу; адаптованість особистості, її спосіб життя, законослухняна поведінка; соціальна ідентичність (групова, загальнолюдська); рівень незалежності, впевненості і самостійності, ініціативності й незакомплексованості, розкнутості [38, с. 836].

З появою у повсякденному житті ІКТ та активним застосуванням їх в усіх галузях суспільства виникли нові терміни, такі як «медіасоціалізація» та «кіберсоціалізація». Дослідниця А. В. Тадаєва [126, с. 28-29] звертає увагу на те, що завдяки медіа можливо візуалізувати соціальний досвід та соціальні цінності у вигляді інформації, даних, також користувачі можуть не тільки використовувати медіатексти, а й створювати їх, спілкуватися з іншими, застосовуючи технічні засоби. Таким чином, в інформаційному суспільстві істотно змінюється уявлення про соціалізацію і однією з провідних моделей цього процесу постає – медіасоціалізація, тобто соціалізація в медіасередовищі. Медіасоціалізація означає, що крім традиційних агентів, інститутів та факторів соціалізації активно втрутився ще один чинник – медіа [126, с. 28-29].

В. А. Плешаков [91] наголошує, що поширення та стрімкість освоєння Інтернету призвело до виникнення терміну «кіберсоціалізація», який визначено як процес якісних змін структури самосвідомості особистості й мотиваційно-потребової сфери індивідуума, що відбувається під впливом і в результаті використання людиною сучасних інформаційно-комунікаційних, цифрових і комп'ютерних технологій у контексті засвоєння і відтворення культури в персональній життєдіяльності [91].

Виходячи з тлумачень вищезазначених авторів під поняттям «соціалізація» будемо розуміти, що це двосторонній взаємозумовлений процес соціального становлення особистості, що відбувається шляхом входження індивіда в соціальне середовище шляхом інтеграції, адаптації, індивідуалізації цінностей до культури соціуму. Соціалізація, як процес, є основою для розвитку соціальної компетентності особистості.

Поряд із терміном «соціалізація» постає поняття «соціальне виховання», що в Українському педагогічному енциклопедичному словнику визначено як «складний і суперечливий процес входження, включення і адаптації підростаючого покоління в життя суспільства у всьому його різноманітті. Соціальне виховання здійснюється стихійно (через народну педагогіку) чи цілеспрямовано (через спеціально організований вплив і взаємодію навчальних закладів і сім'ї, різних виховних інститутів) [30, с. 434]. В Енциклопедії освіти поняття «соціальне виховання» описано, як процес та результат цілеспрямованого впливу на людину для оволодіння і засвоєння нею загальнолюдських та спеціальних знань, соціального досвіду з метою формування позитивних ціннісних орієнтирів, соціально значущих якостей [38, с. 847]. У Малій енциклопедії з соціальної педагогіки [120] поняття «соціальне виховання» подано, як процес та результат цілеспрямованого впливу на людину для оволодіння і засвоєння нею загальнолюдських та спеціальних знань, соціального досвіду з метою формування позитивних ціннісних орієнтацій, соціально значущих якостей. Також, це процес планомірної та впорядкованої допомоги людині у розвитку її природно-творчих сил, наснаження до самовдосконалення, саморозвитку, самореалізації людини у діяльності, спілкуванні, пізнанні, в результаті чого удосконалюється її психічні і фізичні задатки й виробляється особистісний сенс життя [120, с. 243].

З метою подальшого визначення поняття «соціальна компетентність» розглянемо термін «компетентність». У Законі України «Про вищу освіту» термін «компетентність» визначено як динамічну комбінацію знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [94]. За І. Г. Тараненко компетентність розкриває нові перспективи розуміння завдань закладу загальної середньої освіти, життєвих результатів освітньої діяльності. Концептуальний підхід до поняття «компетентність» полягає в реалізації ідеї виховання компетентної людини, яка не лише має необхідні знання,

професіоналізм, високі моральні якості, а й уміє діяти адекватно у відповідних ситуаціях, застосовуючи ці знання і беручи на себе відповідальність за свою діяльність [127].

Компетентність стосовно структури змісту освіти в інтегрованому вигляді – це результат всесторонньої освіти, який досягається не лише засобами змісту освіти, але й соціальної взаємодії [56, с. 45-46.]. Реалізація компетентнісного підходу в освітньому процесі передбачає дотримання низки дидактичних умов. Важливим є усвідомлення учасниками навчального процесу дидактичної специфіки, закладеної в поняття «компетентність» як педагогічної категорії, яку можна характеризувати як певний етап в освітньому процесі, так і його кінцевий результат – результат освіти. Отже, перелік освітніх компетенцій це вимога, соціальна норма освіченості учня, необхідна для його подальшого ефективного функціонування у сфері людської діяльності. Залежно від виду компетенцій (предметні, соціальні, особистісні) шляхи та терміни їх формування в учнів є різними. Таке формування може бути спеціальним (безпосереднім) або контекстним (опосередкованим) і здійснюватись упродовж певного часу – однієї навчальної теми або протягом всього терміну навчання [56, с. 51].

Вітчизняні вчені пропонують певний перелік ключових компетентностей, які деталізуються в комплекс знань, умінь, навичок та цінностей: навчальна (уміння вчитися), громадянська, загальнокультурна, інформаційна, соціальна, здоров'язберігаюча [56, с. 86-90].

Із зазначених наукових визначень робимо висновок, що формування соціальної компетентності є важливим і своєчасним завданням сучасної педагогічної науки, оскільки, актуалізуються різні напрями формування соціальної компетентності особистості, зокрема, учнів закладу загальної середньої освіти.

Проаналізувавши вітчизняну та закордонну наукову літературу нами було узагальнено погляди науковців на тлумачення поняття «соціальна компетентність» та відображено їх у таблиці 1.1.

**Погляди вітчизняних та закордонних учених на тлумачення поняття
«соціальна компетентність»**

№	Автор/джерело	Тлумачення поняття «соціальна компетентність»
1	А. Б. Мудрик [83, с. 26.]	поняття є мінливим і його зміст жорстко не прив'язаний до певного освітнього рівня, здібностей та знань особистості, а викликаний соціальними процесами та змінами, що відбуваються у суспільстві. А тому на формування соціальної компетентності великий вплив мають соціальні, економічні, культурні, політичні умови, що торкаються інтересів людини й вимагають постійного зростання її професійної, особистісної та соціальної компетентності
2	Н. М. Бібік [9, с. 2]	передбачає здатність жити в соціумі (урахування інтереси та потреби соціальних груп; дотримання соціальних норм і правил; співпраця з партнерами), а також адекватно виокремлювати, ідентифікувати, фіксувати та аналізувати коло питань на перетині всієї системи соціальних відносин суспільства людини
3	Н. В. Гавриш [21]	інтегральна якість особистості, що складається з комплексу емоційних, мотиваційних, характерологічних особливостей і виявляється у соціальній активності та гуманістичній спрямованості особистості
4	Т. І. Поніманська [93, с. 259]	«соціальну компетентність дитини» - відкритість до суспільства, навички соціальної поведінки, готовність до сприймання соціальної інформації.
5	М. В. Савченко [106, с. 185-191]	соціальна компетентність входить у структуру життєвої компетентності особистості. Майбутнє дитини значною мірою залежить від того, як вона зможе адаптуватися до соціального середовища, коли поряд не буде дорослого, готового прийти на допомогу.
6	Л. А. Лепіхова [71,	вміння відстояти власну думку, протистояти небажаному

	с. 9]	впливу, так і толерантності, і вміння пристосовуватися, і, більш того, ефективно діяти в соціальних умовах, що постійно змінюються»
7	М. В. Гончарова-Горянська [31, с. 71–74] та В. В. Цветков [129]	багатогранна характеристика особистості охоплює всю множину та глибину функціонування особистості в соціумі. Особистість зі сформованою соціальною компетентністю на достатньому рівні охоплює як соціальні мотиви, знання, навички, необхідні для успішної взаємодії із соціальним середовищем, так і самопочуття та самореалізацію особистості в соціумі. При цьому соціальна компетентність передбачає як достатній рівень вміння будувати партнерські стосунки, здатності до кооперації на рівноправній основі, так і достатній рівень комфортності, аби не йти врозріз з вимогами суспільства
8	І. Г. Єрмаков [40, с. 63]	сформована соціальна компетентність вимагає вміння рахуватися з соціальними нормами та правами інших людей. Це вказує на ситуативний характер прояву соціальної компетентності. Формування і становлення соціальної компетентності особистості – це розгортання її життєвого потенціалу
9	С. Б. Серякова [109, с.19]	складне особистісне утворення, що забезпечує розвиток і саморозвиток людини, що визначає соціальну ініціативу, відповідальність перед іншими за свої дії і здатність вибудовувати свою поведінку відповідно до соціальних норм і цінностями. Соціальні компетенції визначено як знання, вміння, навички або способи діяльності, системи цінностей і відносин між людьми
10	Л. В. Лежніна [67, с.107]	є певною соціалізуючою медіаною, яка, інтегруючи відомості з різних галузей знань, озброює людину інструментом для діяльності, регулювання соціальних відносин, соціального вдосконалення особистості. Тобто, соціальна компетентність вміщує в себе здатність до спілкування, співпраці, розв'язання конфліктів, досягати поставленої мети, навички легко

		адаптуватися, проявляти особисту ініціативу, приймати відповідальність на себе.
11	Н. В. Беккер [7, с. 59-60]	соціальна компетентність розглядається у таких контекстах: 1) засвоєння наукових основ філософських, соціально-політичних, економічних, юридичних, етичних знань і умінь; 2) оволодіння колом соціально-психологічних знань і морально-правових суджень, що дозволяють успішно адаптуватися і активно діяти у соціальному оточенні. Тобто, соціальна компетентність характеризує особистість освіченої людини сучасного суспільства, зокрема, забезпечує життєву позицію людини, здатність орієнтуватися і гармонізувати відносини особистості з навколишнім світом. Термін «соціальна компетентність» дослідниця визначає як інтегральне приватне утворення, що включає в себе ряд взаємообумовлених і взаємодоповнюючих компонентів когнітивної, емоційної і поведінкової сфери, що дозволяють особистості адаптуватися і реалізуватися в умовах сучасного суспільства, і успішно пройти соціалізацію
12	Т. М. Смагіна [116, с.140]	– це система знань, умінь, ставлень, ціннісних орієнтацій та поведінкових компонентів (відповідного стилю спілкування) необхідних для існування в соціумі, також, це складна інтегрована характеристика особистості що забезпечує її самореалізацію
13	С. Б. Серякової та О. В. Галакової [109, с. 19-20]	в сучасному суспільстві допомагає людині вибудувати взаємини з іншими людьми в навколишній реальності
14	І. О. Ніколаєску [87, с. 6-7]	процес і результат засвоєння й активного відтворення особистістю соціально-культурного досвіду (знань, умінь, норм, традицій, цінностей) на основі її діяльності, спілкування, відносин; як інтегративний результат, що передбачає зміщення акцентів з їх накопичення до формування здатності застосовувати досвід діяльності при розв'язанні життєвих

		проблем, брати на себе відповідальність, проявляти ініціативу, активність у командній роботі, попереджувати і розв'язувати конфлікти, бути толерантним у складних ситуаціях, проявляти емпатійність
--	--	---

В результаті аналізу вітчизняних і закордонних наукових праць та нашого власного дослідження під поняттям «соціальна компетентність молодшого школяра» будемо розуміти, що *це підтверджена здатність особистості, що виявляється у відкритості до суспільства, навичках соціальної поведінки, готовності до сприймання соціально спрямованих інформаційних повідомлень, відповідальності перед іншими за свої вчинки та вміння вибудовувати свою поведінку в середовищі поєднаної реальності (реальному і віртуальному) у відповідності до соціальних норм і суспільних цінностей.*

Авторське розуміння взаємозв'язків між проаналізованими у даному пункті поняттями подаємо на рис 1.1.

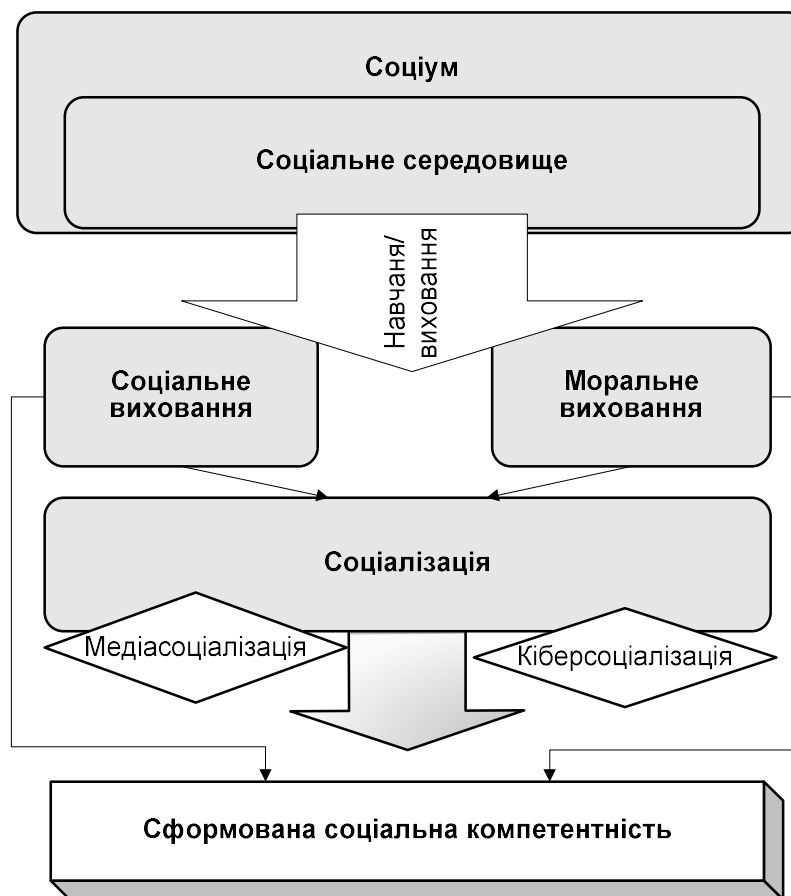

Рис. 1.1. Авторське розуміння взаємозв'язків між термінами, пов'язаними з поняттям «соціальна компетентність»

Отже, з проведеного аналізу наукової літератури зрозуміло, що для розвитку повноцінної особистості школярів, зокрема, молодших школярів, важливим є формування їх соціальної компетентності.

Структура соціальної компетентності молодших школярів

Вважаємо, що одним із важливих напрямів роботи закладу загальної середньої освіти є створення умов для формування соціальної компетентності учнів, а отже, провідним завданням вчителів, соціальних педагогів і практичних психологів є: створення умов для гармонійного розвитку школярів, виявлення здібностей, які свідчать про їх неповторність і унікальність, розкриття їх творчих задатків, тобто створення умов для інтелектуального, духовного і фізичного розвитку.

Наразі виникає нагальна потреба подивитися на сучасну шкільну систему не просто як на систему навчання, а як на «школу життя». Орієнтація на такий підхід дозволить навчальним закладам розглядати компетентність своїх учнів в інтегрованому освітньому просторі під кутом виконання завдання успішності їх соціалізації. Тому оптимальна організація психолого-педагогічної роботи у цьому напрямі багато в чому визначається розумінням педагогічних працівників того, що конкретно (які соціокультурні навички, вміння; соціально-психологічні якості особистості тощо) необхідно формувати у дитини, тобто, обумовлюється розумінням сутності і структури соціальної компетентності. А тому чітке усвідомлення компонентного складу цієї компетентності дозволить максимально кваліфіковано організувати роботу щодо соціалізації учнів в умовах масової школи [6, с. 17].

Рядом науковців у посібнику [105, с. 73] наголошено на тому, що важливим є об'єднання процесів формування соціальної та комунікативної компетентностей у роботі з молодшими школярами, тому, що завдяки цим компетентностям у дітей налагоджуються контакти та встановлюється взаємодія з різними людьми, дитина знаходить своє «Я» у суспільстві людей і вчиться бачити, використовувати і поважати можливості інших [105, с. 73].

О. В. Галакова [23, с. 125-126] зазначає, що зміст процесу розвитку соціальної компетентності має відображати ланцюжок взаємодії молодшого школяра (розуміння себе; взаємодія з однолітками (хлопчиками і дівчатками), в

тому числі і у групі; взаємодія з дорослими (рідними, педагогами). Дослідниця виділяє такі компоненти соціальної компетентності: 1) *мотиваційний*: проявляє інтерес до спілкування; визнає цінність взаємодії з іншими людьми; приймає норми і правила взаємодії з людьми (норми моралі, етикету); розуміє неминучість несення відповідальності за свої вчинки; усвідомлює необхідність конструктивно взаємодіяти з іншими; 2) *когнітивний*: вбачає знання своїх позитивних і негативних якостей; знання того, що люди різні за своїми характеристиками, вчинкам; існування різних культур; знання норм і правил взаємодії/спілкування з однолітками і дорослими; знання про організацію роботи в групі, вибудовування системи взаємодії для досягнення загального результату; знання конструктивних способів взаємодії; знання конструктивних способів розв'язання конфліктних ситуацій; наявність уявлень про вербальні і невербальні засоби спілкування; знання способів самовираження (пояснення, переконання, повідомлення про свої почуття); 3) *діяльнісний*: проявляє готовність до актуалізації наявних знань, здатність до самопрезентації та самоорганізації, самоконтролю; вміння встановлювати стосунки, взаємодія (знайомитися, створювати групу тощо); вміння домовлятися, розв'язувати питання конструктивними способами; дотримання норм і правил поведінки; 4) *рефлексивний*: здатність оцінювати і пояснювати свою поведінку і аналізувати вчинки інших на основі наявних знань; здатність аналізувати ситуацію і знаходити спосіб поведінки відповідно до норм і можливостей [23, с. 125-126].

Доречною є думка О. В. Галакової про те, що на становлення і розвиток соціальної компетентності безпосередньо впливають особистісні якості, такі як: доброта, врівноваженість і активність, емоційна стійкість, чуйність, тактовність, чесність, уважність до людей, акуратність і інші. Формування цих якостей потрібне молодшому школяру для встановлення позитивних відносин з однолітками і дорослими людьми [23, с. 126].

До критеріїв сформованості соціальної компетентності молодших школярів, у роботі [60, с.148], віднесено: обізнаність дітей про об'єкти соціальної дійсності; соціальна спрямованість діяльності та готовність до неї; соціально значимі дії. Необхідними елементами компетентності є когнітивна,

мотиваційно-ціннісна й поведінкова складові, що включають в себе комплекс ціннісних орієнтацій і соціальних установок особистості та виступають як фактор соціальної поведінки особистості [60, с.148].

За визначенням О. С. Сидорової до соціальної компетентності входять такі компоненти: пізнавальний, регулятивний, особистісний і комунікативний. Пізнавальний компонент пов'язаний з умінням школяра розуміти настрій свого партнера за вербальними і невербальними ознаками, знати правила роботи в групі; сформувати регулятивний компонент означає навчити дитину проявляти доброту, увагу, шанобливе ставлення до свого партнера, проявляти інтерес до соціального життя; особистісний компонент передбачає сформованість елементів самопізнання дитини; вміння дитини не сваритися, спокійно реагувати у конфліктних ситуаціях, вміння підтримати розмову і спілкуватися на прості побутові теми сприяє формуванню комунікативного компонента [113, с. 91].

О. А. Баранова та Н. І. Арсентьева виділяють компоненти соціальної компетентності і їх змістовне наповнення у молодших школярів, які навчаються в умовах інклюзивного освітнього простору: 1) афективно-ціннісний: емоційне ставлення до оточуючих; мотиви спілкування з оточуючими; ставлення до себе, прийняття себе і оточуючих з їх особливостями; усвідомлення своєї унікальності, неповторності; ставлення до етичних норм, правил поведінки і взаємин між людьми різного віку, статі, релігійної приналежності, економіко-соціального статусу та ін.; 2) когнітивний: уявлення про соціальні ролі (учитель, учень, товариш); уявлення про свою сутність, своє здоров'я, про можливості свого тіла; усвідомлення своєї приналежності суспільству, колективу як повноцінної, самостійної, неповторної особистості; розуміння емоцій, настрою власного та інших людей за вербальними і невербальними ознаками; розуміння своїх бажань та інших людей; знання етичних норм поведінки; розуміння наслідків своїх вчинків та інших людей; знання можливих способів виходу з конфліктної ситуації, варіантів поведінки для досягнення бажаної мети; 3) дієво-практичний включає дві складові: а) комунікативно-мовну; б) поведінково-рефлексивну; 4) особистісний: толерантність, емпатія, впевненість, соціальна

відповідальність за свою поведінку; позитивна установка на саморозвиток; адекватна самооцінка; націленість на успіх [6, с. 17].

О. Л. Кононко вважає, що соціальна компетентність молодших школярів сформована коли вони: 1) володіють елементарними знаннями про соціальні явища, події, людей, взаємини, способи їх налагодження; цінують, визнають значущість для себе всього, що пов'язане із соціальним життям, цікавляться ним; 2) називають словами, вербалізують основні соціальні явища; 3) передають свої враження, пов'язані із соціальними подіями та взаєминами людей, художніми образами (малюють, складають оповідання тощо); 4) пов'язують соціальну активність людей і власну з виконанням соціально сформованих стандартів; 5) реалізують свої знання та інтереси у різних формах поведінки; 6) проявляють у поведінці конструктивну творчість; 7) збалансовують особисті та соціальні інтереси [58, с. 125].

В умовах інформаційного суспільства, молодший школяр повинен володіти знаннями про основне призначення, історію, позитивні та негативні впливи медіа на людину; правилами поведінки в сучасному інформаційному просторі; сприймати медіа не як самоціль, а як засіб отримання інформації; вміти розрізняти соціальні та асоціальні приклади поведінки в інформаційному просторі; повинен вміти використовувати різні технічні засоби для отримання інформації та навчання; вміти аналізувати та набути первинних навичок відрізняти правдиву інформацію від фальшивої під час її пошуку. З популяризацією соціальних мереж молодший школяр має засвоїти навички спілкування у них для попередження можливих негативізмів чи шахрайства [126, с. 61].

Деякі дослідники вважають, що важливою ознакою сформованості соціальної компетентності молодших школярів є здатність до неперервного здобуття особистісного досвіду про соціальну поведінку через створення й аналіз різних життєвих ситуацій як у реальному, так і у віртуальному житті.

Сформована соціальна компетентність молодших школярів характеризує дитину як відкриту до суспільства особистість, що володіє навичками соціальної поведінки, готовністю до сприймання соціальної інформації, бажання пізнати оточуючий світ [51].

На підставі проаналізованої літератури та власного досвіду було визначено 5 складників (когнітивно-пізнавальний, мотиваційно-ціннісний, поведінково-діяльнісний, комунікативний, інформаційно-рефлексивний) та 21 показник соціальної компетентності молодших школярів, що схематично зображені на рис. 1.2. Опишемо їх детальніше:

1) *когнітивний складник* соціальної компетентності молодших школярів характеризується такими показниками: знання про якості особистості, що дозволяють успішно соціалізуватися в суспільстві; знання про себе як про об'єкт і суб'єкт соціальних відносин який, знайомий з поняттями: настрій, почуття, співпереживання, може пояснити їх значення; знання про свою фізичну, психологічну та соціальну сутність, про основні соціальні ролі, норми спілкування і взаємодії; знання про способи взаємодії людей у суспільстві, про вербальні і невербальні засоби спілкування; Знає способи самовираження: пояснення, переконання, повідомлення про свої почуття;

2) *мотиваційно-ціннісний складник* соціальної компетентності молодших школярів передбачає наявність таких показників: інтересу до соціально значущої діяльності, прояву ініціативи, емоційно-ціннісного ставлення до неї; визначення еталонів соціальної поведінки; наполегливості у подоланні труднощів; вміння контролювати і регулювати свої емоції;

3) *поведінково-діяльнісний складник* соціальної компетентності молодших школярів характеризується такими показниками: здатність до самоорганізації та самоконтролю, дії, що не суперечать загально визнаним соціальним нормам (різноманітні і адекватні); навички конструктивної взаємодії з оточуючими та самостійна і впевнена поведінка в незнайомих ситуаціях; уміння самостійно знайти адекватний спосіб поведінки в конфліктах з дорослими і однолітками; освоєння різних правил, норм, звичаїв, вироблених в процесі суспільного розвитку; вміння ставити різнорівневі цілі, завдання і досягати їх; навички передавання своїх вражень, пов'язаних із соціальними подіями та взаєминами людей, художніми образами (малюють, складають оповідання тощо);

4) *комунікативний складник* соціальної компетентності молодших школярів має такі показники: здатність до самопрезентації, вміння встановлювати стосунки, взаємодія з іншими (знайомитися, створювати групу);

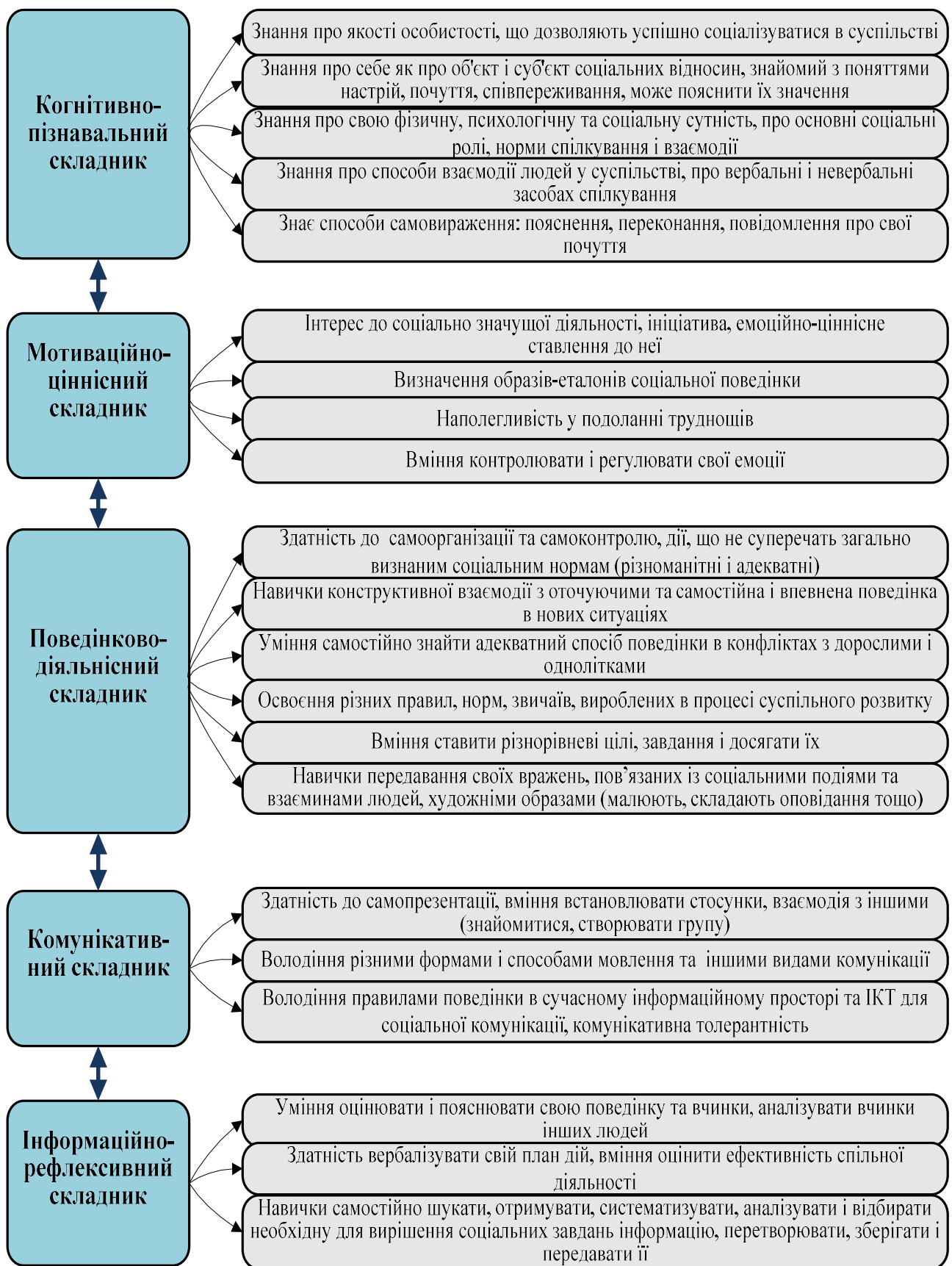

Рис. 1.2. Складники та показники соціальної компетентності молодших школярів

володіння різними формами і способами мовлення та іншими видами комунікації; володіння правилами поведінки в сучасному інформаційному просторі та ІКТ для соціальної комунікації, комунікативна толерантність;

5) *інформаційно-рефлексивний складник* соціальної компетентності молодших школярів містить такі показники: уміння оцінювати і пояснювати свою поведінку та вчинки, аналізувати вчинки інших людей; здатність вербалізувати свій план дій, вміння оцінити ефективність спільної діяльності; навички самостійно шукати, отримувати, систематизувати, аналізувати і відбирати необхідну для розв'язання соціальних завдань інформацію, перетворювати, зберігати і передавати її.

Сформованість соціальної компетентності молодших школярів рекомендуємо перевіряти за такими *рівнями*:

✓ високий: характеризується широкими і стійкими соціальними знаннями про об'єкти соціальної дійсності у формі понять; широкими і стійкими соціальними інтересами, наявністю зовнішньої і внутрішньої мотивації до спілкування; здатністю до самооцінки поведінки, коригування власних дій; визнає цінність взаємодії з іншими людьми; знайомий з правилами і нормами поведінки в різних ситуаціях спілкування з дорослими і однолітками; вільно володіє засобами вербального і невербального спілкування; може пояснити значення понять: настрій, почуття, співпереживання; самостійно знаходить адекватний спосіб поведінки в конфліктах з дорослими і однолітками; часто проявляє ініціативу в спілкуванні з дорослими і однолітками; вільно застосовує ІКТ для комунікації в соціумі; емоційні прояви, адекватні ситуаціям; адекватно сприймає і оцінює якості партнерів по спілкуванню, свої вчинки і дії; здійснює дії, що відповідають загальноприйнятим соціальним нормам; самостійно і впевнено веде себе у нових ситуаціях.

✓ середній: володіє недостатньо широкими і конкретними знаннями про оточуючі об'єкти соціальної дійсності; проявляє ситуативний інтерес до соціально значущої діяльності; володіє недостатньою здатністю до самооцінки поведінки, коригування власних дій; розуміє важливість спілкування з іншими людьми, мотивом вступу в спілкування є бажання самореалізуватися; знайомий з правилами і нормами поведінки в типових ситуаціях спілкування з

однолітками і дорослими; має уявлення про такі засоби, як мова, жести; ситуативно застосовує ІКТ для комунікації; може пояснити значення понять: настрої, співпереживання; може самостійно знайти спосіб поведінки в конфліктах з однолітками; розуміє значення найбільш поширених жестів і використовує їх в спілкуванні; вільно передає свій задум за допомогою слів; проявляє ініціативу в спілкуванні тільки з добре знайомими людьми; виявляє складності у прояві емоцій; адекватно оцінює тільки деякі власні якості особистості; може адекватно сприймати та оцінювати тільки вчинки і дії добре знайомих людей; здійснює дії, які не повною мірою відповідають загальноприйнятим соціальним нормам;

✓ низький: володіє неточними, обмеженими знаннями про оточуючі об'єкти соціальної дійсності або такі знання повністю відсутні; проявляє слабкий інтерес до соціально значущої діяльності або такий інтерес зовсім відсутній; стриманий у прояві емоцій; відсутність здатності до самооцінки поведінки; має фрагментарні уявлення про норми і правила поведінки в соціумі; із ускладненнями пояснює значення понять: настрої, почуття, співпереживання; не застосовує ІКТ для комунікації в соціумі; проявляє неадекватні емоційні почуття; потрапляючи у конфлікт, не може самостійно його подолати; здатен на дії, що не відповідають загальноприйнятим соціальним нормам; відсутня впевненість та самостійність у поведінці в незнайомих ситуаціях.

Отже, процес формування соціальної компетентності має передбачати таку організацію виховного процесу, яка спрямована на забезпечення всебічного розвитку і виховання соціально компетентної особистості, готової до конструктивної взаємодії і соціально значимої діяльності, що надалі сприятиме набуттю учнями досвіду успішного соціальної взаємодії як в навчальній діяльності, так і в суспільному житті [86, с. 148-149].

1.2. Соціальна компетентність як одна з ключових компетентностей молодших школярів

Досліджуючи проблему формування соціальної компетентності молодших школярів, першочергово розглянемо початкову школу як найважливіший

інститут, що впливає на соціалізацію учнів, зокрема, молодшого шкільного віку. Відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту» [95] ст.3 «загальною середньою освітою є цілеспрямований процес ..., результатом якого є інтелектуальний, *соціальний* і фізичний розвиток особистості, що є основою для подальшої освіти і трудової діяльності» [95].

Важливим завданням сучасної освіти є виховання духовно-морального, відповідального, ініціативного і компетентного громадянина. І основним ресурсом є створення сприятливих умов для розвитку особистості, тому провідна роль в процесі формування ціннісного ставлення до світу, себе і до інших належить закладу загальної середньої освіти. Саме школа є ключовим елементом інтеграційного, соціокультурного, загальнонаціонального простору духовно-морального розвитку особистості [7, с.54].

У підручнику «Вікова та педагогічна психологія» [17] зазначено, що час життя дітей від 6 до 11 років називають молодшим шкільним віком. Важливим є врахування особливостей психічного і фізичного розвитку дітей. Зі вступом до школи у дитини відбувається різка зміна її діяльності і життя. Під час шкільного навчання продовжують розвиватись фізичні і розумові здібності, формуються психічні властивості молодшого школяра та його анатомо-фізіологічні особливості. У цьому віці у дітей «... виникає складне новоутворення – «психологічна готовність до шкільного навчання», до структури якого входить особистісна, інтелектуальна і соціально-психологічна готовність. Психологічна готовність включає здатність дитини до прийняття нової «соціальної позиції» – положення школяра, здатність управляти своєю поведінкою, своєю розумовою діяльністю, певний світогляд, готовність до оволодіння новою діяльністю» [17].

Також молодший шкільний вік є сензитивним для розвитку практично всіх психологічних утворень, що є значущими для позитивного розвитку в подальші вікові періоди. Учень початкової школи орієнтується на загальнокультурні зразки дії, які приймає в діалозі з іншими людьми, адже він сприйнятливий до нових технологій, швидко переймає моделі поведінки. Мотиви встановлення і збереження позитивних взаємин з іншими дітьми набувають величезного

значення для молодшого школяра, тому одним із головних стає його бажання заслужити схвалення і симпатію [109, с. 19].

Природно, що вступ дитини до школи є дуже важливою подією у її житті, однак діти переживають її по-різному. Загальна більшість дітей охоче йде до школи, і вони відразу включаються у навчальну діяльність, що стає провідною у їхньому житті. Першочерговими для дітей стають вимоги школи і вчителів. Реакція учнів на вимоги вчителя є різною залежно від особливостей індивідуальної готовності до навчання. Проте діти, які не відвідували дошкільні заклади, часто розгублені, важко знаходять контакт з однокласниками та учителем. Тому важливим є індивідуальний підхід до дітей і допомога у процесі їх входження у шкільне життя, з його новим для них змістом, формами та вимогами, що мають стати основними вимогами школярів до себе самих і регуляторами їх поведінки [17].

Описуючи психологічні зміни в особистості молодшого школяра, Д. Б. Ельконін зазначає «...у процесі навчальної діяльності дитина освоює знання і вміння, вироблені людством. Але дитина їх не змінює. Що ж тоді вона робить? Виявляється, що предметом зміни в навчальній діяльності є сам її суб'єкт. Саме суб'єкт навчальної діяльності ставить перед собою завдання змінитися за допомогою її здійснення» [131].

Психологи визначають, що у молодшому шкільному віці діти оволодівають елементарними культурними навичками, провідною діяльністю стає досягнення знань, зростає здатність дитини до логічного мислення, самодисципліни та спілкування з ровесниками. З'являються прагнення до навчання і успіхів у ньому; бажання працювати і дізнатись, що із чого виникає, як діє. І такий інтерес варто задовольняти та підкріплювати оточуючими дорослими [17]. Більшість дітей приходить до школи з бажанням вчитися і у перші дні навчання у школі намагається сумлінно ставитись до навчання. Однак, через певний час ставлення дітей до школи змінюється. Причиною таких негативних явищ може бути у недосконалої організації навчально-виховного процесу. Також важливе значення для навчання має ставлення учнів до вчителя, оскільки встановлюються нові для дітей стосунки. Учні 1-2 класів, зазвичай, не виявляють критичного ставлення до вчителя і виконують усі його вимоги [17].

Рядом науковців [105, с. 52-53] визначено, що молодший шкільний вік – найбільш сприятливий період розвитку емоційної сфери, культури почуттів особистості. Поряд із розумовим розвитком дітей цього віку удосконалюється й діяльність щодо аналізу оточуючого світу. Розвинений «апарат відчуттів» надає учням можливість пізнавати множинність властивостей предметів, продуктів людської праці, явищ природи, сприяє тому, що діти стають більш чутливими до поєднань різних кольорів, звуків, рухів тощо. Зростає і рівень естетичних переживань дітей, збагачуються їхні почуття, підвищується загальна культура [105, с. 52-53].

С. М. Мартиненко наголошує, що «... молодший шкільний вік вважається основним періодом набуття соціального досвіду, передумовою функціонування механізмів розвитку особистості та орієнтації її життєдіяльності, це один із найважливіших періодів формування особистості. У цьому віці інтенсивно розвиваються природні задатки, формуються моральні якості, виробляються риси характеру». Дослідниця продовжує, що у віці 6-10 років в учнів з'являються думки про власну соціальну значущість, розвивається самооцінка, формується самосвідомість та зворотній зв'язок з оточенням. Новоутворенням молодшого шкільного віку є рефлексія, за якої діти навчаються оцінювати свою діяльність, поведінку. Водночас розвиваються й дитячі страхи, що відображають сприйняття ними подій, навколишнього світу загалом. Вигадані чи нез'ясовні страхи змінюються іншими, більш усвідомленими: навчання, ситуація в суспільстві, стосунки з однолітками. Страх може набувати форм тривоги або занепокоєння, які необхідно навчитися долати як самостійно, так і за допомогою дорослих людей (вчителів, вихователів, керівників гуртків, батьків) [77].

Д. Б. Ельконін, досліджуючи проблему дитячої та педагогічної психології, відзначив, що, коли діти перебувають у дошкільному закладі, вони мають різноманітне і різнобічне життя, там вони танцюють та співають, граються, займаються творчістю (малюють, ліплять тощо), слухають казки, знайомляться з оточуючим світом, діють самостійно і в співробітництві з дорослими та однолітками. Проте, зі вступом до школи все змінюється, життя дитини стає більше одноманітнішим, переважно це навчання у школі і виконання домашніх

навчальних завдань [131]. Тому важливими для гармонійного розвитку дітей є позашкільні установи, що підтверджують психологи і педагоги.

Нині, коли інтеграція особистості у національній та світовій культурі визначає умови її існування, духовно-моральний розвиток, виховання і соціалізація учнів набуває особливої значущості. Створення цілісного простору для духовно-морального розвитку, виховання і соціалізації учнів розглядається як уклад шкільного життя, що визначає урочну, позаурочну і позашкільну діяльність [7, с.54].

У психологічній літературі зазначено, що існує об'єктивна закономірність, згідно з якою будь-який крок з метою емансипації від дорослих є одночасно кроком у бік глибокого зв'язку із суспільним життям. Однак, якщо діти не знаходять такого зв'язку, а дорослі не допомагають їм у цьому, то внутрішні протиріччя починають виникати у зовнішньому протиставленні дитини дорослим. Основним завданням навчально-виховної системи і є не допускати стихійності у розвитку цього протиріччя, планомірно допомагати і організовувати дитяче дозвілля, допомагати встановлювати органічний зв'язок дитини з суспільством [131]. Тому основним результатом діяльності сучасної школи є діяльність щодо розвитку особистості школяра, що орієнтує школу на пошук шляхів і способів розвитку адаптаційних здібностей особистості для формування її соціальної компетентності [7, с.55].

Погоджуємося із думкою, висловленою Л. В. Лежніною [67, с.107], яка наголошує, що, розглядаючи школу, освітній процес і педагогічну діяльність в ній як інститут підтримки та розвитку «самості» дитини, як простір для набуття та інтеріоризації соціального досвіду з метою формування соціальної компетентності школярів, варто створити умови для освоєння учнями соціальних знань, набуття ними досвіду прийняття рішень, здійснення особистого вибору, розвитку навичок соціальної взаємодії і почуття відповідальності.

Н. А. Коломієць зазначає, що «основними психофізіологічними утвореннями молодшого школяра, що створюють передумови для впровадження в навчально-виховний процес початкової школи інтерактивних методів, є: образне сприйняття та запам'ятовування; імпульсивність; емоційність

сприйняття; довільна увага, її орієнтація на сильний подразник; важлива роль гри в процесі організації та реалізації пізнавальної діяльності; схильність до наслідування, копіювання дій; наочно-образне мислення» [54, с. 9].

У підручнику [17, с. 70] зазначено, що навчання у школі є формою колективного життя, спілкування з учителем та один з одним. У класному колективі складаються певні взаємовідносини (співробітництва під час виконання навчальних та інших завдань, взаємодопомоги та ін.), в ньому формується громадська думка, підтримуються одні тенденції в навчанні та поведінці учнів, утворюються малі групи, які теж впливають на розвиток молодшого школяра. Школярі можуть бути задіяні до різних видів позакласної чи позашкільної діяльності (художньої, ігрової, спортивної та ін.), до виконання доступних їм суспільно-корисних доручень, що поєднують їх навчання з життям суспільства і є важливим для формування їх моральної свідомості. Від того, як використовуються всі ці чинники, залежить виховна ефективність навчання, його роль у всебічному розвитку учнів [17, с. 70]. Специфікою навчання учнів початкової школи є візуалізація навчального матеріалу, а одним з найбільш ефективних способів забезпечення її є наочно-образний підхід у навчанні за допомогою мультимедійних засобів навчання [65, с. 8]. Тому педагогічним працівникам варто увесь час підвищувати свою компетентність щодо використання нових форм та методів з метою виховання і щодо застосування ІКТ для підтримки виховного процесу та зацікавлення молодших школярів.

Дії дітей у віці 5-7 років переважно визначаються предметною ситуацією. Якщо дитина приходить у школу, маючи низький рівень розвитку організованості і цілеспрямованості, то це значно ускладнює процес її навчання. А вміння встановлювати стосунки між метою діяльності та мотивом у учнів встановлюється тільки на кінець молодшого шкільного віку. Потім розвивається також вміння планувати власну діяльність та реалізовувати плани [17, с. 75].

Шкільне життя на кожному кроці ставить вимоги до компетентності дитини, її гнучкості, вміння вирізняти головне і другорядне, її здатності до одного пристосовуватися, а іншому – чинити опір, відстоюючи власну гідність.

У житті класного колективу щодня виникають непередбачувані ситуації, проблеми, що потребують негайного розв'язання і випробовують дитину на вміння приймати самостійні рішення, віддавати комусь або чомусь перевагу, відмовляти, відстоювати власну точку зору. Загострюється проблема формування в учня пристосованості до життя як уміння контролювати свої почуття відповідно до вимог шкільного життя [78, с. 162].

М. П. Лукашевич і М. В. Туленков [75, с. 381] зазначають, що соціальною функцією системи освіти є її могутній вплив на соціалізацію індивідів і на духовне життя суспільства в цілому. Адже саме система освіти виконує важливу функцію передавання культури суспільства від одного покоління до наступного. У школі діти набувають навичок та вчаться виконувати різні соціальні ролі, що потім потрібні для життя у суспільстві. Першочерговим у визначенні змісту й значенні всього навчання і виховання є те, щоб воно сприяло особистості у оволодінні системою якостей і вмінь для виконання соціальної ролі носія культури, духовності, активного суб'єкта соціальних відносин. Важливим є залучення до знань про людину, людські взаємовідносини, моральні принципи та формування умінь і навичок гуманної взаємодії [75, с. 381-387].

Соціальні педагоги [55] наголошують на тому, що сучасний етап розвитку спеціальної педагогіки та психології визначається пошуком нових шляхів соціальної адаптації дітей з психічними та фізичними проблемами. Значних успіхів у соціалізації дитини з особливими освітніми потребами може бути досягнуто лише за активної участі в цьому процесі сім'ї і, в першу чергу батьків. Саме, у молодшому шкільному віці закладається фундамент моральної поведінки, починає формуватися характер дитини, тому в цей період має бути досягнута «шкільна зрілість» (психологічна готовність до школи), яка передбачає наявність: інтелектуальної, емоційної та соціальної зрілості дитини. Під терміном «соціальна зрілість» розуміється потреба у спілкуванні з однолітками та вміння підпорядковувати свою поведінку правилам, уміння слухати та виконувати вказівки вчителя. «Наразі, зважаючи на впровадження інклюзивного навчання, що передбачає залучення батьків, як активних учасників навчально-виховного процесу, виникла необхідність активного

вивчення сім'ї, яка виховує дитину з особливими потребами. Фахівців цікавлять питання не лише формування у дітей нових умінь та навичок, вони розглядають сім'ю як основний стабілізуючий фактор адаптації дитини. Саме з власної сім'ї дитина виносить у доросле життя перші уявлення про морально-людські цінності, норми поведінки, характер взаємовідносин між людьми. В сім'ї діти не лише наслідують близьких, орієнтуються на їхні соціальні та моральні установки. Психологічна зрілість батьків, їхні ідеали, досвід соціального спілкування найчастіше мають вирішальне значення у розвитку дитини» [55].

У перші роки навчання відбувається «соціально-психологічна примірка» нової соціальної ролі, апробація моделі взаємодії зі світом в умовах нової соціальної ситуації розвитку, формування індивідуального стилю навчальної діяльності. У цьому віці закладають й формують основи багатьох соціальних властивостей і психічних якостей особистості [60, с.144]. Слід зазначити, що молодший школяр відкриває для себе нове місце у соціальному просторі людських відносин. Засвоювані і використовувані дитиною засоби спілкування визначають ставлення до неї оточуючих людей, спілкування є особливою школою соціальних відносин [109, с. 19].

Нам імпонує думка, висловлена у роботі [12, с. 128] про те, що у процесі фахової підготовки майбутнього вчителя також важливим є зробити акцент на потребі управління, здійснення педагогічного супроводу соціалізації учнів у початковій школі. «Соціалізація людини носить індивідуально-суб'єктний характер, детермінована системою потреб, інтересів, віком, активність особистості тощо, тому в умовах навчального закладу вона повинна бути педагогічно керованим процесом збоку вчителя, а не стихійно епізодичним явищем, як це здебільшого відбувається поза його межами» [12, с. 128].

Л. В. Зімакова наголошує, що на сучасному етапі постало питання про пошук та використання форм, методів і прийомів організації навчально-виховного процесу, спрямованих на формування соціалізованої особистості, здатної до творчого розв'язання соціально важливих завдань [41]. Під «моделлю соціальної дії» розуміється зразок, варіант соціальної взаємодії, що може мати як позитивний, так і негативний характер, оскільки суспільне життя

має багато прикладів (негативних) вчинків людей, їх наслідків, з якими ми знайомимося і з якими вчимося жити [41]. Тому важливо показати учням початкових класів (уривки з мультфільмів чи фільмів) різні моделі соціальної дії і зробити обговорення їх наслідків для дитини чи суспільства, оскільки це сприятиме формуванню соціальної компетентності учнів.

С. А. Литвиненко [74, с. 1] наголошує, що до причин, які актуалізували розробку проблем соціалізації та соціально-педагогічної діяльності в сучасному суспільстві, належать: критичні порушення у співмірностях соціуму і людини; визначення статусу дитинства, концептуальне обґрунтування його сутності та розвитку в нових реаліях суспільного життя; необхідність формування у дітей навичок соціальної взаємодії, здатності до конструктивного спілкування в умовах полікультурного середовища; порушення взаємозв'язку і наступності між сім'єю, дошкільними установами та школою [74, с. 1]. Погоджуємося із зазначеним та доповнимо, що нині важливим є підвищення кваліфікації педагогічних працівників щодо різних аспектів навчально-виховної діяльності у початковій школі в умовах інформаційного суспільства.

Розглянемо соціальну компетентність як одну із ключових компетентностей молодших школярів. Проблеми, які зустрічає молодший школяр, описані у роботі Н. В. Калініної [45], яка зазначає, що дитина на кожному кроці зіштовхується з проблемами і долає їх по-різному. Хтось отримує душевні каліцтва і стає дезадаптованим, хтось – конструктивно їх долає і отримує стимул для подальшого розвитку. Саме оволодіння практичними навичками конструктивної поведінки у важких ситуаціях робить особистість невразливою і з високим рівнем адаптації до певних умов. А отже важливо, щоб діти вміли адекватно ставитися до труднощів та навчалися без шкоди для свого здоров'я справлятися з цими ситуаціями [45].

У публікації Н. Ю. Абраменка [1, с. 126] звернено увагу на дітей групи ризику, під якими розуміють дітей, що є вразливими внаслідок певних життєвих обставин. До них відносять дітей, що знаходяться у важкій життєвій ситуації: мають вади у психічному чи фізичному розвитку; з відхиленнями у поведінці та ін. Такі діти часто знаходяться у ситуації, в якій не можуть реалізувати свої потреби. Здебільшого у дітей групи ризику порушені

міжособистісні взаємини і образ «Я». Може бути сформована базова недовіра до світу – сприймання світу як ненадійного, непередбачуваного і небезпечного, з очікуванням ворожості та агресії. Цим дітям важко довіритися комусь і пережити відчуття єдності; дитина не прагне подолати невдачі, не прагне до успіху; формується негативна самооцінка «Я-поганий», «Я-невдаха» [1, с. 126].

Загальновідомо, що школа покликана формувати цілісну систему універсальних знань, умінь і навичок, а також досвід самостійної діяльності та відповідальності учнів, що підтверджується сформованою соціальною компетентністю. Знання, вміння і навички дитини, зокрема, молодшого шкільного віку, як аспекти розвитку соціальної компетентності предметного профілю, умовно можна групувати таким чином: морально-етичні, громадянсько-патріотичні, розумово-інтелектуальні, трудові, художньо-естетичні, правові, екологічні, фізичні, що забезпечують готовність особистості керувати собою [60, с.146]. «У початковій школі компетентнісний підхід реалізується шляхом формування у школяра системи соціально значущих предметних компетенцій, що складають його суб'єктивний досвід. Соціальні компетенції, що формуються способом життя молодшого школяра, носять міжпредметний або надпредметний характер. Також вони інтегруються між собою, накладаючись на предметний зміст», – зазначає Ю. В. Коротіна [60, с.146].

Н. В. Калініна [45], досліджуючи формування соціальної компетентності молодших школярів, відзначає, що у початковій школі дитина розпочинає освоєння одночасно двох навчальних програм – офіційної і неофіційної. До офіційної програми входить освоєння предметних знань, умінь та навичок, а неофіційна включає навички соціальної взаємодії (особливості поведінки у суспільстві) та способи реагування на суспільні вимоги. Зазвичай у школі основна увага спрямована на реалізацію офіційної програми. І тому освоєння неофіційної програми переважно здійснюється стихійно. Проте сучасна освіта відповідає не тільки за складання учнями предметних іспитів, а і за розвиток якостей особистості, які забезпечують можливість успішно адаптуватися у суспільстві. Наразі школи мають бути зорієнтовані на пошук нових шляхів розвитку адаптаційних здібностей особистості для формування її соціальної

компетентності. Дослідниця продовжує думку про те, що в молодшому шкільному віці дитина вперше стикається з соціальною діяльністю, суспільство вперше починає показувати жорстко задані вимоги. І у відповідь на ці вимоги дитина виробляє певні способи і стратегії поведінки в суспільстві. А тому розвиток соціальної компетентності має стати одним з найважливіших напрямів роботи практичного психолога і педагогів [45]. Ми погоджуємося із попереднім висновком і зазначимо, що важливим також є застосування нових форм, методів і засобів у соціально-педагогічній та виховній роботі з учнями початкової школи. А тому питання підвищення компетентності педагогічних працівників щодо даної проблематики є актуальним і потребує дослідження.

У зв'язку з законодавчим прийняттям інклюзивної освіти утворилася складна ситуація і виникло багато об'єктивних і суб'єктивних труднощів з інтеграцією школярів з обмеженими можливостями здоров'я в клас до однолітків з нормальним розвитком або з їх перебуванням у класах компенсуючого чи корекційного навчання. Даний процес є складним для усіх дітей, оскільки одні ще не готові прийняти та усвідомити особливості «інших» дітей, а для дітей з порушеннями у розвитку – спільне навчання може спонукати до високої соціальної і міжособистісної тривожності [6, с.16].

Погоджуємося із думкою, висловленою А. В. Тадаєвою [126, с.24] про те, що адаптаційні можливості школярів є найкращими для пристосування до інформаційного суспільства. Адже для дитини сучасний інформаційний простір є природним, вони не знають іншого, а тому швидко сприймають технічні новинки, активно їх застосовують, проте у них відсутній реальний соціальний досвід, і люди з недобрими намірами (шахраї чи злочинці) можуть скористатися цим. Також, використання медіа може сприяти розвитку у дитини агресивності, залежність від комп'ютерних ігор чи Інтернету [126, с. 24].

У посібнику [105, с. 5] зазначено, що соціально-комунікативна компетентність формується в умовах безпосередньої взаємодії та є результатом досвіду спілкування між людьми. Її формування починається з дошкільного віку й продовжується протягом навчання у школі, яскраво проявляючись у навчальній і побутовій діяльності дітей. Саме володіння соціально-комунікативною компетентністю є основним компонентом подальшої

соціалізації та самореалізації особистості школяра. Використовуючи термін «соціально-комунікативна компетентність» також вживають терміни «комунікативна компетентність», «організаторська обдарованість», «комунікативна обдарованість», «лідерська обдарованість».

О. В. Галакова [23, с. 127], розглядаючи процес розвитку соціальної компетентності молодших школярів, визначає, що у дітей є досить стійка потреба використовувати соціально схвалювані форми спілкування, але вона проявляється тільки у спілкуванні зі значущими для молодшого школяра дорослими; мотивом вступу в контакт з оточуючими є об'єктивна необхідність; потребує встановлення емоційного контакту з співрозмовником тільки в момент сильних емоційних переживань. Може самостійно знайти адекватний спосіб поведінки лише у незначних конфліктах з однолітками, часто приймає нав'язувані способи поведінки в конфліктній ситуації; може передати свій задум за допомогою слів, розуміє значення певних жестів; охоче вступає в контакт із дорослими і дітьми, якщо ініціатива виходить з їх боку; робить спроби емоційної саморегуляції; неадекватно оцінює свої особистісні якості у бік завищення або заниження [23, с. 127].

Для нас близькою є позиція та висновки, зроблені у роботі [60, с. 145] щодо найбільш значущих якісних психолого-педагогічних і соціальних характеристик учня початкової школи, комплекс яких умовно названий соціально-педагогічним портретом. Він розкриває і характеризує особливості соціального розвитку дитини, який передбачає активне формування компетенцій і компетентностей, а також результативність цього процесу. А саме: 1) активний розвиток соціальних відносин, починає розуміти і освоювати соціально-моральні категорії; 2) система потреб відповідає віку і включає в себе і ті, що притаманні всім людям (комунікативні, духовні та ін.), і ті, що властиві дитинству (бути захищеним, успішним, отримувати різноманітні враження, грати і ін.); 3) відзначається динамічність моральних уявлень, вони змінюються від морального максималізму (дитина має досить категоричні уявлення про добро, зло, справедливість, переконаний в їх непорушності і незмінності) до морального релятивізму (дитина розуміє і визнає право кожного на свою точку зору) та ін. [60, с. 145]. Подібний висновок до попереднього зроблено і у

публікації О. В. Проценко [98], у якій зазначено, що процес формування й розвитку особистості учня в молодшому шкільному віці характеризується інтенсивним розвитком соціальних відносин, змінами соціальних ролей і функцій з подальшим розширенням соціально-моральних взаємодій дітей з навколишнім соціумом, динамічністю соціальних уявлень, особливим ставленням до світу. Саме ці зміни є основними засадами організації процесу формування їх соціальної компетентності [98].

Формування соціальної компетентності молодших школярів може відбуватися не тільки у процесі навчання, а й під впливом різних чинників політичних, релігійних, телебачення, Інтернету тощо.

Проаналізуємо детальніше чинники впливу на формування соціальної компетентності молодших школярів. Наразі, в умовах сучасного інформаційного простору, соціальна компетентність молодших школярів формується у процесі навчання, у родині, колі друзів, під впливом політичних, релігійних чинників, засобів масового інформування і комунікації та ін. Також, на формування соціальної компетентності молодших школярів впливають мобільні телефони, телебачення і Інтернет-простір (web-ресурси: web-сайти, web-канали, соціальні мережі тощо) та все, що в ньому розміщено [51].

У дослідженні А. В. Тадаєвої виділено чинники, що впливають на медіасоціалізацію молодших школярів у сучасному інформаційному просторі, а саме: сім'я, заклад загальної середньої освіти і територіальна громада [126, с. 67]. Розглянемо їх детальніше: 1) сім'я має беззаперечний вплив на соціалізацію учня початкової школи, а особливо на процес медіасоціалізації, адже у сім'ї створюється специфічне її соціокультурному рівню інформаційне середовище, і відбувається первинне долучення до соціуму. Зрозуміло, якщо учень має особистий мобільний телефон чи планшет, відповідно він уміє ними користуватися та має навички взаємодії з іншими в інформаційному просторі. Якщо батьки є активними користувачами медіа, то учні з таких сімей більш медіасоціалізовані, ніж у родинях з негативним ставленням до сучасних ІКТ [126, с. 67]; 2) територіальна громада, є специфічним інформаційним середовищем, у якому відбувається соціальний розвиток молодшого школяра. Соціальне середовище є специфічним залежно від місця проживання (велике

місто, селище тощо). Складовими інформаційного середовища територіальної громади для учня початкової школи є: позашкільні дитячі установи, культурно-дозвілєві заклади, установи культури (виставки, театри, кінотеатри, музеї, парки тощо), центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, дитячі бібліотеки, редакції дитячих видань, дитяче телебачення, сайти та групи у соціальних мережах для дітей молодшого шкільного віку. Все вище перелічене і впливає на процес медіасоціалізації учнів, а також, наявність у великих містах у парках відпочинку і закладах харчування безкоштовного бездротового доступу до Інтернету [126, с. 68]; 3) школа має особливий вплив на дитину молодшого шкільного віку, оскільки навчання стає провідною діяльністю і набуває значущості соціальна роль учня. Наразі у навчально-виховний процес школи активно впроваджуються ІКТ (комп'ютери, нетбуки, електронні книги, інтерактивні дошки тощо, що впливають на процес медіасоціалізації учнів. Наразі «... школа має виступати для учнів початкових класів тим середовищем, яке надає можливість соціально розвиватися в умовах інформаційного суспільства, незважаючи на можливості родини чи реалії територіальної громади. Також навчальний заклад повинен виступати осередком гармонізації соціально-виховних впливів різних соціальних інститутів та закладів для підвищення ефективності процесу соціалізації, супроводжуючи медіасоціалізацію молодших школярів і залучаючи до цього процесу сім'ю, представників територіальної громади та інших» [126, с. 68-69]. Погоджуємося із зазначеним вище, враховуючи власний досвід роботи у центрі соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, зокрема, під час роботи з дітьми молодшого шкільного віку.

Розглядаючи чинники, що впливають на розвиток соціальної компетентності, необхідно пам'ятати, що у спадок передаються не якості особистості, а певні задатки (природна схильність до тієї чи іншої діяльності), розвиток яких залежить від соціальних умов, навчання і виховання [23, с. 123].

До чинників впливу на формування соціальної компетентності молодших школярів ми відносимо: безпосередні чинники (вплив сім'ї (родини), вплив учителів/вихователів, вплив друзів) і опосередковані чинники (вплив політичної та економічної ситуації у країні, вплив релігійних поглядів, вплив

медіа (засобів масового інформації і комунікації), що подані на рис. 1.3. Значний вплив на формування соціальної компетентності молодших школярів мають засоби масової інформації і комунікації.

Рис. 1.3. Чинники впливу на формування соціальної компетентності молодших школярів

Велику популярність сьогодні мають телевізійні та Інтернет-канали, що постійно транслюють мультиплікаційні фільми. Батькам зручно увімкнути один мультиплікаційний канал, зайнявши дитину на певний проміжок часу для розв'язання своїх справ, не замислюючись над тим, який вплив вони здійснюють на дитину [51]. Результати численних досліджень доводять, що не всі батьки відповідально ставляться до відбору медіа-продукції, яку переглядають їхні діти, розуміючи, що, на жаль, далеко не кожний мультфільм у сучасному медіа-просторі може позитивно впливати на культурну соціалізованість та моральну свідомість дитини [1, с. 105; 48]. Також вважаємо, що проблема формування соціальної компетентності молодших школярів взаємопов'язана із завданнями розвитку медіа-компетентності учнів.

У сучасних умовах дитина з наймолодшого віку зазнає різних впливів через найближчих осіб, а також усе частіше через мультимедіа, що заповнюють

її життєвий простір. Медіа стали органічним елементом життя родини, підпорядкувавши своїм закономірностям її побут, організацію й функціонування. Сімейне середовище змінюється через участь у ньому нових електронних медіа, мультимедіа. Контакт із ними в родині розпочинається рано і триває впродовж усього життя людини. Електронні медіа, телебачення, Інтернет, мобільний телефон створюють нереальну картину світу, що конкурує з реальним світом [65, с. 22-23].

М. П. Лещенко і Л. І. Тимчук [70] стверджують, що сучасні школярі під впливом глобалізації шукають власних ідеалів і цінностей у медіапродукції, а саме: взірці родинних стосунків, соціальні ролі і поведінкові стандарти. Дослідники вважають, що освітня роль медіа не обмежується лише масовим поширенням інформації, а й показує на міжкультурні сфери, дозволяє створювати взірці культури, цінності, вчить діалогу культур й перетворенню ідей. З одного боку, мас-медіа намагаються уніфікувати реципієнтів інформації й маніпулювати ними, а з іншого – створюють необмежений простір для індивідуального розвитку. Для того щоб протистояти формуванню пасивного споживацького стилю життя, необхідно планово реалізувати процес виховання взаємодії з мас-медіа, що ґрунтується на відпрацьованих навчальних технологіях медіа педагогіки і застосування медіа в освіті. Завдяки електронним медіа стає можливим розширення інформаційного простору для освоєння знань та пізнання реальності й позиціонування в ній школяра як частини цієї реальності [70].

А. В. Тадаєва [126, с. 24], досліджуючи проблему соціально-педагогічного супроводу соціалізації молодших школярів у сучасному інформаційному просторі, розглядає «... сучасний інформаційний простір як фактор соціалізації, який впливає на індивіда на макро- (телебачення, радіомовлення), мега- (мережа Інтернет, мобільний зв'язок тощо), мезо- (спеціалізовані сайти), мікро- (дитячі сайти, шкільні медіатеки тощо) рівнях». Також, дослідницею здійснено аналіз позитивних і негативних аспектів ролі медіа у процесі соціалізації школярів у інформаційному суспільстві [126, с. 24].

Доречною є також думка О. П. Гаврілушкіної [20, с. 6] про те, що взаємодія та спілкування з дорослими й однолітками є найважливішим

чинником і багато в чому визначає розвиток дитини як людини суспільної. Підтвердженим є факт, про те, що для повноцінного і гармонійного розвитку особистості важливою є взаємодія дитини з іншими. Тобто взаємодія є визначальним фактором формування соціальних зв'язків і є способом здійснення соціальних відносин у системі.

Наголосимо, що почати роботу з формування соціальної компетентності учнів потрібно із початкових класів, тому що молодший шкільний вік – це перший період системного залучення дитини до громадського життя. Саме у цьому віці відбувається ряд особистісних утворень, необхідних для формування соціальної компетентності молодших школярів, а саме: 1) мотивація соціально значущої діяльності, в межах якої орієнтація на успіх є позитивною основою для формування соціальної компетентності, оскільки вона спрямована на досягнення конструктивних позитивних результатів, що визначає особистісну активність дитини; 2) діалогічність свідомості, критичність до себе і до інших людей; дитина стає здатною до адекватної самооцінки, а задоволеність собою і досить висока самооцінка виступають важливими складовими соціальної компетентності; 3) вміння керувати психічними процесами розвитку пізнавальної сфери, які створюють основу становлення здатності до довільної регуляції поведінки; 4) складається новий тип відносин з людьми, засвоюються певні соціальні норми, втрачається орієнтація на дорослого і відбувається зближення з групою однолітків, де необхідними стають навички конструктивної взаємодії; молодший школяр починає розуміти, що від його поведінки залежить розв'язання різних життєвих ситуацій, а це означає, що відбувається формування навичок конструктивної поведінки у проблемних ситуаціях [32].

Дослідники близького закордону, розглядаючи проблеми формування соціальної компетентності молодших школярів, зазначають, що нині процеси, які протікають у суспільстві, пов'язані з умінням будувати взаємини з оточуючим світом, ставлять вимоги до контролю з боку педагогічних працівників соціальної поведінки дитини, до формування у них соціальної позиції, сприяння успішної соціалізації дитини, що безпосередньо пов'язано з рівнем соціальної компетентності дітей. Соціальна компетентність визначає

весь життєвий шлях людини: входження у соціум, можливість працевлаштування, створення сім'ї, успішність кар'єри та ін.

Деякі вчені [111, с. 156-157] наголошують на тому, що позаурочна діяльність є важливим ресурсом для розвитку соціальної компетентності учнів початкових класів. Вони зауважують, що розвиток соціальної компетентності учнів початкових класів не може бути локалізований в одному із видів освітньої діяльності, а має охоплювати і пронизувати всі види навчальної і позаурочної (художньої, дозвіллевої, спортивної, комунікативної, трудової тощо) діяльності. Якщо розглянути різні види позаурочної роботи зі школярами, можна відзначити: 1) спортивний напрям (різні спортивні секції), що сприяє зміцненню здоров'я учнів та розвиває вміння відчувати і діяти відповідно до психологічного стану іншої людини; дитина вчиться працювати у команді, аналізувати свою діяльність, шукати шляхи розв'язання проблемних ситуацій тощо; 2) художньо-естетичний напрямок (гуртки прикладного мистецтва, виставки, екскурсії та ін.), який сприяє формуванню уявлень про культуру, моральні зразки і норми, ціннісні орієнтири учнів, розвиваючи здатність до співчуття, співпереживання [111, с. 156-157].

Подібний висновок до попереднього зроблено у роботі [23], а саме, що цінність організації процесу розвитку соціальної компетентності молодшого школяра у позаурочній діяльності полягає у тому, що це процес вільного обрання дитиною діяльності, яка полягає у задоволенні її інтересів, схильностей, переваг і сприяє її соціалізації та самореалізації. Виховний потенціал позаурочної діяльності відзначено у неформальному характері взаємин її учасників і можливості вибору змісту, форм і видів такої діяльності [23, с. 122].

Рядом учених [20, с. 9] розглянуто проблеми формування соціальної та комунікативної компетентності дошкільників і молодших школярів з труднощами у спілкуванні і зроблено висновок, що для встановлення взаємодії одноліток, зазвичай, залучає соціально компетентних однолітків, щоб змодельовати і зміцнити відповідну соціальну поведінку. Діти навчаються позитивно підкріплювати вже наявні навички спілкування дітей з «інакшими дітьми», вчать самі ініціювати взаємодію, тобто розвивати нові соціальні

навички [20, с. 9]. Дослідниками були проведені експерименти і зроблено такі висновки: 1) діти зі сформованими ігровими навичками соціально компетентні і в змозі брати участь у навчальній діяльності, і, навпаки, діти з низьким коефіцієнтом ініціативності у грі виявляли труднощі у процесі взаємодії з однолітками; 2) встановлено взаємозв'язок і взаємозалежність рівня соціальної компетентності, включення у навчальний процес і активності дитини у партнерській грі, що підкреслює необхідність організації роботи із розвитку соціальної компетентності дітей засобами гри [20, с. 11].

У дослідженні Л. В. Зімакової [41] описано позитивний досвід здійснення соціалізації учнів молодшого шкільного віку засобами театрального мистецтва, причиною вибору театрального мистецтва для соціалізації послугувала його ігрова природа, що приваблює дітей і є дієвим фактором у соціальному становленні [41].

У дисертаційній роботі С. А. Литвиненко [74, с. 14] наголошено на тому, що протиріччя сучасності вимагають соціально-педагогічної і психологічної підтримки дитини, що передбачає врахування та вивчення всієї сукупності соціальних умов і факторів, повноти її взаємодії з середовищем з метою забезпечення гармонійного буття особистості як суб'єкта соціокультурного життя, а також освітньо-виховного процесу. «Соціальний розвиток дитини, що утворює контекст онтогенезу і визначає його загальний зміст, вивчається як двоєдиний процес нерозривно пов'язаних у своєму функціонуванні складових, що мають складні залежності та певні суперечності: соціалізації (оволодіння соціокультурним досвідом, його засвоєння і відтворення) та індивідуалізації (самопізнання, набуття самостійності, відносної автономності)» [74, с. 14].

Висновки, зроблені у роботі [60, с. 145], показують, що комплексний характер соціальних проблем, виявляє необхідність активного впровадження соціалізуючо значущих заходів, тобто заходів, що проводяться у межах соціально-виховної роботи, спрямованих на досягнення в процесі становлення особистості дитини позитивного соціалізуючого ефекту [1, с. 128].

Наразі, в умовах сучасного інформаційного простору відбуваються суттєві зміни в освітній політиці України. Перед навчальними закладами сучасне суспільство ставить нові вимоги щодо виховання і розвитку школярів

відповідно до їх потреб і навчальних можливостей. Головним завданням вчителів, соціальних педагогів і практичних психологів є: гармонійний розвиток учнів, їх неповторності і унікальності, розкриття їх творчості та створення умов для інтелектуального, духовного і фізичного розвитку. Саме робота по формуванню соціальної компетентності школярів сприятиме виконанню головних завдань, поставлених перед сучасними вчителями, соціальними педагогами і практичними психологами, які працюють у закладах загальної середньої освіти [51].

Підсумовуючи викладене вище, відзначимо, що педагоги, практичні психологи, соціологи та соціальні педагоги одностайні у тому, що саме період навчання в початковій школі є важливим для соціалізації дитини, оскільки відбувається зміна її ролі у суспільстві, виникає потреба соціальної взаємодії і підтримки дорослих та однолітків. Тому важливим є створення сприятливих умов і спрямування виховних заходів, саме на формування соціальної компетентності молодших школярів. Отже, формування соціальної компетентності учнів закладів загальної середньої освіти потрібно розпочинати з молодшого шкільного віку, так як саме в цей період відбувається соціальне становлення особистості.

1.3. Основні напрями соціально-педагогічної та виховної роботи з молодшими школярами

Виховання учнів початкової школи нині здійснюється за такими напрямками: розумове, громадянське, моральне, екологічне, трудове, фізичне, статеве, правове, естетичне, соціальне та ін. Коротко охарактеризуємо ті напрями виховання, що на нашу думку, спрямовані на формування соціальної компетентності школярів в умовах початкової школи:

1) *громадянське виховання* молодших школярів є спеціально організованою роботою щодо формування громадянськості як інтегральної характеристики особистості, яка дає можливість дитині відчувати себе соціально, морально, політично дієздатною та захищеною. Воно взаємопов'язане з моральним вихованням та національними напрямками виховної роботи, проте має специфічні ознаки – визначає своєрідність

виховної роботи, що пов'язана з конкретними історичними умовами, суспільним життям певної держави [57, с. 47-49].

2) *моральне виховання* молодших школярів є цілеспрямованим і організованим процесом формування моральних якостей особистості, рис характеру, навичок і звичок моральної поведінки, на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі, участі у практичній діяльності. Коли особистість на певному віковому етапі починає керувати своєю поведінкою та може оцінювати власні вчинки – її слід вважати морально розвинутою. У зміст морального виховання учнів закладають загальнолюдські морально-духовні цінності – набуті попередніми поколіннями, морально-духовні надбання, що визначають основу поведінки і життєдіяльності окремої людини або певних спільнот [57, с. 19-20]. Одним із напрямів морального виховання є розвиток культури поведінки дітей та емоційної культури. Під «культурою поведінки» розуміють ряд моральних навичок і умінь. Риси особистості та її моральні якості ґрунтуються на фоні негативних і позитивних звичок, а формування культурних звичок починається з виконання правил ввічливості за певною схемою: демонстрування зразка – відтворення його учнями – тренування [57, с. 27]. Під «емоційною культурою» визначено певний рівень психічного розвитку, що забезпечує здатність особистості адекватно виявляти власні емоції та реагувати на емоції інших, керувати емоційним станом і емоційними реакціями на зовнішні і внутрішні впливи. Нині розроблено ряд інноваційних форм щодо формування емоційної культури молодших школярів: тренінгові заняття, психологічні практикуми, методи арт-терапії, інтерактивні методики [57, с. 59-62].

3) *соціальне виховання*. Соціальне виховання здійснюється стихійно (через народну педагогіку) чи цілеспрямовано (через спеціально організований вплив і взаємодію навчальних закладів і сім'ї, різних виховних інститутів) [30, с. 434]. Для організації успішного соціального виховання учнів необхідно розглядати початкову ланку освіти як своєрідний «життєвий соціально-освітній трамплін», від якого залежить подальше ставлення дітей до навчання, школи, оточуючих та самих себе. Особливе значення в цьому контексті відіграють створені педагогом умови, що визначають ефективність соціально-виховної взаємодії [123].

Форми організації виховання визначають певний вид заняття і постають як виховні заходи, що втілюють у собі зміст виховної діяльності. Це можуть бути інформаційні повідомлення, класні години, колективні творчі справи, бесіди за «круглим столом», гуртки, диспути, конкурси, тематичні вечори, тижні науки і культури, свята народного календаря, дискотеки, клуби та об'єднання за інтересами та ін. [57, с. 11].

Основні напрями соціально-педагогічної та виховної роботи з молодшими школярами здійснюють, перш за все такі педагогічні працівники як: вчитель початкових класів/класний керівник, соціальний педагог та практичний психолог.

У законодавчих документах до педагогічних працівників закладу загальної середньої освіти відносяться: вчителі, соціальний педагог та практичний психолог (Постанова КМ України № 963 Київ «Про затвердження переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників» та Закон України «Про освіту» [96]), а саме ст. 20 «за своїм статусом практичні психологи належать до педагогічних працівників», ст. 21 «За своїм статусом соціальні педагоги належать до педагогічних працівників» [96].

Вважаємо, що вище визначені педагогічні працівники закладу загальної середньої освіти безпосередньо мають бути залучені у процесі формування соціальної компетентності молодших школярів (Рис.1.4.).

Рис. 1.4. Педагогічні працівники закладу загальної середньої освіти, які мають бути залучені у процесі формування соціальної компетентності молодших школярів

Завданням школи сьогодні є забезпечення всебічного розвитку особистості кожного учня і створення необхідних для цього умов. Реалізація означеної мети покладена на педагогічний колектив школи, проте, понад усе, на класного керівника, який має володіти, певними вміннями та навичками з теорії та методики виховання, методами, прийомами, технологіями організації виховного процесу, безпосереднього здійснення виховної роботи [57]. *Класним керівником* є педагогічний працівник, який здійснює педагогічну діяльність з колективом учнів класу, навчальної групи професійно-технічного навчального закладу, окремими учнями, їх батьками, організацію і проведення позаурочної та культурно-масової роботи, сприяє взаємодії учасників навчально-виховного процесу в створенні належних умов для виконання завдань навчання. Виховна робота здійснюється під час: організації і виховання класного колективу; укріплення дисципліни і виховання культури поведінки учнів; вивчення учнів; роботи з батьками учнів; узгодження та координації виховних вимог між педагогічними працівниками школи, батьками, громадськістю. Обов'язки класного керівника покладаються директором навчального закладу на педагогічного працівника за його згодою [57]. Виховну роботу класного керівника не слід ототожнювати з позакласною роботою, що проводиться іншими педагогічними працівниками (вчителі-предметники, соціальні педагоги, педагоги-організатори). Позакласна робота є складовою частиною навчально-виховного процесу, однією з форм організації дозвілля учнів, проведення соціально-педагогічної роботи з ними. Незважаючи на подібність окремих підходів та форм, виховна і позакласна робота мають різну мету та завдання [57, с.10].

Соціальний педагог – це особа, фах якої соціально-педагогічна робота й освітньо-виховна діяльність. Цей спеціаліст організовує взаємодію освітніх та позанавчальних установ, сім'ї, громадськості з метою створення у соціальному середовищі умов для соціальної адаптації і благополуччя дітей та молоді у мікросоціумі, їхнього всебічного розвитку. Ця професія в Україні була введена до класифікаційного переліку спеціальностей у 2002 р. [120, с. 249].

Розглядаючи основні напрями соціально-педагогічної діяльності у роботі з молодшими школярами, першочерговим є визначення самої сутності даної діяльності, її мети, завдань, принципів, форм, методів та ін.

Для нас важливим є розгляд публікацій які, присвячені саме особливостям здійснення соціально-педагогічної діяльності з дітьми молодшого шкільного віку чи досліджень, що стосувалися професійної підготовки педагогічних працівників до соціально-педагогічної діяльності з молодшими школярами [11; 12; 19; 29; 73; 74]. Відзначимо, що публікацій і досліджень щодо соціально-педагогічної діяльності з дітьми молодшого шкільного віку серед наукової літератури недостатня кількість.

У малій енциклопедії з соціальної роботи [120] дано означення «соціально-педагогічній діяльності» як різновиду професійної діяльності, що спрямована на створення сприятливих умов соціалізації, всебічного розвитку особистості, задоволення її соціокультурних потреб або відновлення соціально-схвалених способів життєдіяльності людини. Метою соціально-педагогічної діяльності визначено: створення сприятливих соціокультурних умов соціалізації особистості, що визначається соціальною політикою держави та конкретизується низкою завдань. Пріоритетним у даній діяльності є допомога у позитивній соціалізації особистості, а саме в інтеграції у суспільство, допомога в її розвитку, освіті, вихованні, самовизначенні. Важливим напрямом даної діяльності є сприяння в адаптації та позитивній соціалізації особистості шляхом допомоги їй у засвоєнні соціальних цінностей і норм; попередження негативних явищ у школі, сім'ї, найближчому соціальному оточенні; створення умов для психологічного комфорту особистості; створення середовища підтримки, «оздоровлення» її соціальних стосунків, «запуск» механізмів самоорганізації, саморозвитку тощо [120, с. 266].

У роботі [74, с. 11] «соціально-педагогічна діяльність» визначена як особистісно орієнтована професійно-педагогічна діяльність, спрямована на створення умов і надання допомоги дітям і підліткам у процесі соціалізації. Стрижневими стратегіями соціально-педагогічної діяльності є входження людини у соціум (соціалізація, соціальне виховання); педагогізація соціуму (використання педагогічного потенціалу середовища, підвищення ефективності

його використання); управління взаємодією людини і соціуму на принципах оптимізації згідно з метою соціально-педагогічної діяльності [74, с. 11].

Соціальний педагог надає учням, їх батькам та педагогічному колективу певні види соціальних послуг, а саме: допомагає у адаптації дітей під час вступу до школи, переході до інших класів, під час випуску зі школи; попереджає конфлікти в учнівському колективі, допомагає учням у формуванні навичок подолання кризових станів, навчає соціальним навичкам; виступає посередником між школою та сім'єю, допомагає вчителям зрозуміти інтереси та потреби дітей в отриманні освіти, допомагає визначити індивідуальні навчальні програми для певних дітей; допомагає учням у подоланні причин, що призводять до пропуску навчання; попереджує негативний вплив факторів ризику на дітей тощо. Бере участь у педрадах, батьківських зборах та інших нарадах, що стосуються соціально-педагогічного життя навчального закладу; проводить консультації з педагогічними працівниками щодо різних соціально-педагогічних проблем з метою покращення умов навчання учнів тощо [120, с. 269-270]. Також, посадовими обов'язками соціального педагога школи визначено, що він має забезпечувати турботу про дітей, які за певних причин не відвідують школу, надавати допомогу батькам під час переведення дитини до іншої школи, сприяти дітям і батькам у отриманні гарантованих пільг, організації різних благодійних акцій тощо [120, с. 270].

С. А. Литвиненко [74, с. 12-13] соціально-педагогічну діяльність учителя початкових класів розуміє як органічну складову його професійно-педагогічної діяльності, як структурно-динамічну сукупність цілеспрямованих соціально-педагогічних дій, здійснюваних у мікросоціумі з метою підтримки розвитку і соціалізації дітей. Також йде мова і про соціально-педагогічну технологію, яка є послідовною, поетапною реалізацією скоординованих педагогічних дій, процедур, що забезпечують досягнення мети для отримання оптимальних прогнозованих результатів соціально-педагогічної діяльності [74, с. 12-13]. Метою соціально-педагогічної діяльності є створення оптимальної освітньо-виховної ситуації, надання допомоги дитині у процесі соціалізації. До провідних її функцій можна віднести: аналітико-діагностичну, прогностичну,

організаційно-комунікативну, соціально-профілактичну, охоронно-захисну, корекційно-реабілітаційну, евристичну [74, с. 26].

Поряд з поняттям «соціально-педагогічна діяльність» вживають поняття «соціально-педагогічна робота», яка є різновидом соціально-педагогічної діяльності, що здійснюється у певній соціальній ситуації та спрямована на точно визначений об'єкт впливу. «Соціально-педагогічна робота з дітьми спрямована на формування особистості та підготовку її до соціального функціонування засобами освіти, виховання, психокорекційної роботи, психолого-педагогічної підтримки з урахуванням педагогічних можливостей різних агентів соціалізації» [120, с. 267].

О. Б. Будник [12, с. 167] виокремлює важливий напрям соціально-педагогічної діяльності вчителя початкових класів, що виник відповідно до Концепції розвитку інклюзивної освіти в Україні (2010 р.) [59], а саме – це робота в умовах інклюзивної освіти. Оскільки нині спостерігається збільшення кількості дітей із порушеннями психофізичного розвитку, в руслі гуманізації освіти в багатьох країнах світу і в Україні однією з форм навчання дітей з особливими освітніми потребами визнано інклюзивну форму. У Концепції розвитку інклюзивної освіти в Україні (2010 р.) [59] наголошено на важливості забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у закладах загальної середньої освіти на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності цих дітей.

У роботі [120] наголошено, що «соціальний педагог має сприймати учня як цілісну особистість, в поєднанні її різних сторін, у той час як суміжні спеціалісти підходять до розв'язання проблеми лише зі свого боку. Кваліфіковане сприяння особистості у розв'язанні її проблем, що виникають в процесі соціалізації, визначає професійні особливості соціально-педагогічної роботи [120, с. 250].

За тлумаченням О. Б. Будник, до основних принципів соціально-педагогічної діяльності вчителя початкової школи віднесено такі: природовідповідності (врахування анатомо-фізіологічних, психологічних,

соціальних, вікових, національних, гендерних та інших особливостей учнів); культуровідповідності (відповідність змісту соціально-педагогічної діяльності здобуткам національної та загальнолюдської культури); цілеспрямованості (спрямування соціально-виховної діяльності на досягнення поставленої мети з урахуванням запитів суспільства); системності (узгодженість, послідовність форм, методів і прийомів у розв'язанні соціально-педагогічних проблем учнів); гуманізму (визнання особистості дитини найвищою соціальною цінністю, повага до її прав і свобод, виявлення емпатії); конфіденційності (нерозголошення результатів соціально-педагогічної діяльності і доброзичливе ставлення вчителя до зізнань, таємниць учнів та їх батьків); толерантності (терпимість у комунікації з представниками різних соціальних та етнічних груп, уникнення упередженості в оцінюванні поведінки учнів); педагогічного оптимізму (душевне піднесення, життєрадісність, морально-психологічний комфорт у процесі соціально-виховної взаємодії в мікросоціумі); диференціації та індивідуалізації (вибір технологій соціально-педагогічної діяльності з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей учнів); оптимізації (добір найефективнішого за даних умов поєднання форм, методів та прийомів для досягнення максимальних результатів у скорочені терміни); превентивності (полягає у запобіганні та попередженні асоціальних дій учнів); гармонії родинно-шкільної взаємодії (налагодження продуктивної соціально-педагогічної співпраці між учителями і батьками дітей) [12, с. 161-162].

Міністерство освіти і науки України [97] поставило конкретні завдання перед практичними психологами та соціальними педагогами закладів загальної середньої освіти, наведемо кілька з них, а саме ті, що стосуються роботи з молодшими школярами:

1) *здійснювати психологічний супровід розвитку дітей*: визначення психологічної готовності дітей до навчання в школі; первинне обстеження під час комплектування перших класів; психологічний супровід процесу пристосування першокласників до шкільного життя; індивідуальна психодіагностика для визначення причин труднощів адаптації; консультування вчителів, батьків з питань індивідуального підходу в роботі з такою категорією дітей; проведення психогігієнічних занять в класах, з окремими групами дітей;

профілактика дезадаптації учнів під час переходу з початкової до середньої школи; робота з обдарованими дітьми та дітьми з творчими здібностями; виявлення обдарованих і талановитих дітей; групова робота з розвитку комунікативних навичок, креативності; стимулювання саморозвитку та самовиховання; тематичні бесіди, навчальні заняття, тренінги; психологічна допомога в кризових ситуаціях тощо;

2) *брати участь у виховній роботі закладу загальної середньої освіти:* допомагати у налагодженні шкільної дисципліни; запобігати конфлікти в учнівських колективах; консультиувати класних керівників; спеціальні заняття з учнями для розвитку навичок конструктивного розв'язання конфліктів; виявляти дітей «групи ризику» у початковій школі; своєчасно направляти дітей до логопеда, психіатра, психотерапевта, психолого-медико-педагогічної консультації тощо; допомагати вихователям у створенні стабільної ситуації розвитку дитини, організовувати дитячі колективи, враховувати фізичний, розумовий, духовний розвиток особистості; орієнтувати учнів на здоровий спосіб життя; застосовувати психокорекційні програми; тренінги з розвитку навичок прийняття рішень; проводити психологічне консультиування педагогів, класних керівників, батьків тощо;

3) *проводити роботу з оптимізації навчально-виховного процесу:* виявляти дітей, які потребують спеціального корекційного навчання; психологічно забезпечувати диференційоване навчання учнів; допомагати вчителям у визначенні індивідуального підходу до навчання і виховання учнів; проводити групові психокорекційні заняття у класі; здійснювати пошук шляхів оптимізації освітнього процесу; допомагати педагогам у підготовці розвиваючих завдань для розвитку пам'яті, уваги, мислення, уяви, творчих здібностей учнів; надавати психологічну підтримку вчителям; організовувати і проводити сеанси психологічної релаксації, навчати прийомам саморегуляції і аутотренінгу; проводити психологічну експертизу педагогічних новацій; дотримуватися гуманізації та демократизації освітнього процесу; брати участь у розробці навчальних програм та ін. [97].

У вчителів початкових класів є також завдання щодо здійснення соціально-педагогічної діяльності, зокрема: вивчення особистості кожної

дитини, її інтересів і потреб, труднощів і проблем, конфліктів, відхилень у поведінці та своєчасне надання допомоги; соціальне виховання і розвиток дітей; збереження і зміцнення здоров'я, охорона і захист прав дітей; педагогічне керівництво дитячою групою, підтримка адаптації і профілактика дезадаптації молодших школярів; створення комфортного особистісно орієнтованого простору шкільного мікросередовища; вивчення умов життя, оточення дитини, встановлення партнерських стосунків із сім'ями учнів, надання необхідної педагогічної допомоги у вихованні; взаємодія з суспільними і громадськими організаціями, спеціалістами різного профілю задля сприяння встановленню гуманних стосунків у мікросередовищі, створення умов для освіти, розвитку здібностей дітей. До основних напрямів соціально-педагогічної діяльності вчителя можна віднести: соціально-педагогічну діяльність у школі; соціально-педагогічну діяльність з сім'єю; соціально-педагогічну діяльність у мікросередовищі; соціально-педагогічну діяльність у дитячій субкультурі [74, с. 26].

Доречною є також думка А. В. Тадаєвої [126, с. 72] про те, що нині постає необхідність у такому виді соціально-педагогічної роботи, який би передбачив довготривалу і системну діяльність щодо розвитку соціальної компетентності молодших школярів у нових умовах їх активної медіасоціалізації шляхом супроводу в сучасному інформаційному просторі всіх найближчих до дітей соціальних середовищ. Також провідною є роль школи, яка має виступати осередком соціально-педагогічної діяльності, адже, у школі є не тільки вчитель початкових класів, а і відповідний фахівець – соціальний педагог [126, с. 72].

О. Б. Будник виокремлює функції соціально-педагогічної діяльності учителя початкових класів, що визначають її змістове наповнення з урахуванням особливостей роботи вчителя з учнями молодшого шкільного віку: організаторську (управлінську); дидактично-виховну; комунікативну; попереджувально-профілактичну; діагностично-корекційну; соціально-терапевтичну; добротинну; навчально-методичну; прогностичну [12, с. 167-170]. Дослідниця продовжує і визначає, що дієвим аспектом соціально-виховної діяльності вчителя є «регулювання» духовного світу дитини, формування в неї позитивних емоцій, станів, настроїв. Також соціально-педагогічна діяльність

передбачає систематичну рефлексивну діяльність учителя, вміння оцінювати її результати, співвідносити власні мотиви та вчинки з соціокультурними цінностями, знаннями й переконаннями інших учасників навчально-виховного процесу (учнів, батьків тощо), прагнення до самопізнання, самооцінки, самовдосконалення [12, с.167-170]. Погоджуємося із зазначеним вище і додамо, що для здійснення соціально-педагогічної діяльності в умовах початкової школи педагогічні працівники можуть застосовувати комплекс методів (педагогічних, психологічних, соціально-педагогічних, соціологічних) у залежності від поставленої задачі з метою оптимального її розв'язання.

О. Б. Будник [12, с. 164-165] визначає орієнтовний зміст соціально-педагогічної діяльності вчителя в умовах початкової школи:

1) *профілактична діяльність* (аналіз навчально-виховного процесу з метою виявлення можливостей перетворення школи, як відкритої соціально-педагогічної системи, в адаптивно-розвивальне середовище для формування соціально-культурного досвіду учнів; корекція соціальної мотивації учіння, емоційного сприйняття учнів і класу, індивідуальних можливостей, виявлення конфліктних ситуацій у мікросоціумі тощо;

2) *робота з девіантними учнями* (робота із соціально незахищеними учнями, із соціально неблагополучними учнями, ресоціалізація дезадаптованих і соціально запущених дітей різних типів, корекція та реабілітація дітей з девіантною поведінкою, створення умов для саморозвитку, самореалізації девіантних дітей, запобігання негативного впливу масової культури, стереотипів асоціальної поведінки, міжособистісних конфліктів в умовах навчально-виховного процесу; сприяння реалізації соціальних потреб в умовах соціальної дезорганізації; допомога в подоланні соціальної інфантильності;

3) *робота з обдарованими учнями* (підтримка обдарованих і соціально активних учнів; розкриття їхніх здібностей, талантів; розвиток академічних, психомоторних, інтелектуальних, мистецьких, творчих, лідерських здібностей, виявлення явної та прихованої обдарованості; налагодження спільної діяльності з батьками в аспекті створення спеціальних умов для соціалізації дітей у мікросередовищі;

4) *співпраця з сім'єю* (налагодження співпраці з батьками учнів, виявлення їхнього соціально-виховного потенціалу й типових труднощів у соціокультурному вихованні дітей, підвищення рівня педагогічної культури сім'ї, соціально-педагогічне консультування батьків/опікунів, залучення батьків до спільної з дітьми участі в суспільно-трудовій та культурно-дозвільній діяльності в умовах школи й поза нею;

5) *робота в умовах інклюзивної освіти* (виявлення дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, адаптація соціально-виховного й освітньо-розвивального середовища для забезпечення однакового доступу до освіти дітей з особливими освітніми потребами; психологічний та соціально-педагогічний супровід учнів з особливими освітніми потребами та їхніх батьків; оволодіння соціально-педагогічними методиками задля ефективного соціокультурного виховання й розвитку дітей з урахуванням їхньої індивідуальності в інклюзивних класах; розроблення стратегій соціально-педагогічної діяльності з використанням ресурсів і партнерських зв'язків громади; превентивна робота вчителя з подолання упереджень і дискримінації учнів з особливими освітніми потребами, формування толерантного, позитивного ставлення до них з боку ровесників та педагогічних працівників;

6) *соціально-культурна анімація* (розроблення та впровадження спеціальних соціально-культурних анімаційних програм організації дозвілля учнів початкових класів; соціально-педагогічний супровід учнів у різносторонній позаурочній діяльності (культурно-масовій, спортивно-оздоровчій, дозвіллевій, суспільно-трудовій) з участю батьків; організація соціально-педагогічної співпраці з працівниками позашкільних закладів і центрів дозвілля [12, с. 164-165].

Набуття життєво важливих компетентностей вважається у багатьох освітніх системах одним із пріоритетних напрямів соціально-педагогічної роботи з дітьми в умовах закладу загальної середньої освіти. І саме однією із основних компетентностей, на формування якої має бути спрямована соціально-педагогічна робота зі школярами, має бути соціальна компетентність, що пов'язана з оточенням, життям суспільства, соціальною діяльністю особистості (проявами якої є: здатність до співпраці; вміння розв'язувати проблеми у різних

життєвих ситуаціях, комунікативні навички, активна участь у житті громади, вміння визначати особисті ролі в суспільстві тощо) [120, с. 109].

Нині формування соціальної компетентності учнів початкової школи відбувається переважно стихійно, а саме: у процесі опрацювання навчальних предметів (проектна діяльність, групова та парна робота), унаслідок впливу середовища, неформального спілкування (виховні заходи тощо) [87]. Ми поділяємо думку І. А. Ніколаєску про те, що важливим завданням школи є формування соціальної компетентності учнів початкових класів шляхом створення умов для повноцінного розвитку кожного учня, а саме: задоволення базових потреб школярів, створення умов для розвитку їх індивідуальності; створення емоційно-ціннісного поля взаєностосунків «учитель-учень», «учень-учитель», «учні-учитель»; надання кожному учню можливості самоствердження у найважливіших для них видах діяльності з максимальним розвитком їх здібностей та можливостей [87].

Отже, проаналізовані вище публікації та державні документи підтвердили, що до процесу формування соціальної компетентності молодших школярів залучені всі педагогічні працівники початкової школи, і це є їх однією із головних функцій. Також робота з формування соціальної компетентності молодших школярів сприятиме виконанню суспільних завдань, поставлених перед сучасними вчителями, соціальними педагогами і практичними психологами, які працюють у закладах загальної середньої освіти.

Запитання для самоперевірки:

1. Дайте визначення поняття «соціальна компетентність молодшого школяра».
2. Назвіть 5 складників соціальної компетентності молодших школярів.
3. Назвіть особливості молодшого шкільного віку.
4. Назвіть чинники впливу на формування соціальної компетентності молодших школярів.
5. Назвіть педагогічних працівників закладу загальної середньої освіти, які мають бути задіяні у процесі формування соціальної компетентності молодших школярів.

РОЗДІЛ II

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІКТ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

2.1. Сучасний стан застосування ІКТ у формуванні соціальної компетентності молодших школярів

У результаті стрімкого розвитку ІКТ важливим стало підвищення ІКТ-компетентності громадян. За допомогою ІКТ можна трансформувати різні відомості, вибудовувати віртуальну пізнавальну реальність. Сучасні ІКТ дозволяють поглибити знання людини, впливають на стратегії її поведінки, моделюють розуміння та пізнання реальності. Завдяки розвитку ІКТ, людство може не тільки швидко орієнтуватися в світовій культурі, але і внести вагомий внесок у формування культурних норм та суспільних цінностей суспільства в цілому. ІКТ сприяють створенню умов для впровадження нових форм та методів комунікації, навчання та виховання молодого покоління. Саме тому заклади освіти, як носії культури і соціальні інститути, не можуть залишатися осторонь цих процесів. Це стосується не тільки включення уроків інформатики у навчальний план початкової школи, але і застосування ІКТ педагогічними працівниками для виховних і навчальних цілей, зокрема, для формування соціальної компетентності молодших школярів.

Для застосування ІКТ у формуванні соціальної компетентності молодших школярів визначено такі напрями: 1) сучасний стан проблеми очима вітчизняних і закордонних вчених; 2) наявні web-ресурси і мультимедійні технології для молодших школярів; 3) наявні сайти закладів освіти і персональні сайти педагогічних працівників.

Розглянемо та проаналізуємо існуючі електронні освітні ресурси (ЕОР), web-ресурси і мультимедійні технології для молодших школярів, які спрямовані на формування їх соціальної компетентності. На початку визначимо основні напрями застосування означених технології в умовах початкової школи.

Наразі одним із пріоритетних напрямів у сфері інформатизації освіти є розроблення й впровадження мультимедійної техніки, мультимедійних продуктів у навчальний процес. З розвитком Інтернету з'явився новий вид

мультимедійних засобів, орієнтованих на web-технології, що можуть бути використані для навчально-виховних цілей як в умовах школи, так і для позашкільної роботи, як зазначає О. В. Кучай [65, с. 8-10].

У роботі [128] зазначено, що «... поширене використання комп'ютерів і різноманітних мультимедійних засобів у школі сьогодні є характерним для більшості індустріальних країн світу. Сучасний навчальний процес неможливий без використання ресурсів глобальної мережі Інтернет, користування електронними бібліотеками, внутрішніх мереж та автоматизованих систем управління освітнім процесом. Швидкий Інтернет, телефонний і телекомунікаційний зв'язок пронизують щоденне життя школяра, всіх організаторів та учасників процесу навчання у школі. Інформаційні потоки, технології Веб 2.0, Веб 3.0, хмарні технології постійно удосконалюються і впливають на процес навчання».

М. П. Лещенко та Л. І. Тимчук [69], досліджуючи підходи до стандартизації сформованості інформаційно-комунікаційної компетентності учнів, зазначають, що використання у навчально-виховному процесі сучасних ІКТ надає не тільки широкий доступ до інформаційних джерел, інтерактивний характер взаємодії з інформацією, а й можливість побудови власного простору перебування в інформаційному середовищі, у якому розмаїття способів подання інформації (різні форми створення віртуальної реальності) створюють підґрунтя для реалізації творчого потенціалу особистості. У відповідь на ці реалії педагогічна наука мусить переорієнтуватися на розвиток самодостатньої, духовно розвиненої та щасливої особистості в сучасних умовах [69].

Беручи до уваги те, що всі web-орієнтовані технології є мультимедійними, проте не всі мультимедійні технології є web-орієтованими (наприклад мультимедійна презентація на диску чи на флешці не є web-орієтованою), розглянемо детальніше поняття «мультимедійна технологія» та «web-орієтована технологія».

В Українському педагогічному енциклопедичному словнику [30] розглянуті технології, що дозволяють за допомогою комп'ютера інтегрувати, опрацьовувати і водночас відтворювати різноманітні типи сигналів, різні

середовища, засоби і способи обміну інформацією, які називаються мультимедійними [30, с. 298].

За О. П. Буйницькою [13] «мультимедійна технологія» – це технологія, яка дозволяє за допомогою комп'ютера інтегрувати, обробляти і водночас відтворювати різноманітні типи сигналів, різні середовища, засоби і способи обміну даними, відомостями. Дослідниця виділяє також основні переваги мультимедійних технологій: розширення можливостей, вдосконалення методів доступу до матеріалів, наочність опанованого матеріалу. Мультимедійні технології забезпечують доступ до даних і дозволяють відтворювати їх зі звуковим супроводом та різними анімаційними ефектами. Для роботи з мультимедійними технологіями потрібно мати необхідні мультимедійні засоби. Мультимедійні засоби розділено на два класи: 1) засоби синхронної взаємодії (відеоконференції) та асинхронної взаємодії, он-лайн режим (вебінари, електронні навчальні матеріали); 2) самі мультимедійні технології (віртуальні об'єкти, реальні відеофрагменти, аудіофрагменти, анімаційна графіка тощо). Для створення і реалізації мультимедійних технологій потрібні: мультимедійний комп'ютер, відповідне прикладне програмне забезпечення (авторські засоби мультимедіа) та засоби проектування мультимедійних проектів на великі екрани – мультимедійні проектори [13].

Поняття «web-технологія» у роботі [81, с. 42] визначено, як сукупність методів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою ефективного опрацювання web-ресурсів, які містяться у web-просторі. Це поняття пов'язано з методами і засобами створення web-сторінок із підтримкою мультимедіа, що поєднують різні види інформації (текст, звук, графіку, анімацію та відео), таке визначення web-технологій охоплює базові сервіси Інтернету. Також, наразі поняття «web-технологій» можна трактувати ширше – як комплекс технічних, комунікаційних, програмних методів розв'язання завдань організації спільної діяльності користувачів із застосування мережі Інтернет [81, с. 42].

Варто зазначити, що застосування мультимедійних засобів у навчальному процесі початкової школи потребує врахування низки

факторів: особливості психофізіологічного розвитку учнів молодшого шкільного віку; особливості навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів; дидактичний потенціал мультимедійних засобів (орієнтованих на початкову школу); особливості використання мультимедіа у навчанні; вимоги до впровадження мультимедіа у навчальному процесі початкової школи (вимоги до влаштування й обладнання комп'ютерних класів; до організації роботи молодших школярів з мультимедіа продуктами; ергономічні вимоги до мультимедіа продуктів; вимоги до змісту навчального матеріалу в електронному ресурсі) [2].

Практика вчителів початкових класів свідчить, що використання ЕОР створює у дітей гарний настрій, підвищує мотивацію до навчання, сприяє реалізації міжпредметних зв'язків. Переважно, електронні освітні ресурси застосовують у процесі навчання предметів: математики; читання; української мови; природознавства; образотворчого мистецтва; малювання; основ здоров'я. Найчастіше ЕОР застосовують на уроках математики, а менш за все під час уроків основи здоров'я [79].

Отже, застосування мультимедійних засобів в початковій школі підіймає навчання і виховання на якісно новий рівень за рахунок різноманітних способів подання матеріалу – графіки, анімації, відео- та звукового супроводу текстів. Це сприяє необхідності подальших досліджень щодо використання ІКТ у початковій школі для проведення не тільки навчання, а і виховання. У дослідженні [44, с. 8-9] визначено методи (наочно-пізнавальний, наочно-дидактичний) та форми (індивідуальну, групову) застосування мультимедійних засобів.

Розглянемо питання формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів початкової школи. У Державному стандарті початкової загальної освіти (2012 р.) [35] визначено, що важливим завданням початкової освіти є формування інформаційно-комунікаційних компетентностей учнів. Предмет «Сходінки до інформатики» було введено з 2013/2014 навчального року для 2-го класу. Для вчителів початкових класів було створено навчально-методичні комплекти, що містять ЕОР навчального призначення у вигляді комплексу навчально-розвивальних

ігрових програм. Одним із таких комплексів є програмний продукт «Сходинки до інформатики Плюс» (видавництво «Світоч»), що у 2010 р. отримав гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» та входить до комплекту «Сходинки до інформатики». Його використання дає можливість разом із формуванням навичок роботи з комп'ютером розвивати логічне мислення, уяву, увагу, пам'ять, творчі здібності учнів та підтримувати навчання таких предметів, як математика, англійська та українська мови, «Я і Україна» та основи здоров'я тощо [79].

Здійснено аналіз сучасного стану застосування ЕОР вчителями початкових класів, та зроблено висновки про те, що: 1) одним із найбільш поширених видів ЕОР є мультимедійні презентації; 2) мультимедійні презентації створюють за допомогою: PowerPoint, Macromedia Flash, Photodex ProShow, Picasa, їх створення не потребує додаткових знань з мов програмування і є доступним для кожного вчителя. Наразі, популярними серед учителів початкових класів є мультимедійні тренажери, а саме: «Аліса вивчає українську мову», «Дитячий тренажер грамотності», «Буквар Котигорошко», «Українська абетка», «Грамотійка та її друзі», «Таблиця множення – юні водії». Вчителі початкових класів також впроваджують у практичну діяльність електронні навчально-методичні комплекти з природознавства для 3-х та 4-х класів видавництва «Розумники», що складаються з мультимедійних уроків, містять теоретичний, ілюстративний матеріали, анімацію природних процесів, динамічні моделі, відеофрагменти тощо [79].

Підсумовуючи викладене вище, вважаємо, що в практиці початкового навчання використовують такі види мультимедійних технологій (що можуть бути і web-орієнтованими): мультимедійні презентації, мультиплікаційні фільми, електронні мультимедійні видання, мультимедійні тренажери, ЕОР та електронні ігрові ресурси (ЕОІР), що зображені на рис. 2.1. та узагальнено нами у таблиці 2.1.

Рис. 2.1. Види мультимедійних технологій, що застосовують в практиці початкового навчання

Таблиця 2.1.

Web-орієнтовані і мультимедійні технології для молодших школярів

Групи технологій	Основні переваги та напрями застосування
Мультимедійні презентації	<ul style="list-style-type: none"> - надають можливість здійснювати віртуальну взаємодію користувача з об'єктами або процесами пізнання, що знаходять своє відображення на екрані [2]; - найбільш поширений засіб унаочнення навчально-виховного матеріалу [2]; - наявність не тільки тексту і графіки, а й відео, анімації та звуку [2]; - дозволяють викласти навчальний і розвиваючий матеріал як систему яскравих опорних образів, наповнених вичерпною структурованою інформацією в алгоритмічному порядку, із залученням різних каналів сприйняття, що дозволяє засвоювати матеріал не тільки у фактографічному, а і в асоціативному вигляді [26, с. 254].
Мультимедійні фільми	це вид кіномистецтва, який створюється шляхом зйомки послідовних фаз руху мальованих або об'ємних об'єктів. Мультфільми не ґрунтуються на фотографічній фіксації реальної дійсності, фантастика для них – це художній задум. Сучасні мультфільми будують особливу художню умовну форму відображення реальності, вони мають виразні засоби для зображення фантастичних подій і дій героїв, що так приваблює юних глядачів [48].
Мультимедійні тренажери	- навчально-тренувальні програмні продукти, що орієнтовані на відпрацювання учнями певної вікової категорії умінь й

	<p>набуття навичок з конкретної дисципліни/теми [2];</p> <ul style="list-style-type: none"> - можливість імітувати різні життєві та навчальні ситуації, використовуючи технології мультимедіа (анімацію, тривимірну (3D) графіку, музику MIDI (Musical Instrument Digital Interface), цифровий інтерфейс музичних інструментів (стандарт, що дозволяє користуватися через комп'ютер цифровими музичними інструментами) тощо [2]; - застосування у початковій школі мультимедійних тренажерів сприяє засвоєнню і закріпленню знань, умінь і навичок в ігровій формі.
Електронні мультимедійні видання	<ul style="list-style-type: none"> - засоби комплексного інформаційного впливу на особистість поряд з радіо, кіно і телебаченням [2]; - забезпечують подання матеріалу, що неможливо відобразити у друкованому вигляді, наприклад, анімаційну демонстрацію рідкісних явищ, процесів, віддалених у часі або на відстані тощо [2].
Електронні освітні ресурси	<ul style="list-style-type: none"> - можливе використання на різних етапах уроку: перевірки домашнього завдання; актуалізації і корекції опорних знань, навичок і вмінь; засвоєння нового матеріалу; закріплення й удосконалення знань, умінь та навичок; перевірки навчальних досягнень учнів початкової школи [79]; - ЕОР можна поділити на дві групи: навчального та контролюючого характеру [79]; - можливе використання у позаурочній діяльності: для позашкільних заходів, індивідуальних занять, виховних годин та роботи над проектами. Однак, застосування ЕОР під час цих видів діяльності відбувається рідше, ніж під час систематичного навчання у класі [79].
Електронні освітні ігрові ресурси	<ul style="list-style-type: none"> - різновиди електронних освітніх ресурсів, які поєднують пізнавальну і розвивальну функції, містять цілісний теоретичний матеріал і компетентнісні завдання з навчального предмета, які подані в ігровій формі [79].

За О. В. Кучай «... мультимедійні технології можуть бути застосовані в контексті найрізноманітніших стилів навчання. Їх сприйняття не однакове: деякі люди вважають доцільним навчатися за допомогою читання, інші – сприйняття на слух, окремі – шляхом перегляду відео та ін. Застосування мультимедіа дає учням змогу працювати з навчальними матеріалами по-різному: діти самі розв'язують, як вивчати матеріал, як застосовувати ІКТ, як реалізувати спільну роботу з однокласниками». Отже, учні початкової школи стають активними учасниками освітнього процесу [65, с. 113].

Розглядаючи позитивні аспекти впровадження мультимедійних технологій у роботу з молодшими школярами, зазначимо, що варто пам'ятати і про негативні наслідки, що можуть виявитися у дітей, в разі тривалого використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій.

Аналіз наукової літератури [44, с. 8-9; 130, с. 726] показав, що застосування мультимедійних засобів у навчально-виховному процесі для формування соціальної компетентності молодших школярів є доцільним, оскільки: створюються умови для отримання яскравих вражень, емоційних переживань, активної діяльності та мимовільного збагачення пам'яті; збуджується активність школярів в оволодінні знаннями, стимулюються бажання до навчання, заохочення до пошукової діяльності, задіяними є сенсорні системи, розвиваються творчі здібності та ін. Також впровадження web-орієнтованих і мультимедійних технологій у навчально-виховний процес закладів загальної середньої освіти сприяє процесу інформатизації освіти, що відповідає сучасним запитам школи.

Узагальнення поглядів вчених на переваги і недоліки використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій для формування соціальної компетентності молодших школярів подано у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Переваги та недоліки застосування web-орієнтованих і мультимедійних технологій у роботі з молодшими школярами

Переваги	Недоліки
<ul style="list-style-type: none"> - візуалізація абстрактної інформації шляхом динамічного представлення процесів; - демонстрування об'єктів і процесів мікро- й макросвітів; - одночасне використання кількох каналів сприйняття матеріалу учнем у процесі навчання, завдяки чому досягається інтеграція інформації, що 	<p>Учень початкової школи ще має не обмежену здатність до опрацювання навчальних повідомлень на сенсорному та когнітивному рівнях, а це може спричинити перевантаження дітей у разі опрацювання занадто великої кількості навчальних повідомлень та одночасного нав'язування великої кількості сенсорних ознак, зазначено у [17; 79;</p>

<p>забезпечують різні органи чуття;</p> <ul style="list-style-type: none"> - моделювання небезпечних експериментів, що не можна провести у школі; - екстраполювання навчального матеріалу в широкий освітній, громадський, історичний контекст [65, с. 114]. 	<p>131]</p>
<ul style="list-style-type: none"> - розвиток пізнавальних інтересів; підвищення якості знань; - індивідуалізація навчання; інтенсифікація освіти; - сприяння кращому запам'ятовуванню навчального матеріалу [65, с. 39]; - підготовка дітей до самостійного пошуку потрібної інформації й матеріалів, зокрема, з енциклопедій (також мультимедійних), словників, інших інтернет-видань; - гарантування дітям вільного доступу до різних джерел інформації; - вміння користуватися різними інформаційними ресурсами; - розвиток знань, комунікація безпосередньо через мультимедіа; - підготовка дітей до критичного аналізу мультимедійних програм [65, с. 92-93]. 	<p>Під час створення власного електронного навчального контенту слід уникати музичного супроводу, відеофрагментів чи анімаційних ефектів, що не несуть навчально-смыслового навантаження, оскільки це призводить до переключення дитячої уваги та її зниження у процесі засвоєння навчального матеріалу [79].</p>
<ul style="list-style-type: none"> - позитивний вплив наочності на 	

<p>швидкість сприйняття даних/відомостей;</p> <p>- використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у навчально-виховному процесі, що ґрунтуються на зоровому і слуховому сприйнятті, які забезпечують швидке й ефективне засвоєння матеріалу завдяки багатоканальному поданню відомостей [49].</p>	
<p>- надання потрібної інформації з певної дисципліни;</p> <p>- виховування самостійності у здобуванні знань, у роботі з електронною інформацією;</p> <p>- розвиток образного творчого мислення, набуття вміння аналізувати, відбирати, систематизувати навчальну інформацію [44, с. 8].</p>	
<p>- мультимедійні технології дають змогу осмислено і гармонійно поєднувати різні види мультимедійної інформації, що допомагає представляти матеріал в різних форматах, а саме: зображення, зокрема, скановані світлини, креслення, мапи, слайди; звукозаписи голосу, звукові ефекти й музика; відео, складні відеоефекти та анімаційне імітування; анімації й симуляції.</p>	

Також, було розглянуто та проаналізовано web-сайти, що можливо застосовувати з метою формування соціальної компетентності молодших школярів.

С. В. Івашнюва [43] зазначає, що персональні web-сайти педагогічних працівників отримують все більше поширення, оскільки створюються переважно з власної ініціативи (з метою забезпечення зв'язку з колегами, учнями та батьками, презентації досвіду) чи на вимогу програм підвищення кваліфікації [43].

Web-сайтом називають інформаційний ресурс, що має свою адресу, складається з пов'язаних між собою гіпертекстових документів (web-сторінок), розміщений на web-сервері. Єдиних вимог до персонального web-сайту педагогічного працівника ще не визначено, а персональні web-сайти вчителів можна віднести до категорії освітніх сайтів [43].

О. М. Мельник [79] зазначає, що наразі у мережі Інтернет можна знайти багато сайтів учителів із розробками уроків та різним освітнім контентом. Проте на сьогодні в Україні ще не існує єдиного порталу, на якому містилися б усі ЕОР, що мають гриф МОН України, для молодших школярів або де б учителі могли розміщувати свої доробки після перевірки матеріалу фахівцями на відповідність електронним засобам навчального призначення педагогічним, технічним, ергономічним та естетичним вимогам до них [79].

Т. Г. Пунина [101] зазначає, що сайт, який представляє організацію, називають корпоративним або офіційним сайтом організації. До офіційного сайту пред'являються певні вимоги в частині інформаційного вмісту, графічного дизайну, навігації, хостингу. Створення web-сайту підвищує імідж освітньої установи. Сайт є візитною карткою організації чи установи. На сайтах демонструють свої досягнення, розміщують актуальну інформацію для зацікавлених осіб (батьків, вчителів, колег з інших навчальних закладів).

Для педагогічних працівників сайт є засобом для обміну досвідом, встановлення контактів зі своїми колегами з інших міст і країн, обміну методичними матеріалами, конспектами уроків та педагогічним досвідом. Для батьків сайт – це, насамперед, інформаційний ресурс. Використовуючи сайти шкіл та інших освітніх установ, батьки можуть порівнювати їх і робити вибір

на користь кращих для своєї дитини, брати участь у житті школи, стежити за успіхами своїх дітей [101].

Важливим для нашого дослідження був також аналіз web-сайтів навчальних закладів і сайтів довідникового змісту (колекції мультимедійних матеріалів, електронні енциклопедії, електронні довідники та каталоги та ін.). Нами використано 2 підходи до аналізу web-сайтів, що зображено на рис. 2.2.

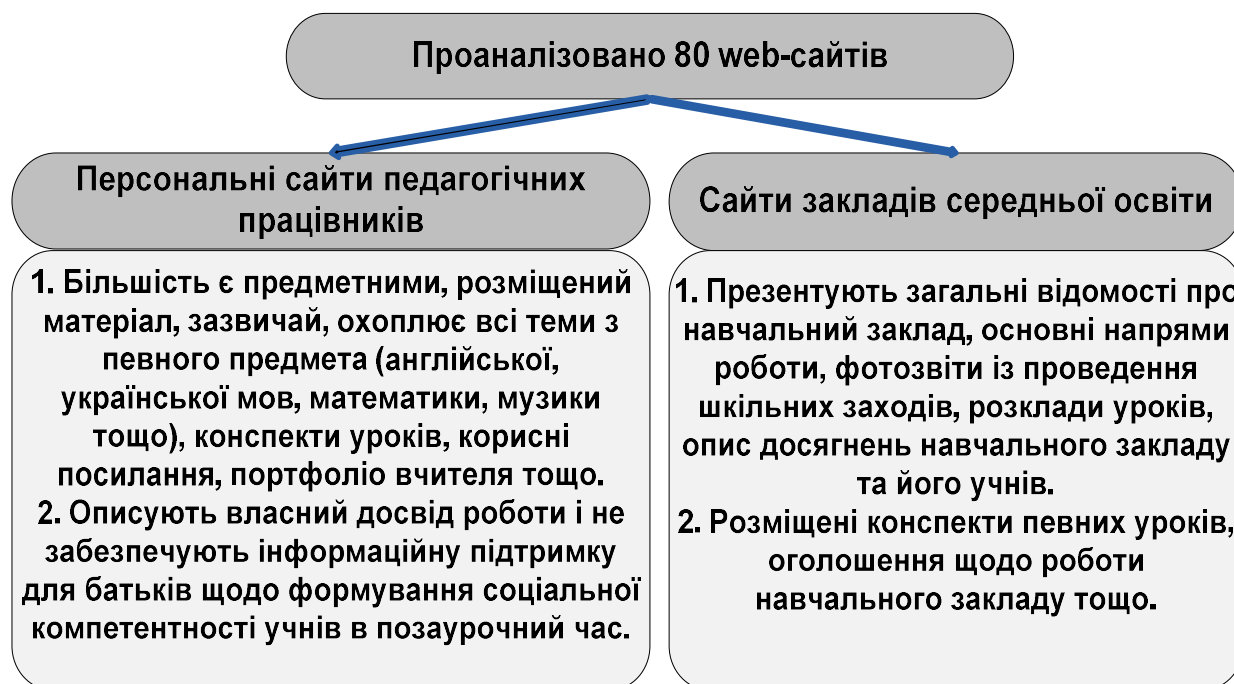

Рис. 2.2. Напрями аналізу web-сайтів

В результаті аналізу 80 web-сайтів (персональні сайти педагогічних працівників, сайти навчальних закладів), щодо наявності інформації для формування соціальної компетентності молодших школярів, зроблено кілька висновків:

1. Персональні web-сайти. На них описують власний досвід роботи педагогічні працівники і не забезпечують інформаційну підтримку для батьків щодо формування соціальної компетентності учнів в позаурочний час. Більшість із сайтів є предметними, розміщений матеріал, зазвичай, охоплює всі теми з певного предмета (англійської, української мов, математик, музики тощо), конспекти уроків, корисні посилання, портфоліо вчителя тощо.

2. Web-сайти закладів загальної середньої освіти. На них презентовано загальні відомості про навчальний заклад, основні напрями роботи, фотозвіти із проведення шкільних заходів, розклади уроків, опис досягнень навчального

закладу та його учнів, конспекти певних уроків, оголошення щодо роботи навчального закладу тощо.

В результаті проведеного дослідження зроблено висновки: нині у мережі Інтернет існує велика кількість освітніх web-сайтів, проте відзначимо поодинокі випадки відомостей щодо різних аспектів соціального виховання та соціально-педагогічної діяльності у роботі з молодшими школярами.

Цілком погоджуємося із думою О. В. Кучая про те, що мультимедіа в навчанні сприяє появі нового насиченого поля не тільки спілкування, передавання відомостей, а й зародження нових розумінь, нових місць перетину, нових проблем і розв'язань, що посіли своє місце у сучасній культурі, на відміну від традиційних і відомих засобів передавання інформації та засобів навчання. До переваг мультимедійних технологій, як засобів навчання, належать: поєднання логічного й образного способів опанування інформації; активізація освітнього процесу шляхом підсилення наочності; інтерактивна взаємодія, спілкування в інформаційно-освітньому просторі. Учень, який включений у навчальний процес, де використовують мультимедійні технології, стає не об'єктом, а суб'єктом комунікативного спілкування з вчителем. Це принципово важливий момент у педагогіці співпраці [65, с. 117].

Отже, підсумовуючи зазначене вище, наголосимо, що web-орієнтовані і мультимедійні засоби дозволять вчителю, соціальному педагогу і шкільному психологу подати матеріал щодо формування соціальної компетентності у молодших школярів як цікаву інформацію та систему яскравих опорних образів. Знання педагогічними працівниками різновидів мультимедійних засобів дозволить ефективно використовувати потужні можливості мультимедіа у початковій школі. Застосування педагогічними працівниками web-орієнтованих і мультимедійних технологій (презентацій, відео-фрагментів, міні-мультиків тощо) для формування соціальної компетентності молодших школярів дозволить: організувати колективну роботу класу; забезпечити сприятливі умови для спілкування учнів з однолітками, учителями; підвищити ефективність процесу засвоєння поданого матеріалу; вплине на соціалізацію і розвиток дитини в цілому.

Вважаємо, що для формування соціальної компетентності молодших школярів можна застосовувати такі web-орієнтовані і мультимедійні технології: ЕОР, мультиплікаційні фільми, відеоролики, фільми, електронні соціальні мережі, комп'ютерні та on-line (пізнавальні та розвивальні) ігри, дитячі портали, мультимедійні презентації, мультимедіа-тренажери, мультимедійний підручник, енциклопедії тощо. Зазначені вище технології будуть сприяти формуванню соціальної компетентності молодших школярів за умов компетентного добору і використання цих технологій педагогічними працівниками та батьками у роботі з учнями.

2.2. Модель використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів

Інформаційно-комунікаційні технології, які швидким темпом увійшли в повсякденне життя кожної сім'ї, вимагають нового підходу до освіти, починаючи з молодшого шкільного віку. Дитина в віці 6-7 років вже вмє користуватися різними гаджетами, а тому школа та вчителі повинні бути готовими до впровадження в освітній процес та позашкільну освіту нових ІКТ.

Адже сучасна дитина потрапляючи в Інтернет-простір занурюється у віртуальний світ, часто не бачить меж між реальним і віртуальним світами, а тому потребує втручання з боку батьків/родичів та педагогічних працівників, щоб ІКТ не нашкодили дитині, а стали допоміжним засобом формування її соціальної компетентності.

Розглянемо погляди сучасних науковців на цю проблему, враховуючи, що головною метою початкової освіти є всебічний розвиток і виховання особистості шляхом формування в учнів повноцінних мовленнєвих умінь і навичок, набуття особистого досвіду культури спілкування і співпраці у різних видах навчальної діяльності, як вважає Н. А. Коломієць [54, с. 2].

Сьогодні життєво важливим стає навчити дитину взаємодіяти у соціумі в межах певного соціально-історичного простору-часу; що передбачає, зокрема, відтворення певного менталітету, систем соціокультурних принципів, змістовних орієнтирів, соціальних ідеалів, що становлять фундамент соціальної культури [1, с.125].

Молодшому школяру необхідна цілеспрямована допомога у побудові ефективних поведінкових стратегій, саме тому формування соціальної компетентності молодших школярів має бути одним із найважливіших напрямів роботи психолога і педагогів у початковій школі. Як же допомогти молодшому школяру стати соціально компетентним? [45]. Таке запитання є дуже доречним і тому нами була розроблена та обґрунтована методична система використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів.

Нині завдання щодо формування соціальної компетентності учня входить до соціально-виховної роботи закладів загальної середньої освіти. Н. Ю. Абраменко [1, с.125] наголошує, що важливість соціально-виховної роботи школи сьогодні часто недооцінюється порівняно із завданнями передачі знань. Крім того у сучасній школі соціально-виховна робота через систему психолого-педагогічної підтримки має можливість значно знизити ризик потрапляння дитини до групи ризику. Саме соціально-виховна робота є засобом і умовою психолого-педагогічної підтримки, якої потребує будь-яка дитина, незалежно від його належності до груп ризику, тому що вчасно надана підтримка не дасть статися вибуху соціальних відхилень у дітей [1, с.125].

О. А. Баранова [6, с.16] наголошує, що проблема успішної соціальної адаптації «різних» дітей один до одного спонукає педагогічних працівників на пошук різних ресурсів для реалізації завдання формування соціальної компетентності, що концентровано виражає потенціал особистості в її соціалізації. Практичний підхід до розв'язання цієї проблеми дозволить зменшити ризик появи девіантної поведінки, деструкцій в розвитку особистості. Дослідниця вважає, що очікуваний рівень розвитку соціальної компетентності молодшого школяра може бути досягнутий за умови врахування особливостей психічного здоров'я [6, с.16].

У процесі формування соціальної компетентності учнів початкової школи, вчитель має вміти проектувати і створювати ситуації, що розвивають емоційно-ціннісну сферу дитини, втілювати виховні можливості різних видів діяльності дитини, організовувати взаємодію учнів, їх батьків та педагогів, володіючи різними методами організації виховної роботи. Важливим аспектом у

формуванні соціальної компетентності учнів є також рефлексія власної професійної діяльності вчителя та розвитку в учнів здатності оцінювати свою діяльність, свої вчинки та вчинки інших, шукати конструктивні шляхи розв'язання конфліктних ситуацій та ін., зазначено у роботі [110]. Також вагоме значення у створенні умов для ефективного формування соціальної компетентності відіграють сформовані потреби і цінності, налаштування учнів на позитивну взаємодію із однолітками та дорослими [112].

Отже, підсумовуючи зазначене вище, робимо висновок про те, що використання web-орієнтованих та мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів буде успішним за умови цілеспрямованої, комплексної діяльності; врахування механізмів впливу соціокультурного середовища на особистість; взаємодії школи та сім'ї у вихованні дітей; залучення учнів до суспільно-корисної діяльності, забезпечення сприятливого середовища для навчально-пізнавальної діяльності та спілкування з оточуючими [47]. Для розв'язання окреслених проблем було розроблено та обґрунтовано *модель використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів*, структура якої зображена на рис.2.3., і містить наступні блоки: цільовий блок, змістово-технологічний блок, організаційно-діяльнісний, оцінювально-результативний блок. Опишемо її детальніше.

Цільовий блок мета якого полягає в забезпеченні використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів.

Змістово-технологічний блок містить зміст тренінгових занять та майстер класів для педагогічних працівників щодо використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів; методика розвитку компетентності педагогічних працівників щодо використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів; комплекс тренінгових занять для молодших школярів «Весела подорож»; методика використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів.

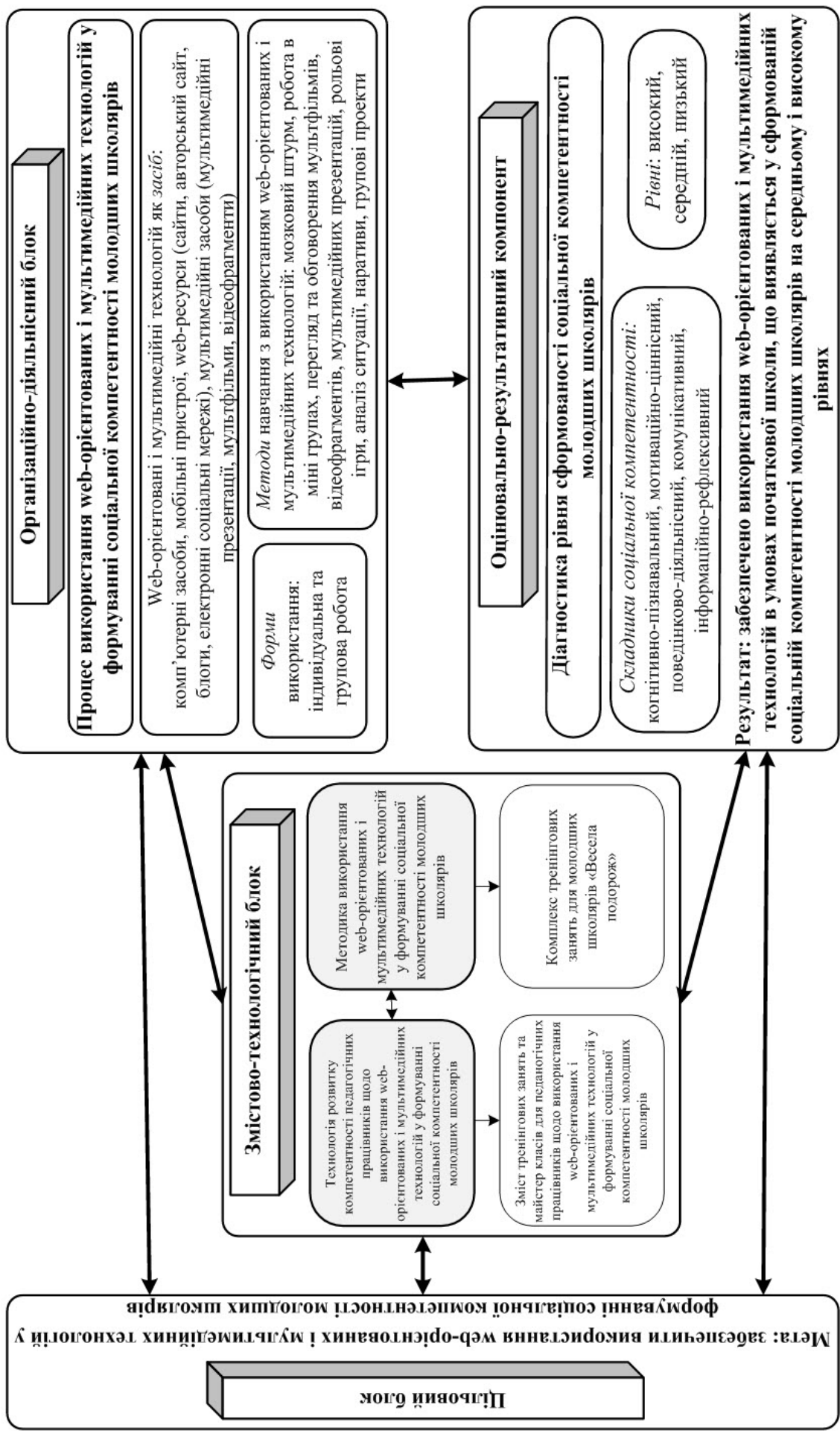

Рис. 2.3. Модель використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у процесі формування соціальної компетентності молодших школярів

Організаційно-діяльнісний блок містить процес використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів, що реалізується через комплекс методів, форм та засобів. *Методи:* перегляд та обговорення мультфільмів, відеофрагментів, мультимедійних презентацій, бесіди, рольові ігри, аналіз ситуації, наративи, групові проекти. *Форми:* індивідуальна та колективна робота. *Засоби:* комп'ютерні засоби, мобільні пристрої, web-ресурси (сайти, авторський сайт, блоги, електронні соціальні мережі), мультимедійні засоби (мультимедійні презентації, мультфільми, відеофрагменти).

Оцінювально-результативний блок містить процес оцінювання рівнів (низький, достатній, високий) сформованості соціальної компетентності молодших школярів, яка проводилася за визначеними 5 складниками (когнітивно-пізнавальним, мотиваційно-ціннісним, поведінково-діяльнісним, комунікативним, інформаційно-рефлексивним).

Результат: забезпечено використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій в умовах початкової школи, що виявляється у сформованій соціальній компетентності молодших школярів на середньому і високому рівнях.

Взявши за основу поради, що описані у роботах [25, с. 272; 111, с. 157] та власний соціально-педагогічний досвід роботи, визначено кілька рекомендацій, яких варто дотримуватися у процесі застосування web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів:

1) для педагогічних працівників організувати та провести семінари, тренінги, майстер-класи, що будуть спрямовані на вдосконалення навичок формування соціальної компетентності учнів, зокрема, з використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій; застосування web-орієнтованих і мультимедійних технологій для взаємодії з батьками молодших школярів. Також можна організувати зустрічі з метою обміну досвідом, під час яких обговорити ряд питань: шляхи подолання дитячої кризи 7 років; напрями соціального виховання молодших школярів; особливості спілкування з однолітками та дорослими; специфіка самооцінки та самосвідомості молодшого

школяря; застосування web-орієнтованих і мультимедійних технологій для комунікації; досвід педагогічних працівників в організації соціально-педагогічної роботи в умовах початкової школи та ін.;

2) для батьків молодших школярів організувати зустрічі, під час яких розглянути питання розвитку особистості молодшого школяра на конкретних життєвих ситуаціях: як вчити дітей розв'язувати конфлікти, що виникають у взаємодії з однолітками; як зрозуміти, що важливо для дитини і як з нею спілкуватися; про особливості самооцінки дитини молодшого шкільного віку; як можуть батьки допомогти дітям навчитися спілкуватися з дорослими і однолітками; як знаходити друзів; як бути толерантним до інших людей та інших думок тощо;

3) для батьків і молодших школярів (для сімей, родин) провести тренінги, конкурси, творчі вечори, в ході яких створити умови для співпраці і взаємодії батьків (родичів) і дітей в різних ситуаціях, що сприятиме підвищенню інтересу батьків (родичів) до внутрішнього світу дитини; діти отримають навички командної роботи, вчитися слухати один одного, керувати спільною роботою, домовлятися, контролювати емоції і почуття; батьки зможуть побачити як в інших сім'ях відбувається виховання, почують позицію іншої людини, як можна реагувати на дитячі забаганки чи, навпаки, як заохотити та за що потрібно хвалити дитину;

4) для молодших школярів проводити виховні години, тренінги, заняття, позакласні і позашкільні заходи для формування соціальної компетентності із застосуванням web-орієнтованих і мультимедійних технологій.

2.3. Модель розвитку компетентності педагогічних працівників щодо використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів

Проаналізуємо погляди вітчизняних і закордонних вчених на особливості розвитку компетентності педагогічних працівників щодо використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у роботі з молодшими школярами.

У публікації [110] наголошено, що у сучасних умовах постає питання не тільки про те, як навчити педагогічного працівника виконувати ті чи інші дії, як

вибудувати відносини з учнями, батьками та колегами, а і як сформувати людину, що «хворіє» своєю професією, яка прагне не тільки до формального виконання вимог, а й до особистісного зростання та самовдосконалення. Нині у педагогічних працівників розширюється поле діяльності, що вимагає становлення відповідних компетентностей (робота з обдарованими учнями; інклюзивна освіта та інше). Педагоги мають нерозривно реалізовувати відмічені в професійному стандарті педагога три функції: навчальну, розвивальну і виховну. Проте, зазвичай, випускники ВНЗ приходять працювати у ЗНЗ підготовленими до реалізації навчальної функції, а от дві інші функції відверто вимагають посилення психолого-педагогічної підготовки майбутнього вчителя [110].

У роботі [53, с. 16] зазначено, що не сприйнятливність інновацій в освіті під тиском вимог інформаційного середовища до професійних і особистісних якостей учителя призводить до зниження рівня його професіоналізму. Розвиток професіоналізму вчителя початкових класів починається не з перших днів професійної діяльності, а в період навчання в педагогічному ВНЗ. І лише в процесі власної діяльності учитель забезпечує розвиток своїх фахових здібностей. Інтенсивність такого розвитку залежить від низки педагогічних чинників, серед яких особливе місце посідає створення умов для творчої інформаційної діяльності, виховання мотивації до самовдосконалення, формування потреби в неперервній освіті, вивчення різних педагогічних технологій тощо.

Погоджуємося із думками висловленими М. П. Лещенко і Л. І. Тимчук [70, с. 126], про те, що нині педагогічні працівники, як представники «інформаційної спільноти», стоять перед альтернативою виконання нових особистих ролей або альтернативою вибору варіантів поведінки в мережі й контролю за власними діями в ній, що пов'язано з проблемою розвитку компетентності щодо використання ІКТ. Важливими є наступні вміння учителя: участь у створенні мережної спільноти у процесі мережної комунікації, зокрема, побудова структур мережних взаємозв'язків і контактів; вміння відповідати на запитання, вести діалог, а також виробляти індивідуальний підхід, позбавлятися стереотипів і формалізованої поведінки; дотримуватися

сфери приватності, себто у процесі інтеркомунікації контролювати емоції, почуття і висловлювання, щоб не перетнути межі приватного простору особистості та ін.

Науковці зазначають, що сучасний учитель початкових класів повинен вміти вдало структурувати елементи навчального матеріалу, інтегрувати різнопредметні знання, максимально застосовувати образотворчу ілюстрацію, відеотехніку та комп'ютерну графіку, анімацію, використовувати методи проблемного навчання, діалогічні форми навчання та ін. Працювати творчо – необхідна вимога до професійної діяльності сучасного фахівця [61, с. 15]. Тобто, наразі актуальною є проблема творчості вчителя в контексті ІКТ, що розглядається на основі різних підходів. Розуміння творчості, що виявляється у витворах, ґрунтується на аналізі результатів креативної діяльності. Категорія гуманістичної творчості вживається для позначення творчих, індивідуальних витворів учителя. Вона охоплює матеріали, що розміщуються на Інтернет-сторінках шкіл, освітніх порталах (документація педагогічних експериментів, нові методичні підходи, авторські програми вчителів, мультимедійні матеріали, програми, що допомагають формуванню компетентностей, дидактичні засоби – мультимедійні презентації, флеш-програми – створені вчителями, а також візуальні матеріали (комп'ютерна графіка, літературні тексти), аудіоматеріали (художнє декламування, читання літературних текстів, музична творчість), аудіовізуальні матеріали (фільми, відеоролики). Тобто, мультимедійна комп'ютерна програма або Інтернет-сторінка бази даних, мультимедійні презентації, програми, якщо вони характеризуються новими, рідко вживаними елементами є творчим витвором учителя [70, с. 127-130].

У зв'язку із зазначеним вище ще раз наголосимо на думці, визначеній у [70, с. 134-136], яку поділяємо і підтримуємо. А саме ту, для сучасного вчителя, що стосується важливості в удосконаленні вмінь: опрацювання інформації в різних формах; комунікація та співпраця з іншими вчителями із застосуванням ІКТ; розв'язування проблем; проведення досліджень у контексті викладання предмета; відбір матеріалів і накопичення інформації для створення мультимедійних презентацій на основі нагромадженої та опрацьованої інформації в електронній версії; презентування навчальних чи виховних

матеріалів для учнів із застосуванням електронних освітніх засобів, таких як: дидактичні ігри, web-сайти, Інтернет-сторінки, списки і дискусійні групи.

Аналіз наукових робіт з розвитку компетентності педагогічних працівників (підвищення кваліфікації практиків) щодо використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у роботі з молодшими школярами (виховній та соціально-педагогічній) показав, що ця проблема є актуальною і потребує розробки організаційного та методичного забезпечення.

Нині для підвищення своїх професійних навичок педагогічні працівники відвідують спеціалізовані курси, семінари, тренінги, майстер-класи, що влаштовують в інститутах післядипломної педагогічної освіти, вищих закладах освіти, наукових установах і громадських організаціях. У Законі України «Про освіту» стаття 47 [96] визначено, що післядипломна освіта – це спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення та оновлення її знань, умінь і навичок на основі здобутої раніше вищої освіти (спеціальності) або професійно-технічної освіти (професії) та практичного досвіду. Також, післядипломна освіта передбачає: спеціалізацію (профільну спеціалізовану підготовку для набуття особою здатності виконувати окремі завдання і обов'язки, які мають особливості в межах спеціальності; перепідготовку (професійне навчання, спрямоване на оволодіння іншою професією працівниками, які здобули первинну професійну підготовку); *підвищення кваліфікації* (підвищення рівня готовності особи до виконання її професійних завдань та обов'язків чи набуття особою здатності виконувати додаткові завдання та обов'язки шляхом набуття нових знань і вмінь у межах професійної діяльності або галузі знань); стажування (набуття особою досвіду виконання завдань та обов'язків певної професійної діяльності або галузі знань) [96]. Вважаємо, що дане дослідження спрямоване саме на підвищення кваліфікації педагогічних працівників, зокрема, на розвиток компетентності педагогічних працівників щодо використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій з метою формування соціальної компетентності молодших школярів. На нашу думку, означений процес можна забезпечити різними шляхами:

1) додати до змісту курсів Інститутів післядипломної педагогічної освіти спецкурсу щодо особливостей використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій з метою формування соціальної компетентності молодших школярів;

2) організувати на базі закладів загальної середньої освіти, районних управлінь освіти семінари, майстер-класи чи тренінги для педагогічних працівників щодо особливостей використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій з метою формування соціальної компетентності молодших школярів.

Для розв'язання окресленої вище проблеми була розроблена модель розвитку компетентності педагогічних працівників з використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів, структура якої зображена на рис. 2.4.

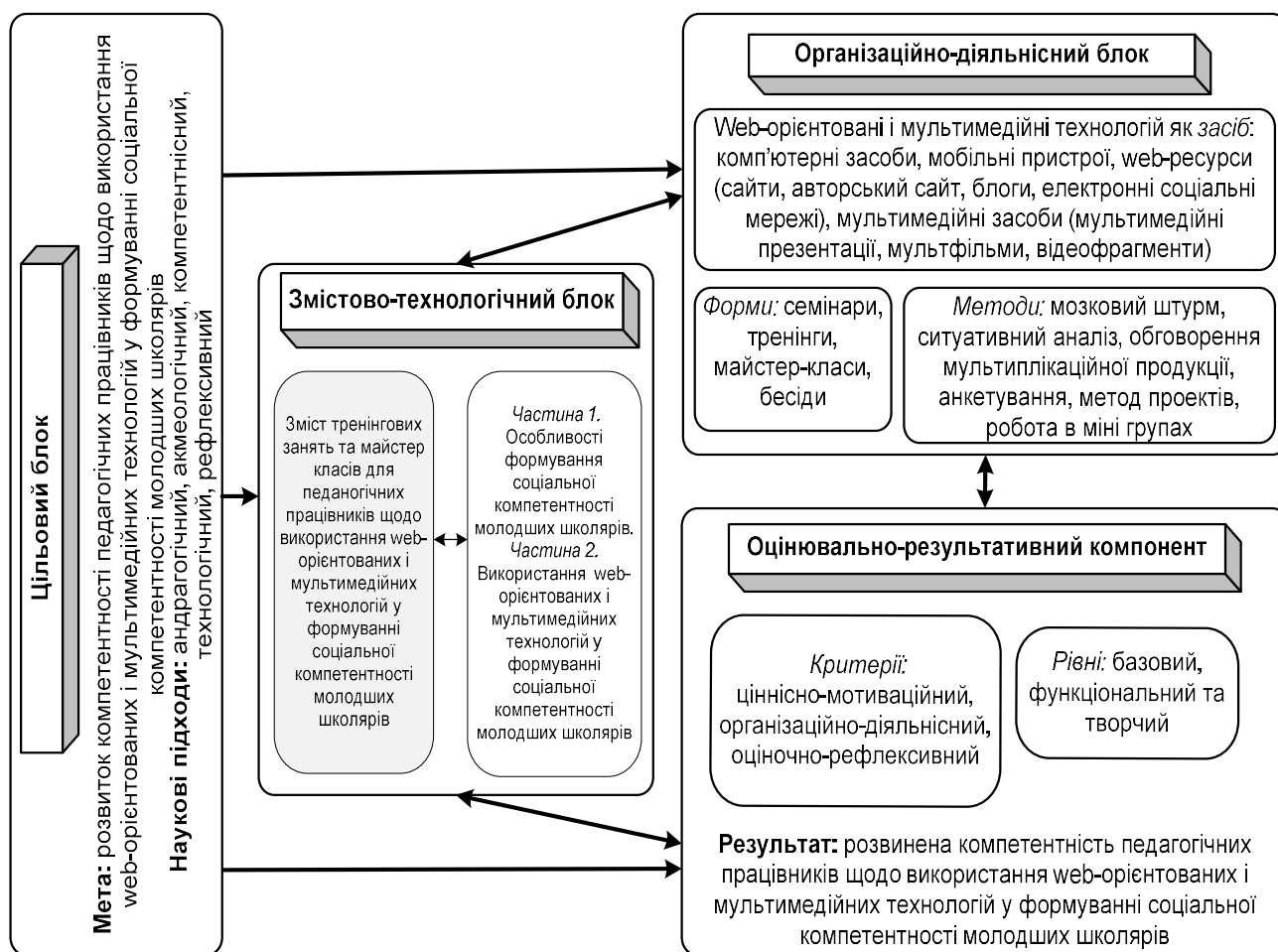

Рис. 2.4. Модель розвитку компетентності педагогічних працівників з використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів

Модель розвитку компетентності педагогічних працівників з використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів складається з таких взаємопов'язаних блоків: цільовий, змістовий, організаційно-технологічний і діагностично-результативний та ґрунтується на таких наукових підходах (андрологічний акмеологічний, компетентнісний, технологічний, рефлексивний). Розглянемо методику та її компоненти детальніше:

Цільовий блок. Ставить мету, що спрямована на розвиток компетентності педагогічних працівників з використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів.

Коротко опишемо *наукові підходи*, на яких ґрунтується методика.

Андрологічний підхід важливий для навчання дорослих із врахуванням даної специфіки. До основних завдань акмеології відносять [30, с. 31]: опрацювання змісту, організаційних форм, методів і засобів навчання та використанням для цієї мети ІКТ та ін.

За акмеологічним підходом важливим є врахування закономірностей і механізмів розвитку людини на рівні її професійної зрілості. Тобто, важливим завданням акмеологічного підходу є допомога в створенні умов для оптимального досягнення педагогічним працівником професіоналізму та прояву ними своїх соціально значущих і творчих якостей [30, с. 22-23].

Компетентність – здатність застосовувати навчальні досягнення адекватно визначеним контекстам (в освіті, роботі, особистісному та професійному розвитку). Компетентність не обмежується лише когнітивними елементами; вона досягається завдяки покращенню особистісних якостей (соціальні та організаційні навички) та етичних цінностей. Дослідники визначають компетентність як «сукупність здатностей, навичок, знань, ставлень, що необхідні для оптимального виявлення у своїй професії або продуктивній ролі в житті» [128, с. 8-9].

Технологічний підхід поєднує особливості та методику використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій, особливості добору web-орієнтованих і мультимедійних технологій для молодших школярів,

розвиток навичок використання даних технологій у роботі з молодшими школярами та ін.

Врахування рефлексивного підходу є важливим з огляду на те, що сьогодні рефлексія набула широкого значення для різних сфер людської діяльності і визначається як важливий чинник соціального життя особистості. Для педагогічних працівників розвивати свої рефлексивні вміння варто з метою надбання умінь правильної постановки навчальних і виховних цілей задля адекватності розроблення завдань для молодших школярів, які відповідали б використуванню web-орієнтованим і мультимедійним технологіям з урахуванням психофізіологічних особливостей учнів та рівня їх розвитку для визначення причин неуспішності і труднощів у процесі реалізації поставлених педагогічних завдань та ін.

Змістовий блок. У даному блоці відображено зміст, основні знання та уміння, які необхідні для формування соціальної компетентності молодших школярів із застосуванням web-орієнтованих і мультимедійних технологій, якими мають оволодіти педагогічні працівники, а саме: інформація про соціальну компетентність особистості, шляхи формування соціальної компетентності молодших школярів, спеціальні методики для визначення рівнів сформованості соціальної компетентності молодших школярів; особливості добору web-орієнтованих і мультимедійних технологій для молодших школярів з метою проведення соціального виховання та соціально-педагогічної роботи; особливості використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів. Також, навчання передбачало використання методичних матеріалів: методичний посібник «Web-орієнтовані та мультимедійні технології як засіб формування соціальної компетентності молодших школярів», матеріали для проведення тренінгів з учнями та ін.

Організаційно-діяльнісний блок. Цей блок відображає сутність процесу розвитку компетентності щодо використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів шляхом участі педагогічних працівників у семінарсько-тренінгових заняттях та майстер-класах, які можна організовувати на базі закладів загальної

середньої освіти, управлінь освіти чи Інститутів післядипломної педагогічної освіти та інших організацій чи установ.

Форми (семінари, тренінги, майстер-класи, міні-лекції, бесіди).

Методи (мозковий штурм, ситуативний аналіз, обговорення мультиплікаційної продукції, анкетування, робота в міні-групах, метод проектів та ін.).

Засоби (комп'ютерні засоби, мобільні пристрої, web-ресурси, мультимедійні засоби, авторський сайт).

На нашу думку, процес розвитку компетентності щодо використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів буде ефективним за умови спеціально організованого навчання педагогічних працівників у формі семінарсько-тренінгових занять та майстер-класів, попередньо педагогічні працівники мають дати самостійну згоду на участь у такому навчанні і виявити самостійне бажання взяти у ньому участь. Варто застосовувати активні методи навчання і рефлексивні елементи, а саме: аналіз та моделювання проблемних професійних ситуацій, рефлексивно-структуровані тексти, наративні розповіді, рефлексивний аналіз відеофрагментів (мультфільми та фільми), рольові та ділові ігри, «мозковий штурм», обмін досвідом щодо розв'язання проблемних ситуацій та ін. Головною умовою вважаємо використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій, та виконання практичних завдань (розробка власних занять для молодших школярів із застосуванням web-орієнтованих і мультимедійних технологій) та їх презентації.

Оцінювально-результативний блок. У довідковій літературі [30, с. 245] під «критерієм» визначено певну ознаку, на основі якої здійснюється оцінка чогось. Кожен критерій може вміщувати певну сукупність показників, який є стабільним впродовж певного часового проміжку, а «показники» є виявом характеристики досліджуваного процесу, за яким можна судити про його наявність та рівень розвитку.

Отже, на основі проаналізованої наукової літератури щодо розвитку ІК-компетентності педагогічних працівників та власного практичного досвіду, нами розроблено і обґрунтовано три *критерії сформованості* компетентності

педагогічних працівників щодо використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів. Охарактеризуємо їх детальніше:

1) *ціннісно-мотиваційний* (знання основних термінів і понять; знання щодо формування соціальної компетентності молодших школярів; усвідомлення важливості компетентності з використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у професійній діяльності; мотивація до використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій);

2) *організаційно-діяльнісний* (вміння застосовувати web-орієнтовані і мультимедійні технології у формуванні соціальної компетентності молодших школярів);

3) *оціночно-рефлексивний* (добір web-орієнтованих і мультимедійних ресурсів для формування соціальної компетентності молодших школярів; критичне оцінювання web-орієнтованих і мультимедійних ресурсів; вдосконалення особистих навичок і вмінь щодо використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів).

Оцінювання сформованості компетентності педагогічних працівників щодо використання web-орієнтованих технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів пропонуємо здійснювати за трьома рівнями. Тому на основі наукової літератури та власного досвіду було визначено такі рівні: базовий, функціональний та творчий, опишемо їх детальніше:

- *творчий (високий)* – педагогічний працівник вміє зупинити і розв'язати конфліктну ситуацію, яка виникає у навчально-виховному процесі початкової школи, обізнаний з позакласною діяльністю учнів та їх проблемами, активно взаємодіє з батьками/опікунами молодших школярів, зокрема, використовуючи ІКТ, прагне допомогти учням та їх батькам адаптуватися до навчального процесу, знає основні терміни і поняття щодо формування соціальної компетентності молодших школярів; має мотивацію до використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій; самостійно добирає web-орієнтовані і мультимедійні технології для формування соціальної компетентності молодших школярів; вміє застосовувати web-орієнтовані і

мультимедійні технології для формування соціальної компетентності учнів у конкретних ситуаціях; критично оцінює web-орієнтовані і мультимедійні технології; створює умови для формування соціальної компетентності учнів, вдосконалює особисті навички і вміння щодо використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів;

- *функціональний (середній)* – педагогічний працівник розуміє, що назріває конфліктна ситуація, яка виникає у навчально-виховному процесі початкової школи, для її розв'язання залучає колег та батьків, цікавиться позакласною діяльністю учнів та їх проблемами; взаємодіє з батьками/опікунами молодших школярів, розуміє важливість формування соціальної компетентності молодших школярів; вміє застосовувати web-орієнтовані і мультимедійні технології під час навчальних предметів; прагне діяти за зразком і тому добирає вже готові розробки занять щодо формування соціальної компетентності молодших школярів; добирає web-орієнтовані і мультимедійні технології для навчальних предметів; має бажання вдосконалити особисті навички щодо використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у навчально-виховному процесі початкової школи;

- *базовий (інтуїтивний)* – педагогічний працівник для розв'язання конфліктних ситуацій в учнівському колективі залучає колег та батьків; не цікавиться позакласною діяльністю учнів та їх проблемами; мало взаємодіє з батьками/опікунами молодших школярів, незацікавлений у формуванні соціальної компетентності молодших школярів, вважає, що цим має займатися лише соціальний педагог (практичний психолог); інколи застосовує web-орієнтовані і мультимедійні технології під час навчальних предметів; діє за зразком, застосовує вже готові розробки занять для молодших школярів; відчуває труднощі у доборі web-орієнтованих і мультимедійних технологій для навчальних предметів; не може організувати цілеспрямовану діяльність щодо формування соціальної компетентності молодших школярів; має бажання вдосконалювати особисті навички щодо використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій в освітньому процесі початкової школи.

Цей блок включає інструменти оцінювання компетентності: тестування, анкетування, методика самооцінки (для визначення рівнів компетентності). Методом діагностики можуть виступати спостереження за діяльністю педагогічних працівників та аналіз результатів практичної діяльності. Отже, даний блок визначає ефективність впровадження розробленої методики.

Результатом є: компетентність педагогічних працівників з використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів, розвинена на функціональному і творчому рівнях, що свідчить про досягнення поставленої мети.

Для розвитку компетентності щодо використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів має бути спеціально організована робота із педагогічними працівниками щодо підвищення їх компетентності у цьому напрямі.

2.4. Методика використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів

Для ефективного використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій нами була розроблена методика, яка базується на наукових доробках вчених з цієї проблеми.

Д. Б. Ельконін [131] зазначав, що під час роботи з дітьми молодшого шкільного віку варто розрізняти два аспекта, по-перше – виявлення того, що процес організованого впливу на дитину сприяє її психічному розвитку, і по-друге – яким чином потрібно організувати цей процес, щоб отримати цілком гармонійний розвиток дитини.

Оскільки нас цікавить організація процесу формування соціальної компетентності в умовах початкової школи та застосування з цією метою web-орієнтованих і мультимедійних технологій, нами була розроблена *методика використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів*. Опишемо детальніше основні її компоненти.

Методика використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів передбачає:

- участь учнів у тренінгових заняттях;
- навчальні заняття для учнів будуть доповнені нарративами, рефлексивно-структурованими текстами;

- на класних годинах можна використовувати перегляд фрагмента мультфільму чи фільму із подальшим обговоренням проблемної соціально значущої ситуації і поведінки героїв та її впливу на конкретну особистість чи суспільство, або можливо роздати певні завдання для міні-груп учнів (групова робота), виконуючи які, вони будуть змушені разом працювати для досягнення спільної мети, тим самим формувати навички взаємодії, комунікації та ін.;

- завдання, що будуть виконуватися учнями, мають бути орієнтовані на формування соціальної компетентності, спонукати до рефлексії, аналізу соціального середовища та своєї ролі у сучасному соціумі; допомагати у набутті практичних умінь та навичок адекватної соціальної поведінки; сприяти успішній соціалізації молодшого школяра;

- спеціально організовані заняття повинні бути спрямовані на закріплення, активізацію, практичне застосування знань, оскільки учні мають навчитися аналізувати поведінку героїв мультиплікаційних та відеофільмів, своїх однолітків та дорослих, проводити самоаналіз власної поведінки. Під час тренінгових занять учні зможуть відпрацювати соціальні уміння та навички, необхідні для успішної соціалізації та формування соціальної компетентності, зміст тренінгових занять, спрямований на: з'ясування мотивації кожного учня та їх цінностей; ознайомлення із соціальними ролями у суспільстві; розвиток комунікативних навичок; отримання інформації про зміст понять: емоції, почуття, етика та навчання про вербальні та невербальні засоби комунікації; отримання навичок попередження і розв'язання конфліктів з однолітками і дорослими; формування моральної культури особистості, толерантності; формування вміння застосовувати ІКТ для комунікації у соціумі; розвиток навичок навчання презентації, самоорганізації; розвиток навичок гармонізації емоційного стану, самоконтролю емоцій, під час виконання релаксаційно-тренувальних вправ; розвиток рефлексивних вмінь і навичок та ін.;

- під час виконання завдань для самостійного опрацювання, учні мають застосовувати свої творчі здібності, креативність, а також отримати навички

використання ІКТ для задоволення своїх соціальних потреб. Важливо навчити учнів самостійно шукати відповіді на ряд запитань у web-ресурсах, літературі чи у дорослих.

Головною метою використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів є: підвищення рівня сформованості соціальної компетентності молодших школярів. Цільова група: молодші школярі.

С. Б. Серякова і Галакова О. В. [111, с. 157] зазначають, що для реалізації діяльності щодо формування соціальної компетентності учнів, важливо враховувати такі фактори розвитку, як культура суспільства, виховне середовище освітньої установи, сім'я і група однолітків, власна активність особистості з використанням наступних механізмів соціалізації особистості – імпринтинг, екзистенціальний вплив, наслідування, ідентифікація, рефлексія.

Важливою є спеціально організована виховна та соціально-педагогічна діяльність, спрямована на формування соціальної компетентності учнів в умовах початкової школи. Зокрема, це можуть бути спеціальні тренінгові заняття для молодших школярів.

Термін «тренінг» має кілька значень: навчання, тренування, виховання та ін. Соціально-психологічний тренінг є специфічною формою виховання у групі й такою, що спричиняє вплив на розвиток емоційної, комунікативної, інтелектуальної, естетичної сфер особистості; є поєднанням багатьох методів впливу, серед яких найважливіші: групова дискусія, ігрові методи, методи, спрямовані на розвиток соціальної перцепції (уміння сприймати, розуміти й оцінювати інших людей чи самих себе), метод тілесно-орієнтованої психотерапії тощо. Тренінг спрямований не тільки на надання інформації та стереотипних умінь поведінки, а й має забезпечувати формування умінь та навичок свідомого вибору варіантів доцільної поведінки, сприяє розвитку установок, усвідомленню потреб і мотивів особистості [57, с. 62].

Методика тренінгового заняття, зазвичай, складається з: подання достовірної інформації або постановки проблеми, створення належних умов переходу цієї інформації в особистісний досвід, формування навичок прийняття рішень. Задля цього використовуються спеціально підібрані вправи – вступні,

рефлексивні, діагностичні, тренувальні, інтерактивні; форми організації учнів – колективні, парні, групові [57, с. 62].

Тому для реалізації методики і для допомоги педагогічним працівникам було розроблено комплекс тренінгових занять з використанням web-орієнтованих і мультимедійних технологій, який має назву «Весела подорож» та складається з десяти занять, що можна реалізовувати в позакласній роботі. Педагогічний працівник, який буде проводити тренінгові заняття, може адаптувати наведену структуру до конкретних потреб практичної діяльності: об'єднувати, диференціювати матеріал окремих занять, а також вносити зміни у зміст практичних завдань, але дотримуючись збереження логіки подання матеріалу.

Плани проведення тренінгових занять розміщено у Додатку Г. Заняття побудовані за такими напрямками: комунікація, соціалізація, моральність, етика та культура поведінки, рефлексія та самооцінка поведінки. На рис. 2.5. подана тематика тренінгових занять.

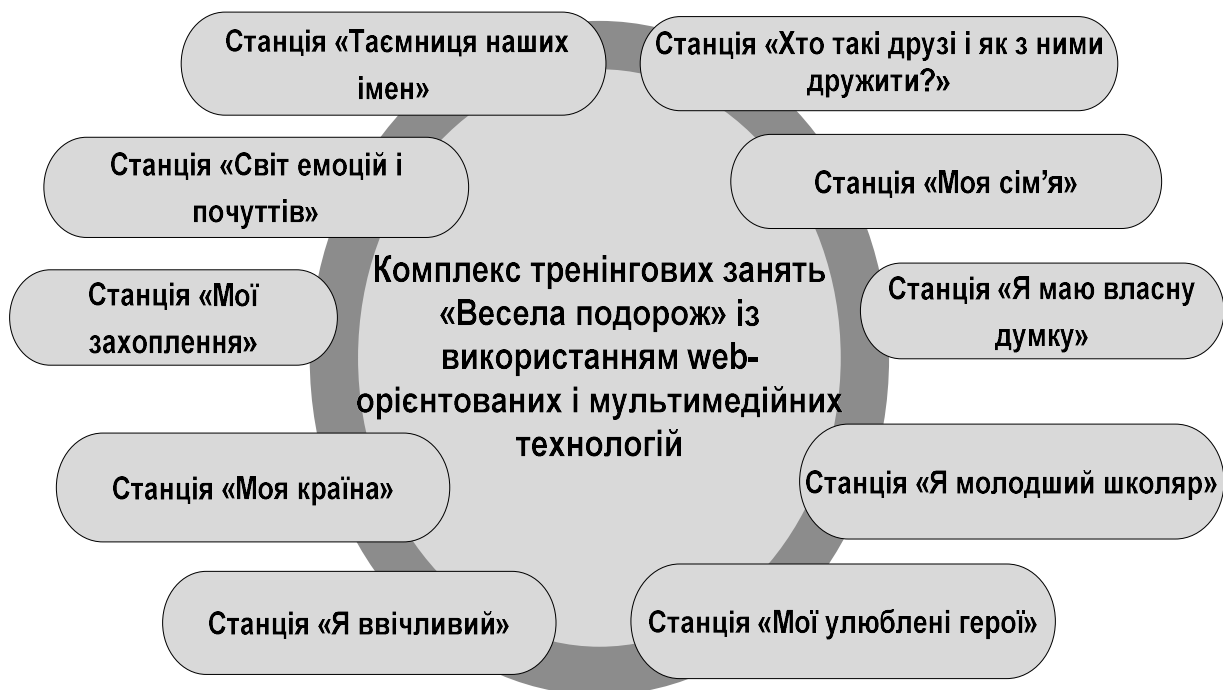

Рис. 2.5. Комплекс тренінгових занять з використанням web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів

Перед початком проведення тренінгових занять потрібно:

- провести тестування та опитування учнів (п. 3.1.);
- провести батьківські збори та презентувати тренінговий курс, отримати згоду батьків на участь дітей у тренінговому курсі і заручитися їх підтримкою;
- створити спеціальну групу в електронних соціальних мережах, запросити до неї учасників (педагогічних працівників, батьків та родичів учнів);
- потрібно враховувати матеріально-технічне забезпечення закладу загальної середньої освіти та аудиторії, у якій будуть проходити тренінгові заняття (вільний доступ до мережі Інтернет);
- дізнатися, чи зможуть учні виконувати завдання в позашкільний час (наявність власного ПК, планшета, ноутбука, смартфона тощо, можливість підключення до мережі Інтернет).

Для окреслення методів, на основі яких була створена авторська методика, спочатку розглянемо їх значення для соціально-педагогічної роботи загалом. У науковій літературі [120, с.129-130] під методами соціально-педагогічної роботи визначено сукупність прийомів і способів, що використовуються для стимулювання і розвитку потенційних можливостей особистості, конструктивної діяльності щодо зміни несприятливої життєвої ситуації чи розв'язання проблем. Також метод у соціально-педагогічній роботі виконує подвійну роль, виступаючи як спосіб, шлях пізнання і застосування знань, а також, як конкретна дія, що сприяє якісній зміні об'єкта. Найчастіше у соціально-педагогічній практиці використовуються педагогічні методи, що є різновидами методів виховання, а саме: методи формування відомостей (приклад, переконування); методи організації діяльності (тренування, доручення); методи стимулювання діяльності (заохочення, схвалення, змагання); методи самовиховання (самоаналіз, самоконтроль, самонавіювання, самонаказ) [120, с. 129]. Психологічні методи в соціально-педагогічній роботі застосовують з метою діагностики особливостей індивіда та організації на основі отриманих результатів різних видів психотерапевтичної та психокорекційної роботи.

Застосовують методи психодіагностики (малюнкові та проєктивні тести, тести інтелекту та здібностей, соціометрія, особистісні опитувальники); психокорекційні методи (казкотерапія, арттерапія, психогімнастика); психотерапевтичні методи (соціограма, психодрама, психосоціальна терапія, ігрова терапія, сімейна психотерапія); психологічне консультування [120, с. 129-130].

У дослідженні [12, с. 173] зазначено, що у сучасній науці немає єдиного підходу до класифікації методів соціально-педагогічної діяльності, зокрема, методів соціокультурного виховання. Як приклад, до методів соціального виховання належать: контроль, самоконтроль і самооцінка у вихованні. Тому метод аналізу соціуму, який віднесено до соціально-педагогічних, доречно приєднати до методів соціального виховання. Науковці підтверджують, що педагогічні, психологічні та соціологічні методи не існують у «чистому» вигляді, оскільки будь-який метод виховання, наприклад, бесіда чи доручення, передбачає використання низки психологічних прийомів соціально-педагогічного вивчення учнів, їхньої взаємодії в соціумі, індивідуально-психологічних особливостей та ін. Отже, послуговуючись загальновідомою в педагогіці класифікацією методів виховання, їх адаптують до соціально-педагогічної діяльності вчителя початкової школи [12, с. 173]. Погоджуємося із визначенням у [12, с. 173] про те, що виокремити у соціально-виховному процесі різноманітні методи, засоби і форми соціально-педагогічної діяльності можна лише умовно. Тому, беручи за основу їх змістовну сторону, можна говорити, що це засоби виховання, а якщо обрати організаційно-технічні моменти, то вони виступають як форма. Для прикладу: перегляд відеофрагментів є і засобом виховання, і формою його організації, а бесіда може одночасно бути формою організації соціально-педагогічного процесу, його засобом і методом. Відповідно до обраних методів добирають форми соціально-педагогічної діяльності, які трактуються як зовнішнє виявлення процесу її організації на основі взаємодії вчителя та учнів [12, с. 173].

Під формами соціально-педагогічної роботи визначено варіанти організації взаємодії з клієнтами, спрямовані на створення умов для

позитивної активності дітей і молоді, розв'язання відповідних завдань соціалізації, надання допомоги і підтримки. У соціально-педагогічній роботі форми класифікують *за кількістю учасників*: індивідуальні (робота фахівця з окремою людиною, випадком), групові (робота з групою, сім'єю), масові (спрямовані на залучення великої кількості людей – акції, фестивалі, конкурси та ін.); *за домінуючим засобом впливу*: словесні (бесіди, диспути, лекції,), наочні (плакати, соціальна реклама, показ відеофільмів, мультфільмів та ін.); *відповідно до напрямів соціально-педагогічної діяльності*: соціальної профілактики (лекції, бесіди, тренінги, відеоматеріали та ін.), корекційно-реабілітаційної роботи (вправи на формування певних навичок, супровід, консультування та ін.), соціально-педагогічного захисту (патронаж, консультування, листування, оформлення документів та ін.) [120, с. 319].

Тому, для реалізації авторської методики обрано такі *форми* організації навчання із використанням web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів, як: індивідуальні, групові, масові, корекційно-реабілітаційні, соціальної профілактики, словесні та наочні.

Важливим засобом для реалізації методики є ресурси соціально-педагогічної роботи, під якими у спеціалізованій літературі [120, с. 222] визначено: джерела та передумови отримання необхідних людям матеріальних і духовних благ, які можна використати за існуючих технологій та соціально-економічних відносин. Виокремлюють зовнішні та внутрішні ресурси, а для нашого дослідження важливим є саме зовнішні ресурси, які містять: матеріальні, людські, інформаційні, технологічні та інституційні [120, с. 222]. Під інформаційними ресурсами соціально-педагогічної роботи визначено певні документи чи масиви документів, результати творчої, інтелектуальної та інформаційної діяльності, бази та банки даних, архіви, бібліотечні, музейні фонди та ін. (спеціальна література, інформація в ЗМІ, мережа Інтернет, усна інформація спеціалістів та волонтерів) [120, с. 222].

Із зазначеного вище зрозуміло, що web-орієнтовані і мультимедійні технології є важливими засобами для здійснення соціально-педагогічної діяльності, а у нашому випадку застосування їх у формуванні соціальної компетентності молодших школярів. Тому головними *засобами* формування соціальної компетентності молодших школярів обрано web-орієнтовані і мультимедійні технології, а саме: web-ресурси, сайти, електронні соціальні мережі, авторський електронний освітній ресурс «Сайт для педагогічних працівників і батьків молодших школярів», блоги. Допоміжними засобами є цей посібник «Формування соціальної компетентності молодших школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій» з матеріалами і рекомендаціями для формування соціальної компетентності учнів.

Реалізація методики відбувається через різноманітні *форми та методи*, а саме: «мозковий штурм»; методи нарративу, біографічні дослідження; аналіз відеофрагментів, уривків з мультфільмів; соціально-педагогічний тренінг; рольові ігри; виконання проектів (створення мультимедійних презентацій, відеофрагментів та ін.).

Розглянемо детальніше особливості проектної діяльності, яка стає важливою вже в початковій школі. У роботі [114, с. 79] наголошено, що з перших днів учні початкової школи залучаються до виконання та презентації проектів на різні теми. Важливими є проекти, під час виконання яких учні знайомляться з традиціями і культурою свого та інших народів, обмінюються інформацією про себе і свою країну, розповідають про улюблені свята, мультиплікаційних героїв і діляться враженнями, що підтверджує актуальність проектної діяльності для формування соціальної компетентності молодших школярів. Учні, виконуючи проект, відкривають для себе нове, експериментують, розв'язують проблеми своїми способами [114, с. 79-80]. Під час організації проектної діяльності важливою є не тільки індивідуальна форма роботи, а й групова робота учнів. Виконуючи проекти групою, учасники працюють над розв'язанням загальної проблеми, допомагають один одному, тобто учні соціально мотивовані і одночасно з цим отримують такі навички: вміння контролювати свої дії, дії партнера і поважати його інтереси; вміння виступати перед невеликою аудиторією;

уміння підтримати бесіду, задаючи питання або перепитуючи; вміння нести відповідальність за свої вчинки і результати; проявлення уваги, турботи по відношенню до свого партнера; вміння здійснювати самооцінку і аналіз дій та вчинків інших. Для роботи з учнями початкової школи можна застосовувати такі типи проектів: інформаційні, ігрові, рольові та творчі [114, с. 80]. Отже, виконуючи проекти, молодші школярі розвивають комунікативні навички, навички самопрезентації, навички роботи в групах, уміння оцінювати свої результати та інших, а це врешті-решт і є одними із основних показників сформованості соціальної компетентності.

Засоби навчання. Забезпечення реалізації форм і методів навчання неможливе без певних засобів. До засобів реалізації методики відносяться: мультимедійні технології (відео- та аудіообладнання, мультимедійна дошка, проектор), програмні засоби (прикладне та системне ПЗ), що дозволяють інтегрувати у інформаційний простір текстові, графічні, анімаційні, відео- і звукові відомості та дані під час одночасного їх використання; персональний комп'ютер, мобільні пристрої, web-орієнтовані (спеціалізовані сайти, авторський сайт, соціальні мережі, YouTube) та ін. Наголосимо, що усі web-орієнтовані ресурси є вільнодоступними і безкоштовними.

В результаті аналізу наукової літератури та дослідження контенту веб-сайтів (педагогічних працівників і навчальних закладів) розроблено та здійснено наповнення авторського електронного освітнього ресурсу «Сайт для педагогічних працівників і батьків молодших школярів» (режим доступу: <http://www.teach-help.com.ua>), що спрямований на інформаційно-методичне забезпечення процесу формування соціальної компетентності молодших школярів. Опишемо детальніше авторський електронний освітній ресурс. Головна сторінка сайту подана на рис. 2.6.

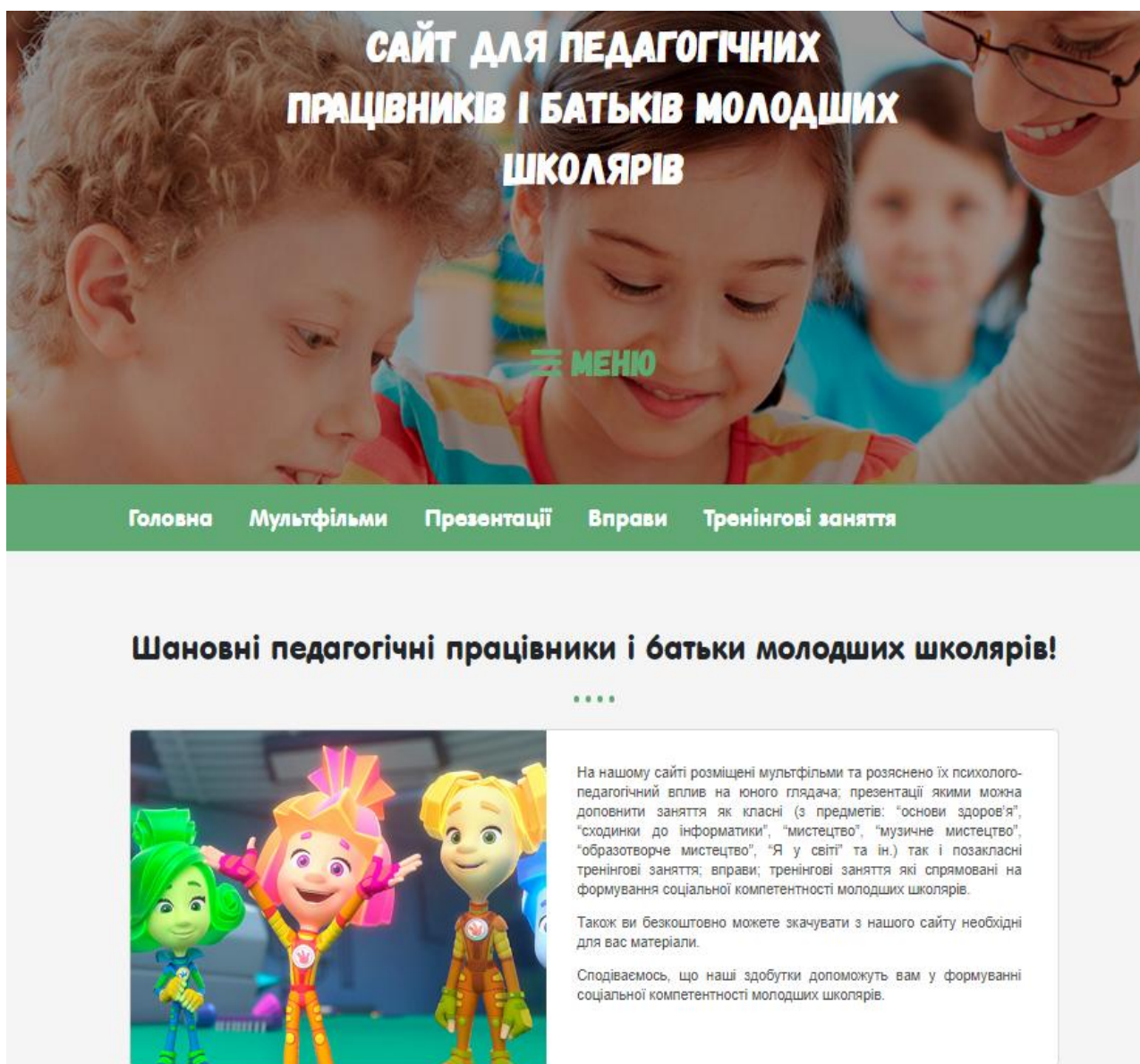

Рис. 2.6. Головна сторінка авторського сайту

На сайті є такі розділи: «Головна» – розмішені відомості про призначення сайту та його розробників; «Мультфільми»; «Презентації» – розміщено мультимедійні презентації, створені авторами сайту; «Вправи» – розміщено кілька вправ; «Тренінгові заняття» – розміщено авторський тренінговий курс. Для зручності у пошуку матеріалів створено такі категорії «Подолання агресивної поведінки молодших школярів», «Робота з емоціями і почуттями молодших школярів», «Захоплення молодших школярів», «Дружні стосунки в колективі молодших школярів», «Сім'я – найцінніший скарб» (у Додатку Б).

Головною перевагою використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій, якщо порівняти з традиційними засобами навчання, є те, що учні можуть вільно спілкуватись як з учителем та однолітками в процесі виконання

проектів та завдань, не обмежуючи це спілкування лише класними годинами. Група учнів може обговорювати між собою в соціальних мережах певні питання, обмінюватися враженнями, ставити «лайки» тощо.

Отже, описаний вище спектр інструментарію реалізації методики використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів дає підстави стверджувати про можливість та педагогічну доцільність її застосування для формування соціальної компетентності учнів в умовах початкової школи.

2.5. Рекомендації для педагогічних працівників та батьків щодо використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів

Для українського освітнього простору в реаліях інформаційного суспільства набули особливої значущості й гостроти питання забезпечення високого рівня інформатизації освіти, що передбачає оволодіння педагогічними працівниками вміннями впроваджувати в навчально-виховні практики електронні навчальні ресурси, спілкуватися в Інтернеті й керувати проектною діяльністю учнів із застосуванням ІКТ [124, с. 7]. М. П. Лещенко наголошує, що важливим є комплексний підхід до людського здоров'я, що має сповідувати сучасна педагогічна наука, яка соціальне здоров'я учнів розглядає як інтеграційну цілісність і ставить у пряму залежність від якості навчально-виховного процесу і сімейного виховання [68]. Тому для успішного формування соціальної компетентності молодших школярів доцільно було б у навчально-виховному процесі використовувати сучасні web-орієнтовані і мультимедійні технології в інтерактивних формах роботи з учнями, а саме – в тренінгових заняттях. На нашу думку, використання таких web-орієнтованих і мультимедійних технологій, як мультимедійні презентації, мультфільми, комп'ютерні розвиваючі ігри тощо, допоможе педагогічним працівникам задіяти наочно-образне мислення учнів, що сприятиме кращому засвоєнню поданого матеріалу, і не тільки для навчальних, а й виховних цілей.

Суть інтерактивного навчання, як зазначено у посібнику [124, с. 7], полягає у тому, що навчальний процес відбувається тільки шляхом постійної, активної

взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, навчання у співпраці, групове), де і учень, і вчитель є рівноправними та рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, уміють і яким чином отримують ці знання та уміння. Учитель в інтерактивному навчанні виступає як організатор процесу навчання, консультант, фасилітатор. Головними у процесі навчання є взаємодія і співпраця між учнями. Інтерактивна модель навчання передбачає застосування технологічного підходу і розуміється як застосування у навчанні сукупності інтерактивних технологій, загальною ознакою яких є принципи інтеракції: багатостороння комунікація, взаємодія і взаємонавчання учнів, кооперована навчальна діяльність з відповідними змінами у ролі і функціях як учнів, так і вчителя [124, с. 7].

Погоджуємося з думкою М. П. Лещенко [68], що уміння «зачарувувати» учнів, захоплювати їх навчальним матеріалом, подавати інформацію в яскравій, емоційно-образній формі – це велике щастя для учителя і є найвищим проявом його педагогічної майстерності. Адже тільки за таких умов він навчає і виховує, збуджує думку і формує почуття, сприяє розвитку і становленню особистості. [68].

С. М. Мартиненко наголошує, що молодший школяр має прями чи опосередковані зв'язки з соціальним, природним, навчальним, ігровим, технологічним середовищем. За своєю психікою діти цього віку дуже швидко вбирають в себе як позитивні, так і негативні його впливи. Вихованість, навченість сучасної дитини – результат не лише діяльності вчителя, а й впливу всіх зазначених середовищ. Нині світ стає більш інформаційним і глобалізованим, значно відчутніший, ніж раніше, був вплив на людину соціального і технічного середовища. На жаль, школа і сім'я не можуть захистити дітей від інформаційної агресії, яку створюють ЗМІ, постійного впливу на свідомість людей, пропаганди «щасливого випадку», а не успішної праці. Нестабільність економічного стану значної частини сімей, недостатня педагогічна просвіта населення додають неспокою у щоденне буття дітей. Перенасиченість дозвілля вихованців нерозбірливим переглядом великої кількості мультиплікаційних фільмів і телепередач зумовлює появу синдрому

залежності, небажання конструювати, брати участь у домашньому господарстві та ін. [77]. Вчена продовжує: «... варто пам'ятати, що дитина є відображенням внутрішнього емоційно-психологічного стану вашої сім'ї, стосунків між батьками. Важливо пояснити дитині, що відбувається у державі, соціумі і як себе потрібно поводити, щоб не виникало конфліктних ситуацій. Пояснення дитині 6-9 років має бути зрозумілим, не носити підкреслено негативного емоційного забарвлення. Важливо обіймати дитину, говорити відверто, щоб вона відчувала вашу підтримку не лише вербально, а й на тілесному та емоційному рівнях» [77].

І. А. Ніколаєску описує методику формування соціальної компетентності молодших школярів як сукупність методів, прийомів, і форм організації процесу розвитку інтегрованої характеристики особистості, якостей, здібностей, соціальних знань і вмінь, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій і переконань, які уможливають активну взаємодію людини з соціумом, налагодження контактів із різноманітними групами та індивідами, а також участь у соціально значущих проектах, продуктивне виконання різних соціальних ролей [87, с. 10].

Формування суб'єктивного досвіду учнів початкових класів відбувається переважно у вигляді засвоєння предметного змісту початкової освіти, поданого в різних сферах соціального досвіду: предметних і надпредметних знань (результат: «Я знаю ...»); предметних і загальнопредметних умінь («Я вмію ...»); в емоційно-ціннісній сфері («Я прагну ...») і творчості («Я створюю ...»). Найбільш важливими складовими соціальної компетентності учнів початкових класів є їх уявлення про себе як про об'єкт і суб'єкт соціальних відносин, оцінка дітьми адекватності або неадекватності своєї поведінки при розв'язанні соціальних завдань, а також наявність у поведінці дітей нового способу саморегуляції (в зазначеному віці – реальної рольової поведінки як поведінкового особистісного новоутворення кризи 7 років) [60, с.146-147].

У посібнику [87, с. 10] зазначено, що організація навчального процесу в початковій школі, спрямованого на формування соціальної компетентності особистості учня, полягає у створенні умов для формування у нього досвіду пізнавальної діяльності та досвіду практичної і творчої діяльності, інтеграцію

теоретичного і практичного змісту освіти, моделювання за допомогою педагогічних технологій контекстного навчання предметного та соціального змісту життя й діяльності молодшого школяра, а також ціннісного ставлення до навколишньої дійсності [87, с. 10].

Для забезпечення окреслених напрямів формування соціальної компетентності молодших школярів було розроблено авторський комплекс тренінгових занять з використанням web-орієнтованих і мультимедійних технологій «Весела подорож», які описані вище. Під час проведення занять варто звертати увагу на особливості класу/класів, в якому/яких проводяться тренінгові заняття. Також тренінгові заняття можна проводити як в комплексі, так і окремо кожен вправу. Формування соціальної компетентності молодших школярів за допомогою тренінгових занять з використанням web-орієнтованих технологій вимагає від сучасного вчителя знань, умінь і навичок щодо використання різноманітних web-орієнтованих технологій. Варто пам'ятати, що для використання вчителями web-орієнтованих технологій в освітньому процесі потрібно враховувати вікові і психофізичні особливості молодших школярів, так як матеріал для учнів 1-2-го класу не завжди буде цікавим для учнів 3-4-го класу.

Співзвучна з нашою позицією думка Н. В. Калініної про те, що впровадження тренінгових занять в початковій школі сприяє нарощуванню адаптаційних можливостей дітей. Також діти знайомляться з цілим набором конструктивних поведінкових стратегій, відбувається формування навичок соціальної взаємодії, зростає впевненість дитини у собі. Звичайно, участь у тренінгових заняттях сама по собі не гарантує забезпечення соціально компетентної поведінки дитини в суспільстві, однак, реалізація всіх заходів в комплексі (програма закладу загальної середньої освіти щодо формування соціальної компетентності учнів) дає можливість надавати дітям дієву допомогу у формуванні соціальних навичок і цілеспрямовано здійснювати роботу з формування даної компетентності [45, с. 13.].

Для вчителів та батьків молодших школярів було створено авторський web-сайт, який описаний вище, на ньому розміщені різноманітні матеріали (підбірка мультфільмів, вправи, мультимедійні презентації, публікації) щодо

формування соціальної компетентності молодших школярів. Важливою умовою ефективного використання потужних можливостей web-орієнтованих технологій є їх ретельний відбір з урахуванням вікових і психо-фізичних особливостей учнів.

Проаналізовано основні напрями формуванні соціальної компетентності молодших школярів із використанням web-орієнтованих і мультимедійних технологій.

Формування соціальної компетентності молодших школярів під час ігрової діяльності

У процесі формування соціальної компетентності педагогічним працівникам варто враховувати наявні в учнів знання про правила поведінки, взаємодії та ін. Хоча молодші школярі й обізнані з правилами поведінки у школі, вдома, спілкування з однолітками і дорослими, здійснюючи спостереження за ними у багатьох дітей виявляються недостатні або хибні уявлення про організацію взаємодії з однолітками чи дорослими, а саме: відмова грати за запропонованими правилами, рішення проблем агресивним шляхом, небажання ділитися необхідним з іншими, нездатність взяти відповідальність за вчинки, небажання допомагати, самовільне використання чужих речей [110]. Тому і потрібно формувати соціальну компетентність учнів, починаючи ще з дошкільного навчального закладу і продовжувати в умовах початкової школи.

У науковій літературі зазначено [17], що у молодшому шкільному віці важливе значення для розвитку дитини має сюжетно-рольова гра. Саме у цьому віці вона стає змістовнішою, ніж у дошкільному. У рольових іграх дошкільнята творчо успадковують та копіюють події з життя сім'ї, дитячого садка, тоді як рольова гра молодших школярів ґрунтується на взаємовідносинах у класному і шкільному колективах, на стосунках героїв мультфільмів та інших. Під час участі у рольовій грі діти розвивають свою творчу фантазію, самостійно тренуються в засвоєванні соціальних форм поведінки, навчаються звертати увагу на реальних і символічних учасників гри, набувають досвіду, важливого для подальшого їхнього розвитку. У рольовій грі дитина виконує прийняті правила, виявляє готовність на вимогу партнерів по грі взяти на себе іншу роль

[17]. В рольових іграх діти: програють той статус і ті якості особистості, які подобаються їм у реальному житті, але яких вони поки не мають; під час спілкування з дорослими або з однолітками діти засвоюють нові види взаємодії і потім використовують їх у своїй практиці спілкування; створені в такій грі дії та емоційні переживання носять для учнів характер реальних подій, і саме це обумовлює соціалізуюче значення рольових ігор [113, с. 91]. Також використання різних ігрових прийомів на уроках сприяє формуванню дружного колективу у класі, так як кожен учень в грі має можливість подивитися на себе і своїх товаришів зі сторони [113, с. 92].

Подальшого розвитку у молодшому шкільному віці набувають конструктивні ігри. Особливо потрібно звернути увагу на ігри, пов'язані з комп'ютером, мобільними пристроями та on-line ігри. Важливо ознайомитися зі змістом ігор та їх впливом на розвиток дитини, її психофізіологічний стан і здоров'я дитини. Вміло спрямована вчителем і батьками гра молодших учнів може стати одним із засобів організації та поліпшення навчально-виховної роботи. Науковцями доведено, що введення у процес навчальної діяльності елементів гри викликає у дітей приємні переживання і тим підвищує їх пізнавальну активність. Молодші школярі з більшою цікавістю виконують завдання ігрового характеру [17]. Тому застосування ігрових технологій на уроках сприяють формуванню соціальної компетентності учнів початкових класів, діти вчаться працювати в групах або парами, вчаться слухати і поважати один-одного, нести відповідальність за свої вчинки, допомагати партнерам своєї команди впоратися із завданням, вчаться не сваритися, а спокійно реагувати на ситуацію. Під час гри діти стають більш чуйними, доброзичливими, цілеспрямованими в їх прагненні – досягти спільної мети, здобути перемогу [113, с. 91].

Творчі проекти для формування соціальної компетентності молодших школярів

Наступним цікавим напрямом формування соціальної компетентності учнів початкової школи є проектна діяльність, тобто метод проектів. Як зазначає О. С. Сидорова [114, с. 80] у роботі з учнями початкової школи можна застосувати різні типи проектів. Наведемо коротко їх перелік:

- *інформаційні проекти* – спрямовані на роботу з відомостями, інформацією та даними з метою навчання дітей навичкам роботи їх відбір, структурувати та узагальнювати;

- *ігрові проекти* – спрямовані на навчання дітей переносити реальні обставини в простір гри, запам'ятовування правил спілкування та етикету, що направлені на формування соціального досвіду учнів;

- *рольові проекти* – спрямовані на проживання учнями певних ситуацій, що імітують соціальні чи ділові відносини, приміряючи на себе роль улюбленого героя мультфільму, фільму чи казки;

- *творчі проекти* – пов'язані з участю дітей у сценках, виставах, іграх, а також, у підготовці презентацій, створенні музичних творів, малюнків, творчих виробів, фото чи відеозаписів та ін.

Рекомендуємо обирати тему проекту, пов'язану із реальним життям, для того, щоб допомогти учням відчувати реальну проблему, з якою вони можуть зіткнутися у майбутньому. Це вплине на підвищення рівня їх мотивації до даного проекту. Також важливо дати можливість дітям самим вибрати тему проекту [114, с. 81].

Індивідуальні проекти учнів початкової школи варто також включити у процес формування їх соціальної компетентності, і наголосити на тому, щоб хтось із сім'ї чи родичів допоміг у виконанні даного проекту. Таким чином, відбудеться заохочення дітей до спільної праці з дорослими, і, коли дитина, переживаючи себе як частину сукупної продуктивної сили, може сказати: «Ми разом з ... це зробили», це сприятиме формуванню більш високих форм суспільної свідомості. На цьому ще наголошував психолог Д. Б. Ельконін [131].

Процес захисту/презентації учнівських проектів варто побудувати у формі показу, застосувати мультимедійні технології (мультимедійна дошка, проектор, web-ресурси). Також проекти можна розмістити у електронних соціальних мережах у спеціальній групі чи сторінці, отримати «лайки». Для презентації проекту учням можна поради дати відповіді на такі питання: «Для кого призначений твій проект і чому ти почав його створювати?», «Яка основна ідея проекту?», «Хто тобі допомагав?», «Чи ти чогось навчився нового?», «Які ти використовував матеріали, джерела, де шукав інформацію, відомості?», «Чи

отримав ти коментарі від інших про проект?». Також, варто відзначити усіх, хто виконував проекти (грамоти, дипломи, подаруночки), і заохотити кожного учасника проекту, виокремивши різні номінації.

З огляду на публікації [57; 61; 112], зміст виховних заходів з формування соціальної компетентності молодших школярів повинен: містити розбір життєвих ситуацій або ситуацій з мультфільмів чи фільмів; спонукати до емоційного відгуку на матеріал, що обговорюється; передбачати узагальнення, усвідомлення та подальші роздуми над проблемою; надавати конкретні рекомендації, формувати досвід соціальної позитивної поведінки.

Велику увагу слід приділити спільній роботі школи та сім'ї у формуванні загальної культури особистості учня. Передбачити та підготувати тематичні батьківські збори, лекторії, індивідуальні консультації. Ввести у практику роботи проведення спільних виховних заходів, таких як: «круглий стіл» на тему «Цінності моєї родини», гру «Тато, мамо і я – дружна сім'я», диспут «Батьки та діти, чи друзі?» тощо [57, с. 24]. Ці заходи також сприятимуть формуванню соціальної компетентності молодших школярів.

С. Б. Серякова відзначає, що позаурочна діяльність є ресурсом розвитку соціальної компетентності молодших школярів, тому зусилля педагогічного колективу щодо реалізації напрямів позаурочної діяльності безсумнівно впливають на ефективність розвитку соціальної компетентності. Педагогічним працівникам можна організувати майстер-класи для дітей і членів їх сімей з метою спільного виконання творчих робіт. Під час такої діяльності створюються умови для спільної діяльності молодших школярів та членів їх сімей, вони вчаться слухати один одного, керувати спільною роботою, домовлятися, контролювати почуття та емоції [111, с.159].

А. В. Тадаєва [126, с. 79] наголошує, щоб підвищити рівень соціальної компетентності в процесі навчання молодших школярів, спочатку потрібно гармонізувати, тобто створити злагоджене сучасне інформаційне середовище дитини в школі, вдома та в територіальній громаді. Сам соціальний педагог не в змозі зробити це, отже, він має організувати спільноту в ЗЗСО, яка сприятиме створенню такого сучасного інформаційного середовища в школі, що

позитивно впливатиме на підвищення рівня соціальної компетентності молодших школярів [126, с. 79].

Мультиплікаційна продукція як засіб формування соціальної компетентності молодших школярів

Важко уявити життя сучасної дитини без перегляду мультфільмів, що за впливовістю на свідомість можуть в багатьох випадках позмагатися, навіть, із батьками та іншими значимими чинниками виховного впливу [22, с. 105]. Саме мультфільм став сьогодні для дитини одним із основних носіїв і трансляторів уявлень про світ, відносини між людьми і нормами їхньої поведінки. Вони стають темою для обговорення в групі однолітків, сюжетом гри і засобом залучення дитини до культури [117, с. 7]. Нині мультиплікаційна продукція заповнила серця не тільки маленьких глядачів, але й їх батьків. За визначенням науковців, мультиплікаційна продукція – це вид кіномистецтва, який створюється шляхом зйомки послідовних фаз руху мальованих або об'ємних об'єктів. Сучасні мультфільми будують особливу художню умовну форму відображення реальності, вони мають виразні засоби для зображення фантастичних подій і дій героїв, що так приваблює юних глядачів.

Зазначені вище особливості мультфільмів тісно пов'язані з властивостями сприймання дітей, які дозволяють розглядати мультиплікацію як потужний засіб впливу на маленького глядача. З перегляду мультфільмів дитина бере значну кількість інформації художньо-естетичного, морально-етичного та пізнавального характеру. Яскравість образів, посилений музичний супровід мультфільмів доносять до дитячої свідомості велику кількість різноманітної інформації [115].

Сюжет більшості мультфільмів на перший погляд простий і наївний, але часто він приховує в собі серйозні філософські теми. Хід сюжетного повороту подій та поведінки героїв нашоухе дітей на роздуми, в результаті яких вони розвиваються.

На сьогоднішній день одним із головних завдань вчителів і батьків є створення сприятливих умов для формування соціальної компетентності школярів у їх повсякденному житті.

У роботі [42] зазначено, що вступ до школи змінює емоційну сферу дитини у зв'язку з розширенням змісту діяльності та збільшенням кількості емоційних об'єктів. Подразники, які викликають емоційні реакції у дошкільнят, на молодших школярів уже не діють. Хоча молодші школярі бурхливо реагують на події, які відбуваються навколо них, в учнів з'являється здатність пригнічувати вольовим зусиллям небажані емоційні реакції. Внаслідок цього спостерігається відрив експресії від пережитої емоції [42].

Формування стриманості емоцій і почуттів молодших школярів відбувається у їх навчальній діяльності та спілкуванні з учителем, колективом класу. У [42] зазначено, що молодші школярі краще розуміють емоції, що виникають у знайомих їм життєвих ситуаціях, але їм ще важко висловити свої емоційні переживання вербально. Краще розрізняються позитивні емоції, ніж негативні. Їм важко відрізнити страх від подиву. У молодших школярів нерозпізнаною є емоція провини; виникає здатність до співпереживання у сприйнятті обтяжливих сцен і драматичних конфліктів, яскраво помітне становлення їх емоційної сфери. До третього класу в учнів проявляється захоплене ставлення до героїв мультфільмів/фільмів з видатними постатями (акторами, співаками, спортсменами та ін.). Цей період характерний початком формування любові до Батьківщини, почуття національної гідності.

Батькам зручно увімкнути один мультиплікаційний канал, зайнявши дитину на певний проміжок часу для розв'язання своїх справ, не замислюючись над тим, який вплив вони здійснюють на дитину [46]. Результати численних досліджень доводять, що не всі батьки відповідально ставляться до відбору медіа-продукції, яку переглядають їхні діти, розуміючи, що, на жаль, далеко не кожний мультфільм у сучасному медіа-просторі може позитивно впливати на культурну соціалізованість та моральну свідомість дитини [22, с. 105].

До основних характеристик мультиплікаційної продукції, М. В. Сітцева [115] відносить: казковий сюжет, доступний для розуміння; насиченість яскравими образами, кольорова виразність; лаконічність подачі

та динамічність розгортання сюжету; простота та легкість сприйняття дитиною тощо. А тому зрозуміло, що мультфільми приваблюють дітей цікавими образами героїв, дії яких підкріплюються музичним супроводом і постійною зміною декорацій. Мультиплікаційна продукція є певним віртуальним полем для розвитку дитячої фантазії і потужним засобом впливу на свідомість школярів.

Використовуючи мультиплікаційну продукцію як засіб формування соціальної компетентності молодших школярів, потрібно заздалегідь підготувати і налаштувати учнів на перегляд обраного мультфільму, продумати питання для обговорення дій героїв та інше, цим самим створивши сприятливі умови для формування соціальної компетентності учнів [46].

Герої у мультиплікаційних фільмах виступають в образах, які приваблюють молодших школярів своїми вчинками. Учні, після переглянутих мультфільмів, зазвичай, ототожнюють себе з героями, ставлячи їх собі за приклад для наслідування, тому вчителям і батькам потрібно завжди роз'яснювати учням зміст всіх переглянутих ними мультфільмів, навіть, якщо зміст якогось, на перший погляд, здається позитивним і не несе негативної загрози.

У роботі [22, с. 107] серед негативних моделей поведінки, які можуть наслідувати молодші школярі, виокремлено: надлишок агресії та насильства на екрані, здатність героїв неодноразово воскресати, що може порушувати у дітей інстинкт самозбереження; коли жінка має чоловічі риси характеру і, навпаки, що може порушувати гендерні стереотипи, що засвоюються дітьми; повна безкарність, що сприяє формуванню стереотипу вседозволеності; відсутність чіткої межі між добром і злом, що утруднює укріплення дитини в моральних принципах [22, с. 107].

Герої мультфільму можуть стати для дитини втіленням доброти, сміливості, щедрості, чуйності та інших цінних людських якостей. Не обов'язково у мультфільмі повинні бути однозначно позитивні герої. Якщо який-небудь персонаж робить негідний вчинок, він повинен зрозуміти свої помилки або отримати осуд від інших персонажів і авторів фільму. Дуже

важливо, щоб позитивні персонажі демонстрували конструктивні способи розв'язання конфліктів, давали дітям приклад толерантності і поваги до інших [117, с. 8].

Погоджуємося із зазначеним вище і підкреслимо, що потрібно робити наголос на тому, який негативний вчинок зробив герой мультфільму, і що він був покараний за нього (у різні способи), що у житті відбувається так само, щоб діти розуміли відповідальність за свої вчинки.

М. П. Лещенко пропонує реакцію дітей на переглянуте (мультфільм, фільм) відображати у різних мистецьких формах: драматичній, оповідній, віршованій тощо [68], тобто педагогічним працівникам чи батькам молодших школярів варто виділяти позитивні риси характеру героїв мультфільмів, пропонуючи учням намалювати/повторити/програти їх дії, таким чином формуючи соціальну компетентність у молодших школярів.

Вважаємо, що мультиплікаційна продукція є одним із засобів формування соціальної компетентності молодших школярів, а тому використання вчителями і батьками цієї продукції зі школярами дозволить учням визначити і засвоїти правила поведінки, прийняті в суспільстві, таким чином формуючи їх соціальну компетентність за умови контролю за переглядом мультфільмів з ретельним роз'ясненням їх змісту учням [48]. Отже, на нашу думку, важливим є підвищення кваліфікації педагогічних працівників і батьків молодших школярів щодо використання мультиплікаційної продукції як засобу формування соціальної компетентності молодших школярів шляхом проведення семінарів і тренінгів для вчителів і батьків.

Мультимедійні презентації у формуванні соціальної компетентності молодших школярів

Сьогоднішня різниця великою кількістю мультимедійних презентацій, створених вчителями для подання навчального матеріалу, насиченого структурованою інформацією в послідовному порядку. Щодо початкової школи, то впровадження ІКТ в освітній процес є доцільним і перспективним.

Особливого значення набуває підвищення кваліфікації вчителів-практиків стосовно використання мультимедійних презентацій у роботі з молодшими

школярами. Тому важливим під час створення мультимедійних презентацій вчителями є врахування вікових, психічних та фізіологічних особливостей молодших школярів.

Проте, малодослідженими залишаються питання щодо психолого-педагогічних вимог до використання мультимедійних презентацій саме для соціально-педагогічної роботи з молодшими школярами.

Варто зазначити, що переважна більшість вчителів молодших класів для навчально-виховних цілей застосовують мультимедійні презентації, проте не всі з них враховують психолого-педагогічні вимоги до використання мультимедійних презентацій у роботі з молодшими школярами.

У статті [2], виділено фактори, такі як: особливості психофізіологічного розвитку учнів молодшого шкільного віку; особливості навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів; дидактичний потенціал мультимедійних технологій, орієнтованих на початкову школу; особливості використання мультимедіа у навчанні; вимоги до впровадження мультимедіа у навчальному процесі початкової школи (вимоги до влаштування й обладнання комп'ютерних класів; до організації роботи молодших школярів з мультимедіа продуктами; ергономічні вимоги до мультимедіа продуктів; вимоги до змісту навчального матеріалу в електронному ресурсі), які важливо враховувати у використанні мультимедійних засобів у навчальному процесі початкової школи [2].

Оволодіння вчителем початкових класів технології мультимедіа здійснюється безпосередньо у практичній діяльності за трьома компоненти: навчальним (уміння працювати з програмою Microsoft PowerPoint); методичним (вироблення власної методики проведення уроків з використанням можливостей мультимедійних засобів навчання); професійним (перекваліфікація, підготовка вчителів щодо уміння застосовувати мультимедійні засоби навчання) [44]. Загальновідомо, що ефективність і результативність навчально-виховного процесу з молодшими школярами безпосередньо залежить від майстерності вчителя.

Проаналізувавши наукову літературу [17, 131] про психофізіологічні особливості молодших школярів, визначили, що важливим є врахування таких психічних процесів:

- відчуття і сприймання молодших школярів формуються високою гостротою зору та слуху, учні добре орієнтуються у формах та кольорах. Сприймання набуває довільної форми. Покращується робота аналізаторів учнів, це дозволяє їм ліпше розрізнити відтінки кольорів, висоту звуків тощо;

- пам'ять молодших школярів характеризується заучуванням і відтворенням. Мимовільне і довільне запам'ятовування змінюється на образне і словесно-логічне;

- процес мислення молодших школярів починається з аналізу і синтезу дій або під час порівняння певних об'єктів;

- уява молодших школярів надзвичайно бурхлива, іноді, навіть, не керована. Відбувається вдосконалення образів і фантазій уяви молодших школярів, переважає мимовільна, поступово розвивається довільна увага;

- мовлення молодших школярів характеризується такими форми як: повторення, монологи, повідомлення, колективні монологи, критика, наказ, прохання, погроза, питання, відповіді. Поповнення словесного запасу учнів відбувається переважно за допомогою спілкування з однолітками.

Також, після дослідження літератури [27; 28; 33; 132], були підготовлені такі рекомендації: зберігайте всі необхідні матеріали в одній електронній папці, на кількох носіях (презентацію, текстові документи, музику, відео тощо). Це варто робити в тому випадку, якщо у презентації є додатки; приходьте завчасно, до початку уроку чи заняття, і перевірте приміщення та апаратуру, на якій буде демонструватися презентація; оголошіть учням тему уроку/заняття перед показом слайдів; розміщуйте матеріали на слайдах презентації із врахуванням психологічних особливостей сприймання і запам'ятовування даних, у верхньому лівому куті слайда розмістіть найважливіші дані; під час добору фону слайдів варто зупинитися на яскравих кольорах, але слід пам'ятати про вплив кольорів на учнів: «теплі» кольори, такі як жовтий, помаранчевий і червоний сприятимуть збудженню та активізації уваги учнів; «холодні» кольори – зелений, синій, синьо-зелений, блакитний, фіолетовий

діють заспокійливо на учнів, можуть викликати сонливість; «нейтральні» кольори – коричневий, бежевий. Поєднання двох-трьох кольорів фону і шрифту може суттєво вплинути на зорові відчуття дітей; колір фону і шрифту для всіх слайдів презентації має бути однаковим. Погано сприймається малюнок фону, на якому розміщений ще й текст; яскраві малюнки краще запам'ятовуються, але не варто розміщувати більше двох малюнків на одному слайді; анімаційні об'єкти краще використовувати в самому кінці презентації, так як вони розсіюють увагу учнів, заважаючи сприйманню ними поданого матеріалу; звук, мелодії краще використовувати перед початком показу слайдів (для введення учнів в тему презентації). В разі необхідності звуків чи мелодій в презентації варто робити їх короткими (10-30 секунд); матеріал, який ви подаєте учням, має відповідати рівню їх знань; для шрифту оптимальним є використання Arial або Verdana, розмір шрифту повинен мати 22 – 28 пт. Курсиву в таких презентаціях краще не використовувати взагалі, він гальмує швидкість сприйняття матеріалу. Текст презентації має бути добре видно для всіх учнів. Інтервал варто робити міжрядковий полуторний або подвійний; молодші школярі зможуть запам'ятати не більше двох-трьох фактів з усієї презентації, тому не варто обтяжувати один слайд великим обсягом даних; оптимальна кількість слайдів – 5-12 слайдів (залежно від віку учнів).

У роботі з молодшими школярами рекомендуємо створювати короткі презентації (5-10 хв.), а якщо презентація складається з великої кількості елементів (аудіо-, відеофрагментів тощо) варто робити перерви для переключення учнів з одного виду діяльності на інший, щоб не перевтомлювати зір молодших школярів. Під час демонстрації мультимедійних презентацій молодшим школярам обов'язково враховуйте ергономічні вимоги – освітлення приміщення, зручність меблів (парт, стільців), розміщення учнів біля екрану (монітора, проектора, мультимедійної дошки) та ін. Створюйте цікаві презентації, підбирайте актуальні для поданого матеріалу: шаблон, фон, текст, малюнки, звуки, мелодії тощо.

Важливим також є те, що комп'ютерні презентації мають ряд переваг, пов'язаних з тиражуванням та розповсюдженням. Створені на інших (наприклад магнітних чи паперових) носіях та пристроях моделі, схеми,

діаграми, слайди, відеокліпи, звукові фрагменти можуть компактно зберігатися в цифровому вигляді. Вони не псуються, не займають багато місця, ними вільно можна керувати в процесі демонстрації та, у разі необхідності, можна легко модифікувати. Під час добору і формування змістового і дизайнерського наповнення мультимедійних ресурсів слід враховувати, що мультимедійна інформація впливає відразу на кілька каналів сприйняття, що часто приводить до розумових і емоційних перевантажень учнів [85, с. 80].

Наразі багато педагогічних працівників використовують мультимедійні презентації, щоб подати навчально-розвивальний матеріал як систему різноманітних образів, насичених структурованою інформацією в послідовному порядку. Під час демонстрації мультимедійних презентацій задіяні різні канали сприйняття, це дозволяє подати інформацію в фактографічному і в асоціативному вигляді. Завдяки такому поданню учні будуть швидше засвоювати наданий матеріал [50]. Тому використання мультимедійних презентацій дає змогу педагогічним працівникам цікаво подати навчально-виховний матеріал, а малюнки, мелодії, звуки, експозиції тощо у презентації допоможуть створити особливу атмосферу уроку.

Застосування електронних соціальних мереж у формуванні соціальної компетентності молодших школярів

Наступним допоміжним засобом у формуванні соціальної компетентності є електронні соціальні мережі.

У роботі [16] зазначено, що згідно з новітніми ідеями вітчизняної педагогічної науки провідною умовою розкриття потенціалу креативності учнівської молоді є перетворення традиційного освітнього процесу побудованого на засадах суб'єктно-об'єктних відносин педагогів з учнями, на освітній простір життєтворчості, насичений різноманітними інтерактивними заходами за всіма можливими сферами самореалізації особистості. В основі такого перетворення лежить доцільне використання максимально ефективних методів і форм роботи з обдарованими дітьми і молоддю [16, с. 73-74].

Суспільство потребує особистостей, які вміють пропонувати нові ідеї, бути лідерами, організовувати інших і викликати в них ентузіазм та енергію, таких людей називають соціально обдарованими [89]. Наша держава також

зацікавлена у творчих неординарних людях, які спроможні створити нові проекти, ідеї задля розв'язання різноманітних нестандартних задач. Отже, проблема підтримки та навчання обдарованих особистостей є актуальною, особливо це стосується виявлення та підтримки обдарованих особистостей, починаючи ще з молодшого шкільного віку.

У дослідженні [89] зазначено, що в умовах культурного та духовного оновлення життя країни важливою є модернізація освіти щодо виховання обдарованих дітей. Виникли нові завдання перед науковцями і педагогами, що стимулюють до творчих пошуків нестандартних, оригінальних рішень, прискорюють розвиток сучасних навчальних технологій, модернізованих виховних ідей, форм і методів, навчання та виховання [89, с. 50].

Проблеми, пов'язані із розвитком обдарованості та дослідженням різних аспектів у роботі з обдарованими учнями, розглянуті у низці публікацій [16; 82; 89; 100]. У наукових роботах [88; 134; 135; 136 та ін.] охарактеризовано особливості впровадження електронних соціальних мереж в освітню практику. Проте, малодослідженим залишилося питання щодо використання електронних соціальних мереж для роботи з обдарованими учнями, зокрема, з метою розвитку їх соціальної компетентності.

Розглянемо електронні соціальні мережі, як засіб для формування соціальної компетентності учнів з метою надати рекомендації вчителям, соціальним педагогам і практичним психологам щодо використання електронних соціальних мереж у роботі із обдарованими школярами та їх батьками.

Багато вчених [89, с. 76] наголошують на тому, що акцент у роботі з обдарованими дітьми має бути спрямований на проблему розвитку та створення умов для прояву та повноцінної реалізації потенціалу обдарованості. Чим більше створено можливостей для розвитку дітей, тим більше шансів для виявлення яскравих і різноманітних талантів. Важливим завданням освітньої системи є визначення, яким має бути освітнє середовище, що сприяє розвитку та інтеграції обдарованої особистості.

Погоджуємося із думкою, висловленою у роботі [103, с. 256], що дитина здатна розвивати соціальну компетентність лише у відкритому освітньому середовищі.

Підтримуємо думку у роботі [89] про те, що важливим є збереження позитивного емоційного ставлення до навчання, оскільки, здібності розвиваються тільки в діяльності, що викликає зацікавлення і стан задоволення від розумової діяльності, який виникає тільки у випадку, якщо інтелектуальна діяльність від самого початку спрямована мотивацією саморозвитку. Також, основною умовою розвитку обдарованості як психічної реальності є формування здатності в учня бути суб'єктом свого власного розвитку, свідомо регулювати свої пізнавальні дії, емоційні стани та поведінку в цілому [89, с.128]. Згадаємо й про доведений вченими факт, що прагнення до спілкування з іншими приносить користь за умови, якщо це спілкування має соціально прийнятний зміст.

Варто наголосити на тому, що соціально обдарована особистість характеризується високою якістю та ефективністю міжособистісних відносин, умінням розуміти інших людей і події, що відбуваються у світі (ці якості можна розглядати як основні складники соціальних здібностей), вони здатні «вести за собою», організовувати спільну діяльність тощо [89, с.167]. Також соціальна обдарованість особистості розглядається як здатність людини проявити свої лідерські, комунікативні, творчі здібності в соціальному середовищі, у якому вона діє і таким чином змінює це соціальне середовище [89, с.182]. Такі особливості соціально обдарованих учнів як емпатія, висока моральність, принциповість, ідеалізм будуть розвиватися, якщо освітнє середовище для них змодельовано так, щоб забезпечити розвиток позитивних соціальних взаємин шляхом надання підтримки на всіх рівнях їхньої діяльності [89]. Підтримуємо цю думку і вважаємо, що в умовах закладу загальної середньої освіти якраз і можливо створити такі умови, які позитивно впливатимуть на розвиток соціально обдарованих учнів.

Разом з тим, психологічно-педагогічна підтримка обдарованих учнів у освітньому середовищі має бути системною та потребує постійного моніторингу психолого-педагогічного та соціального статусу обдарованого

учня і динаміки його розвитку на основі комплексної програми, що передбачає психодіагностичний, профілактичний, психокорекційний та консультативний напрямки роботи для створення сприятливих умов повноцінної реалізації здібностей кожної особистості [100, с.75].

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що на передній план виходять проблеми пов'язані, з підготовкою та підвищенням кваліфікації вчителів, соціальних педагогів, практичних психологів, оскільки саме вони виконують важливу роль у реалізації освітніх перетворень. Саме під час навчання у закладі загальної середньої освіти відбувається соціалізація обдарованої особистості та формування соціальної компетентності. Важливим, є пошук сучасних засобів соціалізації для адаптації обдарованих особистостей у культурний та соціальний суспільний простір.

Слід зазначити, що досвід та успіхи найбільш розвинених країн світу у галузі науки, виробництва, розвитку нових технологій, культури та освіти свідчать про необхідність радикальної перебудови системи навчання з метою створення умов для обдарованих особистостей вільно проявляти свої таланти, розвиватися відповідно до своїх нахилів [3]. Так, важливими є здобутки Національної асоціації заради обдарованих дітей та Ради з питань особливих дітей (загальнонаціональні організації США), що розробили стандарти підготовки вчителів до навчання обдарованих. Цими стандартами визначено, що педагоги, які працюють з обдарованими дітьми, мають володіти певними знаннями та вміннями, що складаються з певних блоків, що детально описані у роботі [100, с. 68-69]. Важливими є такі тези: «здатність застосовувати інформаційні та допоміжні технології з метою задоволення навчальних потреб обдарованих» та «здатність розвивати комунікативні уміння обдарованих». Вважаємо, що саме електронні соціальні мережі можуть відігравати значну роль у формуванні соціальної компетентності обдарованої особистості, а тому важливо надати рекомендації вчителям, соціальним педагогам і практичним психологам щодо використання електронних соціальних мереж у роботі з обдарованими учнями та їх батьками.

Аналіз наукової літератури та власний досвід роботи дали змогу визначити, що в електронних соціальних мережах започатковані нові форми

взаємодії та комунікації людей у суспільстві. Їх можна використовувати як освітнє середовище, де учасники отримують безліч відомостей, матеріалів у будь-який час та за комфортних обставин, також мають можливість поспілкуватися з друзями і переглянути стрічки новин. Електронні соціальні мережі відіграють важливу роль у процесі соціалізації дітей та для розвитку інформаційно-комунікаційної і соціальної компетентності учнів.

На основі зазначеного вище та наукових публікацій [52; 88; 135; 136; 137; 134; 90] можна виділити переваги використання електронних соціальних мереж у роботі з обдарованими учнями (та їх батьками), зокрема:

- комунікація індивідуальна (особисті повідомлення) та групова (групи закриті і відкриті, чат, повідомлення) у будь-який час між учнями і педагогічними працівниками (вчителями, соціальними педагогами, практичними психологами), між однокласниками та учнями з паралельних класів тощо;

- створення власного контенту (розважального, розвивального, навчального, оцінювального тощо);

- організація опитувань, обговорень, дискусій, фокус-груп, миттєве оцінювання матеріалів тощо;

- швидке завантаження матеріалів (фото, відео, аудіо, малюнки, тексти тощо) та зручне використання цих матеріалів (можливість редагувати, копіювати, зберігати, видаляти, пересилати);

- наявність сервісу «новини» для вчасного ознайомлення з оновленим матеріалом, що був завантажений до електронної соціальної мережі тощо.

Нами проаналізовано загальновідомі електронні соціальні мережі «Facebook» (<https://uk-ua.facebook.com>) та «ВКонтакте» (<https://vk.com>) і визначено, що їх користувачі можуть відвідати різноманітні групи та сторінки у відповідно до своїх запитів. Групи та сторінки, що були нами розглянуті, вміщують багато матеріалів (фото, відео, малюнки, звіти робіт обдарованих учнів та педагогів тощо) з різноманітної тематики, ведуть ці групи як педагогічні працівники, так і самі обдаровані діти та молодь. Окрім цього, розміщені відомості та контактні дані про фонди, організації, школи, позашкільні заклади, клуби, центри, секції тощо, і новини та анонси

запланованих заходів, що може бути цікавим для обдарованих учнів і педагогічних працівників, які з ними працюють.

У сучасних умовах інформатизації суспільства за допомогою соціальних сервісів, що подані у мережі Інтернет, створені можливості для ефективної соціальної реалізації особистості кожної людини. Також існує значна кількість ресурсів, що можуть використовувати педагогічні працівники та радити їх застосовувати учням: 1) для створення презентацій (powtoon.com, prezi.com, goanimate.com, videoscribe.com тощо); 2) для запису відео з екрану (uvsoftium.ru, splitcamera.com, camstudio.org тощо); 3) для опрацювання фото та відео (freesoftware.in.ua/7-photoscape, soft-file.ru/free-video-editor, soft-file.ru/virtualdub тощо); 4) для створення ігор (puzzlecup.com/crossword-ru, proprofs.com/games/-create-game, rebus1.com/ua, classtools.net тощо); 5) для створення онлайн дошок (ru.padlet.com, dabbleboard.com, edu.glogster.com, тощо). Розроблені за допомогою цих сервісів і програм матеріали можна розміщувати в електронних соціальних мережах.

На нашу думку, педагогічним працівникам не варто нехтувати наявним потенціалом електронних соціальних мереж, їх ресурси можна активно використовувати для освітнього процесу, соціально-педагогічної і виховної роботи та у позашкільній діяльності. На рис. 2.7 схематично зображено види діяльності користувачів в електронних соціальних мережах і можливі їх результати.

Отже, електронні соціальні мережі можна використовувати для розвитку здібностей обдарованих учнів, для адаптації та соціалізації, з метою стимулювання соціальної активності учнів та стимулювання процесів саморозвитку і самоосвіти. А це безпосередньо вплине на формування: інформаційно-комунікаційно-технологічної, комунікативної та соціальної компетентностей обдарованих учнів. Звичайно, розвиток означених компетентностей буде ефективнішим, якщо вчителі, соціальні педагоги та практичні психологи будуть брати активну участь у означеному процесі і коректно скеровуватимуть обдарованих учнів у цьому напрямі.

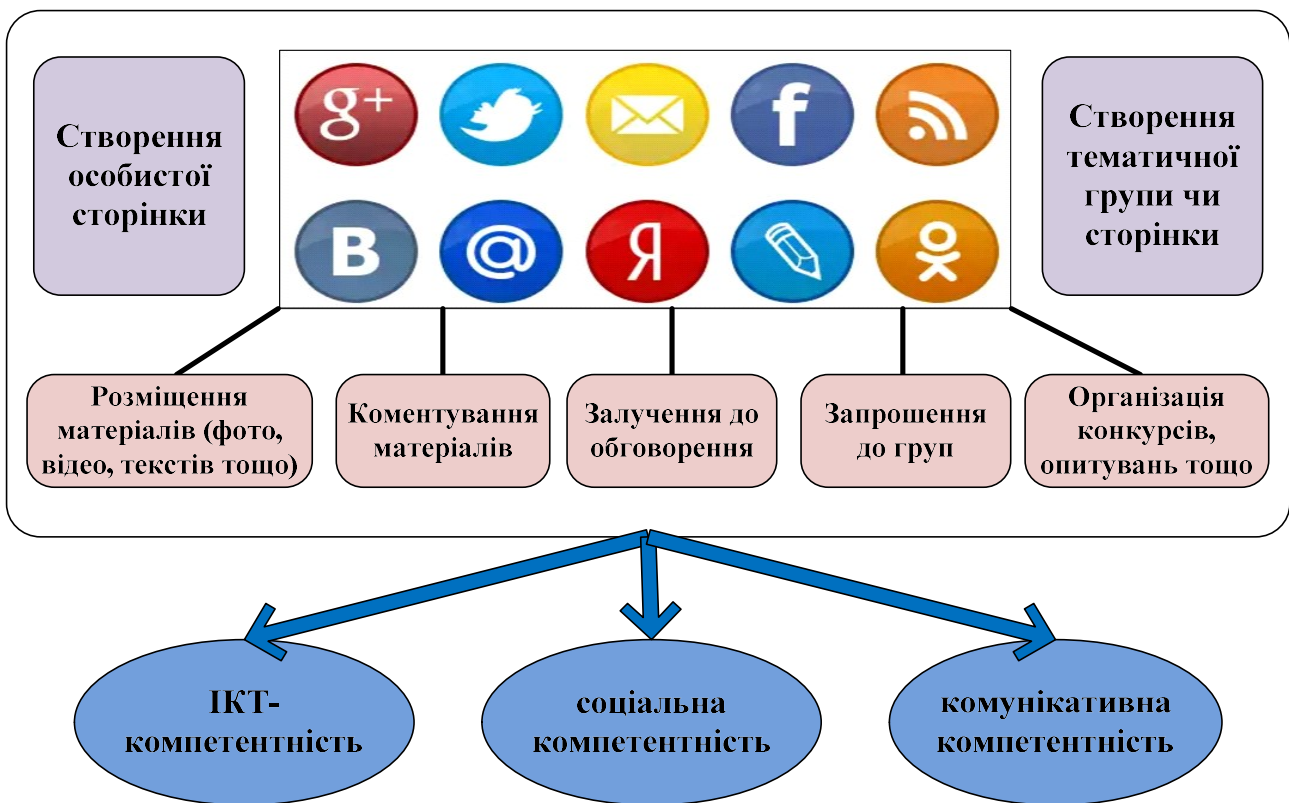

Рис. 2.7. Особливості використання електронних соціальних мереж у роботі з молодшими школярами

Пропонуємо *рекомендації* для педагогічних працівників щодо застосування електронних соціальних мереж для формування соціальної компетентності учнів, зокрема, учнів з особливими освітніми потребами та з функціональними обмеженнями:

1. Першочергово рекомендуємо педагогічним працівникам особисто навчитися користуватися електронними соціальними мережами, варто освоїти елементарні вміння користуватися основними їх сервісами, зокрема, вміти налаштовувати конфіденційність та створювати групи.

2. Ознайомити учнів з найбільш масовими електронними соціальними мережами та правилами роботи з ними: Facebook, ВКонтакте, Twitter, Однокласники, Instagram, Мой мир, Google Plus, Skype, Viber, Ask.fm, LiveJournal, LinkedIn, Друзі.ua, we.ua, Flickr тощо.

3. Спільно створити особисту сторінку, наголосити на конфіденційності розміщених відомостей, обмежити доступ до фото, відеоповідомлень тощо. Варто, пояснити дітям правила поведінки онлайн, адже дії в мережі реальні і можуть мати відповідні наслідки, ризиковано довіряти незнайомим.

Важливою і актуальною є проблема безпеки дітей в мережі Інтернет, адже вона не відрізняється від безпеки в реальності.

4. Спільно створити групу в електронній соціальній мережі (наприклад: група 2 «А» класу школи №?; група гуртка «Юні екологи»; група «Юні режисери» та ін.) та налаштувати доступ до групи, запросити учасників. У цій групі створити опитувальник, постійно розмішувати навчальні матеріали, розміщувати розробки учнів (електронні презентації тощо), обговорення тощо. Заохочувати учнів до розміщення власних робіт у цій групі (електронних презентацій, малюнків, відео, фото тощо) – проводити конкурси, виставляти рейтинги, оголошувати переможців (переможець конкурсу, переможець тижня, переможець року тощо). Запросити вступити до даної групи батьків та родичів учнів початкової школи.

5. Постійно надавати завдання учням розмішувати виконані роботи у електронній соціальній мережі – такі дії сприятимуть формуванню інформаційно-комунікативної та соціальної компетентності учнів.

6. Здійснювати індивідуальну роботи з учнями, які мають особливі освітні потреби чи функціональні обмеження, засобом електронної соціальної мережі, давати персональні завдання, перевіряти роботи тощо. Наприклад, така індивідуальна форма роботи з мультимедійною презентацією найдоцільніша для повторення матеріалу, коли потрібно актуалізувати знання з певної теми. Під час повторення і закріплення можна запропонувати дітям самим прокоментувати той чи інший слайд тощо.

7. Педагогічним працівникам надати рекомендації батькам: не забороняти спілкуватися дітям онлайн, а, навпаки, допомогти розібратися із особливостями електронної соціальної мережі. Спільно створити особисту сторінку, частіше переглядати сторінку своєї дитини, відзначати («ставити лайки») її роботи, наголосити на конфіденційності розміщених відомостей, обмежити доступ до фото, відеоповідомлень тощо.

8. Педагогічним працівникам і батькам учнів варто контролювати час, який школярі проводять у соціальних мережах, адже постійне перебування в них може призвести до залежності від віртуального світу.

На підставі дослідження наукової літератури та власного досвіду

роботи зроблено висновок про те, що електронні соціальні мережі відіграють значну роль у формуванні соціальної компетентності особистості, проте цей процес відбувається стихійно і не має цілеспрямованого психолого-педагогічного впливу. Отже, рекомендуємо педагогічним працівникам використовувати електронні соціальні мережі, як засіб формування соціальної компетентності учнів.

Запитання для самоперевірки:

1. Які web-орієнтовані і мультимедійні технології можна використовувати для формування соціальної компетентності молодших школярів?
2. Назвіть особливості проведення тренінгових занять з використанням web-орієнтованих і мультимедійних технологій для молодших школярів.
3. Назвіть особливості формування соціальної компетентності молодших школярів під час ігрової діяльності.
4. Назвіть типи творчих проєктів для формування соціальної компетентності молодших школярів.
5. Особливості використання мультиплікаційної продукції як засобу формування соціальної компетентності молодших школярів.
6. Назвіть вимоги до створення мультимедійних презентацій для молодших школярів.
7. Які особливості використання електронних соціальних мереж у роботі з молодшими школярами?

РОЗДІЛ ІІІ

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

3.1. Хід проведення тренінгових занять для педагогічних працівників

Заняття 1. Соціальна компетентність особистості, як одна з ключових компетентностей молодших школярів.

Мета: розширити поінформованість педагогічних працівників про соціальну компетентність особистості, шляхи формування соціальної компетентності молодших школярів засобами web-орієнтованих і мультимедійних технологій.

Час проведення: 1 год. 20 хв. – 1 год. 50 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація, 4 ватмани, 7 маркерів, дошка, крейда, матеріали з Розділу І, п. 1.1. та 1.2. цього посібника.

Хід проведення:

Міні-лекція

Мета: дати визначення понять «соціальна компетентність молодшого школяра», «мультимедійні технології», «web-орієнтовані технології», та пояснити взаємозв'язок між цими поняттями.

Час проведення: 10-15 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація, матеріали з Розділу І, п. 1.1. та 1.2. цього посібника.

Мозковий штурм

Мета: визначити обізнаність педагогічних працівників щодо проблеми використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів.

Час проведення: 5-10 хв.

Ресурси: ватман/дошка, маркер/крейда.

Запитання для обговорення:

- соціальна компетентність молодшого школяра – це ...?
- які web-орієнтовані і мультимедійні технології Ви знаєте?

- які web-орієнтовані і мультимедійні технології Ви використовуєте у своїй професійній діяльності?

Робота в міні групах

Мета: визначити, які web-орієнтовані і мультимедійні технології використовують педагогічні працівники у своїй діяльності з молодшими школярами.

Час проведення: 15-20 хв.

Ресурси: 3 ватмани, 5 маркерів, дошка, крейда.

Тема: «Використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій з учнями».

Тренер об'єднує учасників в 2 групи, та дає завдання:

- 1-ша група обговорює негативні моменти використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій з учнями;
- 2-га група обговорює позитивні моменти використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій з учнями.

Рольова гра

Мета: визначити позицію педагогічних працівників на сучасну мультимедійну продукцію в мережі Інтернет та на телебаченні.

Час проведення: 20-30 хв.

Ресурси: 4 ватмани, 7 маркерів, дошка, крейда.

Тема: «Сучасна мультимедійна продукція в мережі Інтернет та на телебаченні».

Тренер об'єднує учасників в 3 групи та дає кожній групі роль – «учні», «педагогічні працівники», «батьки/родичі» та завдання: висловити власну думку на означену тему.

Перегляд мультфільму

Мета: визначити психолого-педагогічний вплив на молодших школярів.

Час проведення: 10-15 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультфільм/його уривок.

Хід проведення: Тренер демонструє педагогічним працівникам мультфільм/його уривок, після чого відбувається його обговорення.

До тренера!

Будь-який мультфільм чи його уривок можна взяти з сайту для педагогічних працівників і батьків молодших школярів <http://www.teach-help.com.ua>.

Запитання для обговорення:

- Як ви вважаєте, який психолого-педагогічний вплив може спричинити цей мультфільм на учня?

- Чи обов'язково потрібно роз'яснювати побачене і почуте учнем по телебаченню та в мережі Інтернет? Якщо «так», то чому? Якщо «ні», то чому?

Вправа «М'яч чесності» (для педагогічних працівників)

Мета: підвести підсумки тренінгу; сприяти висловленню власної думки щодо питання формування соціальної компетентності молодших школярів із використанням web-орієнтованих і мультимедійних технологій.

Час проведення: 15-20 хв.

Ресурси: «М'яч чесності».

Хід проведення: Тренер «І на завершення нашої сьогоднішньої зустрічі пропоную вам пограти в гру, яка називається «М'яч чесності». Тренер пропонує педагогічним працівникам сісти в коло, і по черзі кожному висловитися, передаючи м'яч по колу.

Запитання для обговорення:

- Чи дізналися Ви для себе щось нове на сьогоднішньому занятті? Якщо так, то що саме?

- Чи бажаєте Ви відвідувати семінари, майстер-класи, тренінги, присвячені тематиці формування соціальної компетентності молодших школярів із використанням web-орієнтованих і мультимедійних технологій для підвищення своєї кваліфікації?

- Як Ви вважаєте, чи потрібна взаємодія педагогічних працівників з батьками для підвищення рівня сформованості соціальної компетентності? Якщо так, то які Ви можете запропонувати форми спільної взаємодії?

До уваги тренера!

Для проведення вправи «М'яч чесності» Ви можете взяти маленький м'ячик або будь-який предмет, схожий на м'ячик. Під час виконання цієї вправи Ви задаєте педагогічним працівникам запитання для обговорення.

Тренер дякує педагогічним працівникам за увагу!

Заняття 2. Методики для визначення рівнів сформованості соціальної компетентності молодших школярів

Мета: розширити поінформованість педагогічних працівників про Діагностичний інструментарій для оцінювання рівнів сформованості соціальної компетентності в молодших школярів.

Час проведення: 30-40 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація.

Хід проведення:

Тренер інформує педагогічних працівників про діагностичний інструментарій для оцінювання рівнів сформованості соціальної компетентності в молодших школярів.

Опис діагностичних інструментів:

1. Соціометрія класу (за Дж. Морено) [102].

Яку теоретичну ситуацію запропонувати школярам, щоб оцінити їхні емоційні взаємини?

Ситуація повинна бути пов'язана зі шкільним життям, проте можна додати і позаурочну спільну діяльність. Для молодших школярів для проведення соціометрії можна використовувати наступні питання:

 - З ким би ти хотів робити домашні завдання, готуватися до іспитів та здачі тестів? Кого б ти запросив на свій день народження?

- А кого запросив би на день народження в останню чергу?

- Хто тобі найбільше подобається в класі?

- З ким би ти хотів жити по сусідству?
- Кого б ти вибрав для поїздки або походу на природу?
- Кому ти довіриш свою таємницю?- Кому ніколи не довіриш свою

таємницю?

2. Тест «Дім-Дерево-Людина» (за Дж. Буком) [102].

3. Методика асоціації - картинка якоїсь ситуації з коміксу чи мультфільму.

Картинка, на якій зображено дії героїв. Учні пропонується відповісти на кілька запитань:

- Чи подобається тобі ця картинка?

- Що на цій картинці тобі подобається більше за все?

- Уяви собі, що ти можеш стати одним із героїв на цій картинці, ким би ти хотів стати?

- Чим саме тобі подобається обраний герой?

- Як ти вважаєш, твій герой злий чи добрий? Чому?

4. Перегляд мультфільму та обговорення вчинків героїв.

5. Робота в міні-групах.

Об'єднання учнів класу в міні-групи. Кожна команда отримує завдання, після виконання якого, кожна команда демонструє свою роботу всьому класу.

6. Тест «Неіснуюча тварина». Малюнок учня [102].

Таблиця 3.1.

Каталог рекомендованих методик для оцінювання рівнів сформованості соціальної компетентності в молодших школярів

Компонент	Назва методики/автор, джерело
<i>Когнітивний компонент</i>	Соціометрія класу (за Дж. Морено) [102].
<i>Мотиваційно-ціннісний</i>	Тест «Дім-Дерево-Людина» (за Дж. Буком) [102].
<i>Поведінково-діяльнісний</i>	Методика асоціації (Картинка ситуації з коміксу чи мультфільму)

	Шкала поведінкових характеристик обдарованих школярів (за Дж. Рензуллой та співавтором Л. Поповою). Для оцінки характеристики учнів у пізнавальній, мотиваційній, творчій та лідерській сферах [34].
Комунікативний компонент	Робота в міні-групах (виконання завдань та демонстрація їх перед всім колективом класу)
Інформаційно-рефлексивний компонент	Тест «Неіснуюча тварина» [102].

Заняття 3. Майстер-клас для педагогічних працівників

***Майстер-клас для педагогічних працівників – це проведення 1-2 занять з питань формування соціальної компетентності молодших школярів із використанням web-орієнтованих і мультимедійних технологій.

Мета: навчити педагогічних працівників використовувати web-орієнтовані і мультимедійні технології для формування соціальної компетентності молодших школярів.

Час проведення: 45-90 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація (тематична), мультфільм/його уривок (тематичний), м'яч.

Хід проведення: Тренер проводить 1 чи 2 заняття для формування соціальної компетентності молодших школярів із використанням web-орієнтованих і мультимедійних технологій.

План проведення 2-х тренінгових занять «Весела подорож»
для формування соціальної компетентності молодших школярів

Заняття 1. Назва: «Станція «Таємниця наших імен»

№	Час	Назва вправи	Матеріали
1	5 хв.	Вступне слово вчителя	
2	10 хв.	Вправа «Клубочок»	

3	5 хв.	Мультимедійна презентація	Мультимедійний проектор/Smart Board, ноутбук/ПК, мультимедійна презентація
4	5 хв.	Вправа «Звуки наших імен»	
5	10 хв.	Перегляд мультфільму Лунтік «Ім'я»	Мультимедійний проектор/Smart Board, ноутбук/ПК, мультфільм/уринок мультфільму
6	10 хв.	Вправа «М'яч чесності»	М'яч

Заняття 2. Назва: «Станція «Світ емоцій і почуттів»

№	Час	Назва вправи	Матеріали
1	5 хв.	Вступне слово вчителя	
2	10 хв.	Вправа «Вчимось розпізнавати емоції»	Мультимедійний проектор/Smart Board, ноутбук/ПК, мультимедійна презентація
3	10 хв.	Перегляд мультфільму «Вини Пух»	Мультимедійний проектор/Smart Board, ноутбук/ПК, мультфільм/уринок мультфільму
4	5 хв.	Вправа «Вдих-видих»	
5	5 хв.	Перегляд мультфільму «Дівчинка та	Мультимедійний

		зайці»	проектор/Smart Board, ноутбук/ПК, мультфільм/уриво к мультфільму
6	10 хв.	Вправа «М'яч чесності»	М'яч

*Зміст проведення тренінгових занять для молодших школярів детальніше описано в пункті 3.2.

3.2. Хід проведення тренінгових занять для молодших школярів «Весела подорож»

Заняття 1

Станція «Таємниця наших імен»

Вступне слово педагогічного працівника

Мета: створити атмосферу подорожі.

Час проведення: 5 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація, де буде зображений потяг, звук потягу – MP3 файл (*додаток 1*), квиток на потяг (*додаток 2*).

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «Доброго дня, діти, сьогодні ми з вами розпочнемо нашу веселу подорож. Ми з вами маємо чарівний потяг, цим потягом ми з вами і будемо подорожувати, але для того, щоб потрапити на потяг,

кожен з нас повинен мати квиток, квитки продаються в касі – ціна квитка одна посмішка (педагогічний працівник дістає квитки, і учні по черзі мають придбати собі квиток за посмішку). Після «купівлі» квитків діти сідають на свої місця. Квиток (додаток 2). Педагогічний працівник каже: «Шановні пасажери, потяг відправляється у веселу подорож (після слів педагогічного працівника лунає звук потягу – додаток 1).

До уваги педагогічного працівника!

Звук потягу MP3 файл – додаток 1. Зразок квитка зображено на додатку 2, який знаходиться на сайті для педагогічних працівників і батьків молодших школярів <http://www.teach-help.com.ua> (в категорії «додатки»).

Педагогічний працівник каже: «Як прекрасно, коли нас називають по імені а не видумують різні прізвиська, дуже важливо називати людину так, як вона себе називає. А як би ви хотіли, щоб вас називали?».

Вправа «Клубочок»

Мета: сприяти розвитку запам'ятовування імен в колективі класу.

Час проведення: 5 хв.

Хід проведення: Педагогічний працівник пропонує учням сісти в коло, і по черзі називати своє ім'я та імена своїх однокласників. Сусід ліворуч має повторити ім'я сусіда з праворуч, а останній учень має повторити всі імена учнів у тому порядку, в якому вони сидять.

Мультимедійна презентація

Мета: розширити поінформованість учнів про їхні імена.

Час проведення: 5-10 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація.

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «У кожної людини є ім'я, яке дали їй при народженні. Кожне ім'я несе певний зміст і, так чи інакше, впливає на характер людини». Після чого педагогічний працівник читає міні-лекцію з мультимедійної дошки.

Під час міні-лекції (діалогу з учнями) педагогічний працівник питає:

- А чи знаєте ви історію свого імені?

- Якщо хтось знає, розкажіть будь-ласка, нам всім історію свого імені.

Педагогічний працівник по черзі зачитує значення імен учнів.

До уваги педагогічного працівника!

Можете заздалегідь знайти значення імен кожного учня або ж дати завдання учням дізнатися у своїх батьків значення їх імен (взяти інтерв'ю у своїх батьків на тему: «Значення мого імені»). І на наступному занятті розповісти свою історію всьому класу).

Вправа «Звуки наших імен»

Мета: сприяти усвідомленню учнями мелодійності і неповторності кожного імені.

Час проведення: 3-5 хв.

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «Ім'я людини – це дар, який вона отримує при народженні. Кожне ім'я має свої особливі неповторні звуки. А як же звучать наші імена, давайте послухаємо...». Педагогічний працівник пропонує учням тихо, а потім гучніше проговорити (проспівати) по складах ім'я кожного учня, так щоб кожне ім'я звучало мелодійно.

Педагогічний працівник каже: «Як гарно звучать наші імена».

До уваги педагогічного працівника!

У додатку 3 пропонується мультимедійна презентація на тему: «Таємниця наших імен», в презентації розмішений не тільки текст, а й картинки. Міні-лекція виступає діалогом з учнями і знаходиться на сайті для педагогічних працівників і батьків молодших школярів <http://www.teach-help.com.ua> (в рубриці «презентації»).

Перегляд мультфільму Лунтік «Ім'я»

Мета: створити атмосферу казки, сприяти усвідомленню школярами важливості і унікальності імені кожного учня.

Час проведення: 10-15 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація.

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «А зараз ми з вами переглянемо мультфільм».

До уваги педагогічного працівника!

У додатку 4 пропонується мультфільм Лунтік «Ім'я» і знаходиться на сайті для педагогічних працівників і батьків молодших школярів <http://www.teach-help.com.ua> (в рубриці «мультфільми»).

Запитання для обговорення:

- Як ви вважаєте, чи важко було головному герою мультфільму без імені?
- Якщо важко, то чому?

Педагогічний працівник «Чи доводилося вам коли-небудь комусь давати ім'я? Людині, тварині, а можливо іграшкам?».

Вправа «М'яч чесності»

Мета: підвести підсумки тренінгового заняття; сприяти підвищенню згуртованості класу, розвитку чесності учнів, висловленню власної думки кожним учнем.

Час проведення: 10-15 хв.

Ресурси: «М'яч чесності».

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «І на завершення нашої сьогоднішньої подорожі пропоную вам пограти в гру, яка називається «М'яч чесності». Педагогічний працівник пропонує учням сісти в коло і по черзі кожному висловитися, передаючи м'яч по колу.

Запитання для обговорення:

- Чи сподобалася вам наша подорож?
- Якщо сподобалася, то чим?
- Якщо не сподобалася, то чим?
- Що вам найбільше запам'яталось з нашої сьогоднішньої подорожі?

До уваги педагогічного працівника!

Для виконання вправи «М'яч чесності» Ви можете взяти маленький м'ячик або будь-який предмет, схожий на м'ячик. Під час виконання цієї вправи Ви задаєте кожному учню запитання для обговорення.

Педагогічний працівник дякує учням за участь в тренінговому занятті (подорожі). Педагогічний працівник каже: «До нових зустрічей! До наступної подорожі!»

Заняття 2

Станція «Світ емоцій і почуттів»

Вступне слово педагогічного працівника

Мета: створити атмосферу подорожі.

Час проведення: 5 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація, де буде зображений потяг, звук потягу – MP3 файл (додаток 1), квиток на потяг (додаток 2).

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «Доброго дня, діти, сьогодні ми з вами розпочнемо нашу веселу подорож. Ми з вами маємо чарівний потяг, цим потягом ми з вами і будемо подорожувати, але для того, щоб потрапити на потяг, кожен з нас повинен мати квиток, квитки продаються в касі – ціна квитка одна посмішка (педагогічний працівник дістає квитки, і учні по черзі мають придбати собі квиток за посмішку). Після «купівлі» квитків діти сідають на свої місця. Квиток (додаток 2). Педагогічний працівник каже: «Шановні пасажери, потяг відправляється у веселу подорож (після слів педагогічного працівника лунає звук потягу – додаток 1).

До уваги педагогічного працівника!

Звук потягу MP3 файл – додаток 1. Зразок квитка зображено на додатку 2, який знаходиться на сайті для педагогічних працівників і батьків молодших школярів <http://www.teach-help.com.ua> (в категорії «додатки»).

Мультимедійна презентація

Мета: розширити поінформованість учнів про емоції та почуття.

Час проведення: 5-10 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація.

Хід проведення: Педагогічний працівник дає учням визначення понять «емоції» та «почуття», після чого педагогічний працівник пропонує учням мімікою відтворити різні емоції, починаючи з негативних (гнів, образа, відраза, смуток та ін.) і закінчуючи позитивними емоціями (радість, задоволення, інтерес та ін.).

Перегляд мультфільму «Віні Пух»

Мета: перегляд учнями мультфільму та його обговорення.

Час проведення: 20 – 25 хв.

Ресурси: мультфільм «Віні Пуха» (Глава 3, в якій віслук Іа святкує свій день Народження), проектор/мультимедійна дошка, комп'ютер/ноутбук.

Хід проведення:

Педагогічний працівник пропонує учням переглянути мультфільм про Віні Пуха і під час його перегляду відповідати на запитання педагогічного працівника.

Запитання для обговорення:

- Які емоції переживає ослик Іа біля озерця?
- Що відчуває Віні Пух, коли бачить у сови хвостик Іа?
- Які емоції переживає ослик Іа, коли сова йому дарує його хвостик?
- Які емоції переживають Віні Пух, П'ятачок, ослик Іа і сова в кінці

мультфільму?

До уваги педагогічного працівника!

У додатку 5 пропонується мультимедійна презентація на тему: «Світ емоцій і почуттів», мультфільм про Віні Пуха – додаток 6, а також на сайті для педагогічних працівників і батьків молодших школярів <http://www.teach-help.com.ua> (в рубриці «презентації» та «мультфільми»).

Вправа «Вдих-видих»

Мета: активізувати увагу, зняти психічне і фізичне напруження учнів.

Час проведення: 5 хв.

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «Емоції та почуття можуть бути як негативні так і позитивні. То що ж робити, якщо ви переживаєте негативні, емоції або почуття?»

Якщо ви розлючені на когось дуже сильно і у вас з'явилося бажання на когось накричати або вдарити, потрібно зразу зупинити себе, і це можна зробити таким чином: бажано вийти з цього приміщення, де знаходиться людина, яка вас розлютила, або, якщо це велике приміщення, можна не виходити і проробити таку вправу: глибоко вдихнути повітря носом і видихнути ротом, цю вправу потрібно проробити не менше 3-х разів. Педагогічний працівник пропонує учням проробити вправу «вдих-видих».

Запитання до обговорення:

- Як ви себе почували підчас цієї вправи?
- Як ви відчуваєте себе після цієї вправи?

Перегляд мультфільму «Дівчинка та зайці»

Мета: перегляд учнями мультфільму та його обговорення.

Час проведення: 5 – 10 хв.

Ресурси: мультфільм, проектор/мультимедійна дошка, комп'ютер/ноутбук.

Хід проведення: Педагогічний працівник пропонує учням переглянути мультфільм про дівчинку і зайців і паралельно відповідати на питання педагогічного працівника.

Запитання для обговорення:

- Що дівчинка відчула, коли побачила зайчиків в лісі, які дуже змерзли?
- Які емоції переживала дівчинка, коли побачила лисицю, яка хоче з'їсти зайчиків?
- Як дівчинка почувала себе після того, коли, нарешті, збудувала надійну хатинку для зайчиків?

До уваги педагогічного працівника!

Мультфільм про дівчинку та зайців є *додатком 7* і знаходиться на сайті для педагогічних працівників і батьків молодших школярів <http://www.teach-help.com.ua> (в рубриці «мультфільми»).

Вправа «М'яч чесності»

Мета: підвести підсумки тренінгового заняття; сприяти підвищенню згуртованості класу, розвитку чесності учнів, висловленню власної думки кожним учнем.

Час проведення: 10-15 хв.

Ресурси: «М'яч чесності».

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «І на завершення нашої сьогоднішньої подорожі пропоную вам пограти в гру, яка називається «М'яч чесності». Педагогічний працівник пропонує учням сісти в коло і по черзі кожному висловитися, передаючи м'яч по колу.

Запитання для обговорення:

- Чи сподобалася вам наша подорож?
- Якщо сподобалася, то чим?
- Якщо не сподобалася, то чим?
- Що вам найбільше запам'яталось з нашої сьогоднішньої подорожі?

До уваги педагогічного працівника!

Для виконання вправи «М'яч чесності» Ви можете взяти маленький м'ячик або будь-який предмет, схожий на м'ячик. Під час виконання цієї вправи Ви задаєте кожному учню запитання для обговорення.

Педагогічний працівник дякує учням за участь в тренінговому занятті (подорожі). Педагогічний працівник каже: «До нових зустрічей! До наступної подорожі!»

Заняття 3

Станція «Мої захоплення»

Вступне слово педагогічного працівника

Мета: створити атмосферу подорожі.

Час проведення: 5 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація, де буде зображений потяг, звук потягу – MP3 файл (*додаток 1*), квиток на потяг (*додаток 2*).

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «Доброго дня, діти, сьогодні ми з вами розпочнемо нашу веселу подорож. Ми з вами маємо чарівний потяг, цим потягом ми з вами і будемо подорожувати, але для того, щоб потрапити на потяг, кожен з нас повинен мати квиток, квитки продаються в касі – ціна квитка одна посмішка (педагогічний працівник дістає квитки, і учні по черзі мають придбати собі квиток за посмішку). Після «купівлі» квитків діти сідають на свої місця. Квиток (*додаток 2*). Педагогічний працівник каже: «Шановні пасажери, потяг відправляється у веселу подорож (після слів педагогічного працівника лунає звук потягу – *додаток 1*).

До уваги педагогічного працівника!

Звук потягу MP3 файл – *додаток 1*. Зразок квитка зображено на *додатку 2*, який знаходиться на сайті для педагогічних працівників і батьків молодших школярів <http://www.teach-help.com.ua> (в категорії «додатки»).

Вправа на активізацію «Фруктовий салат»

Мета: підвищити настрій учнів, активізувати їх на подальшу роботу.

Час проведення: 5-10 хв.

Хід проведення: Педагогічний працівник пропонує учням пограти в гру «Фруктовий салат». Учні сідають у коло, після чого педагогічний працівник каже: «Хто любить дивитися телевизор, поміняйтесь місцями», «Хто любить морозиво, поміняйтесь місцями», «Хто любить грати в комп'ютерні ігри, поміняйтесь місцями» і т.д.

Мультимедійна презентація

Мета: розширити поінформованість учнів про поняття «захоплення/хобі».

Час проведення: 5-15 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація.

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «Шановні пасажери ми з вами прибуваємо на станцію «Мої захоплення» (після слів педагогічного працівника лунає звук потягу).

Педагогічний працівник каже: «Захоплення або хобі – ці слова означають улюблені заняття або розваги у вільний час», після чого педагогічний працівник читає міні-лекцію з мультимедійної дошки.

До уваги педагогічного працівника!

У додатку 8 пропонується мультимедійна презентація на тему: «Мої захоплення», яка знаходиться на сайті для педагогічних працівників і батьків молодших школярів <http://www.teach-help.com.ua> (в рубриці «презентації»), в презентації розмішений не тільки текст, а й картинки. Міні-лекція побудована у вигляді діалогу з учнями.

Запитання для обговорення:

- А яке ваше захоплення/хобі?

Перегляд мультфільму про хобі

Мета: перегляд учнями мультфільму та його обговорення.

Час проведення: 10-15 хв.

Ресурси: мультфільм, проектор/мультимедійна дошка, комп'ютер/ноутбук.

Хід проведення: Педагогічний працівник пропонує учням переглянути мультфільм про хобі, після чого обговорити побачене.

Запитання для обговорення:

- Чи сподобався вам мультфільм?

- Як ви вважаєте, чи завжди захоплення/хобі є безпечним для життя людини?

- Якщо «так» чи «ні», то чому?

До уваги педагогічного працівника!

Мультфільм про хобі є у додатку 9.

Вправа «М'яч чесності»

Мета: підвести підсумки тренінгового заняття; сприяти підвищенню згуртованості класу, розвитку чесності учнів, висловленню власної думки кожним учнем.

Час проведення: 10-15 хв.

Ресурси: «М'яч чесності».

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «І на завершення нашої сьогоднішньої подорожі пропоную вам пограти в гру, яка називається «М'яч чесності». Педагогічний працівник пропонує учням сісти в коло і по черзі кожному висловитися, передаючи м'яч по колу.

Запитання для обговорення:

- Чи сподобалася вам наша подорож?
- Якщо сподобалася, то чим?
- Якщо не сподобалася, то чим?
- Що вам найбільше запам'яталось з нашої сьогоднішньої подорожі?

До уваги педагогічного працівника!

Для виконання вправи «М'яч чесності» Ви можете взяти маленький м'ячик або будь-який предмет, схожий на м'ячик. Під час виконання цієї вправи Ви задаєте кожному учню запитання для обговорення.

Педагогічний працівник дякує учням за участь в тренінговому занятті

(подорожі). Педагогічний працівник каже: «До нових зустрічей!

До наступної подорожі!»

Заняття 4

Станція «Хто такі друзі і як з ними дружити?»

Вступне слово педагогічного працівника

Мета: створити атмосферу довіри та товарищкості.

Час проведення: 5 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація, де буде зображений потяг, звук потягу – MP3 файл (додаток 1), квиток на потяг (додаток 2).

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «Доброго дня, діти, сьогодні ми з вами розпочнемо нашу веселу подорож. Ми з вами маємо чарівний потяг, цим потягом ми з вами і будемо подорожувати, але для того, щоб потрапити на потяг, кожен з нас повинен мати квиток, квитки продаються в касі – ціна квитка одна посмішка (педагогічний працівник дістає квитки, і учні по черзі мають придбати собі квиток за посмішку). Після «купівлі» квитків діти сідають на свої місця. Квиток (додаток 2). Педагогічний працівник каже: «Шановні пасажери, потяг відправляється у веселу подорож (після слів педагогічного працівника лунає звук потягу – додаток 1).

До уваги педагогічного працівника!

Звук потягу MP3 файл – додаток 1. Зразок квитка зображено на додатку 2, який знаходиться на сайті для педагогічних працівників і батьків молодших школярів <http://www.teach-help.com.ua> (в категорії «додатки»).

Мультимедійна презентація

Мета: розширити поінформованість учнів про поняття «дружба».

Час проведення: 10-15 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація.

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «Шановні пасажери, ми з вами прибуваємо на станцію «Хто такі друзі і як з ними дружити?» (після слів педагогічного працівника лунає звук потягу).

Педагогічний працівник каже: «Дружба – це дорогоцінний камінь, який важко знайти, але надто просто втратити. Для того, щоб знайти справжнього друга, недостатньо одного дня. Інколи на це потрібні роки». Після чого педагогічний працівник розповідає міні-лекцію з мультимедійної дошки. Після 4-

го слайду Педагогічний працівник показує учням мультфільм «Лунтік. Дружба важливіше».

Перегляд мультфільму «Лунтік. Дружба важливіше»

Мета: створити атмосферу казки.

Час проведення: 10 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація.

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «А, зараз ми з вами переглянемо мультфільм «Лунтік. Дружба важливіша», 456 серія.

До уваги педагогічного працівника!

У додатку 10 пропонується мультимедійна презентація на тему: «Хто такі друзі і як з ними дружити?», в презентації розмішений не тільки текст, а й картинки. Міні-лекція побудована у вигляді діалогу з учнями. У додатку 11 пропонується мультфільм «Лунтік. Дружба важливіше», який знаходиться на сайті для педагогічних працівників і батьків молодших школярів <http://www.teach-help.com.ua> (в рубриці «презентації» та «мультфільми»).

Запитання для обговорення:

- Як ви вважаєте, чи потрібні людям друзі?
- Якщо «так», то навіщо?
- Якщо «ні», то чому?
- Чи маєте ви друзів?

Вправа «М'яч чесності»

Мета: підвести підсумки тренінгового заняття; сприяти підвищенню згуртованості класу, розвитку чесності учнів, висловленню власної думки кожним учнем.

Час проведення: 10-15 хв.

Ресурси: «М'яч чесності».

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «І на завершення нашої сьогоднішньої подорожі пропоную вам пограти в гру, яка називається «М'яч

чесності». Педагогічний працівник пропонує учням сісти в коло і по черзі кожному висловитися, передаючи м'яч по колу.

Запитання для обговорення:

- Чи сподобалася вам наша подорож?
- Якщо сподобалася, то чим?
- Якщо не сподобалася, то чим?
- Що вам найбільше запам'яталось з нашої сьогоднішньої подорожі?

До уваги педагогічного працівника!

Для виконання вправи «М'яч чесності» Ви можете взяти маленький м'ячик або будь-який предмет, схожий на м'ячик. Під час виконання цієї вправи Ви задаєте кожному учню запитання для обговорення.

Педагогічний працівник дякує учням за участь в тренінговому занятті

(подорожі). Педагогічний працівник каже: «До нових зустрічей!

До наступної подорожі!»

Заняття 5

Станція «Моя сім'я»

Вступне слово педагогічного працівника

Мета: створити атмосферу дружніх, теплих сімейних стосунків під час подорожі.

Час проведення: 5 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація, де буде зображений потяг, звук потягу – MP3 файл (додаток 1), квиток на потяг (додаток 2).

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «Доброго дня, діти, сьогодні ми з вами розпочнемо нашу веселу подорож. Ми з вами маємо чарівний потяг, цим потягом ми з вами і будемо подорожувати, але для того, щоб потрапити на потяг, кожен з нас повинен мати квиток, квитки продаються в касі – ціна квитка одна посмішка (педагогічний працівник дістає квитки, і учні по черзі мають придбати собі квиток за посмішку). Після «купівлі» квитків діти сідають на свої місця.

Квиток (додаток 2). Педагогічний працівник каже: «Шановні пасажери, потяг відправляється у веселу подорож (після слів педагогічного працівника лунає звук потягу – додаток 1).

До уваги педагогічного працівника!

Звук потягу MP3 файл – додаток 1. Зразок квитка зображено на додатку 2, який знаходиться на сайті для педагогічних працівників і батьків молодших школярів <http://www.teach-help.com.ua> (в категорії «додатки»).

Мультимедійна презентація

Мета: розширити поінформованість учнів про поняття сім'я/родина.

Час проведення: 5-10 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація.

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «Шановні пасажери, ми з вами прибуваємо на станцію «Моя сім'я» (після слів педагогічного працівника лунає звук потягу).

Педагогічний працівник каже: «Сім'я, або Родина – це певна група людей, яка складається з найближчого нашого оточення: матусі і татуса, братів і сестер, бабусь і дідусів, тіток і дядьків та інших людей яких ми можемо назвати своєю сім'єю», після чого педагогічний працівник розповідає міні-лекцію з мультимедійної дошки.

До уваги педагогічного працівника!

У додатку 12 пропонується мультимедійна презентація на тему: «Моя сім'я», яка знаходиться на сайті для педагогічних працівників і батьків молодших школярів <http://www.teach-help.com.ua> (в рубриці «презентації»), в презентації розміщений не тільки текст, а й картинки. Міні-лекція побудована у вигляді діалогу з учнями.

Запитання для обговорення:

- Скільки осіб входять до складу вашої сім'ї?
- Чи є у тебе брати і сестри, скільки їх?

Вправа «Портрет моєї сім'ї»

Мета: створити сприятливі умови для розвитку творчих здібностей дітей.

Час проведення: 10-15 хв.

Ресурси: папір формату А-4 і фломастери/олівці (з розрахунком на кожного учня 1 аркуш паперу і 1 фломастер/олівець).

Хід проведення: Педагогічний працівник пропонує учням намалювати портрет своєї сім'ї і показати свою сім'ю всьому класу.

Вправа «Незакінчене речення»

Мета: дізнатися в учнів, що для них означає їхня сім'я.

Час проведення: 3-5 хв.

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «А давайте пограємо з вами в гру яка називається «Незакінчене речення». Педагогічний працівник пропонує учням продовжити речення: Моя сім'я – ....?»

Після висловлювань учнів педагогічний працівник каже: «Ви знаєте, кожен з нас поняття «Моя сім'я» визначає по-різному але ж всі ми хочемо, щоб наша сім'я завжди була країною миру, спокою і доброти.

Вправа «М'яч чесності»

Мета: підвести підсумки тренінгового заняття; сприяти підвищенню згуртованості класу, розвитку чесності учнів, підсилити впевненість кожного учня шляхом висловлення власної думки.

Час проведення: 10-15 хв.

Ресурси: «М'яч чесності».

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «І на завершення нашої сьогоднішньої подорожі пропоную вам пограти в гру, яка називається «М'яч чесності». Педагогічний працівник пропонує учням сісти в коло і по черзі кожному висловитися, передаючи м'яч по колу.

Запитання для обговорення:

- Чи сподобалася вам наша подорож?
- Якщо сподобалася, то чим?

- Якщо не сподобалася, то чим?

- Що вам найбільше запам'яталось з нашої сьогоднішньої подорожі?

До уваги педагогічного працівника!

Для виконання вправи «М'яч чесності» Ви можете взяти маленький м'ячик або будь-який предмет, схожий на м'ячик. Під час виконання цієї вправи Ви задаєте кожному учню запитання для обговорення.

Педагогічний працівник дякує учням за участь в тренінговому занятті

(подорожі). Педагогічний працівник каже: «До нових зустрічей!

До наступної подорожі!»

Заняття 6

Станція «Я молодший школяр»

Вступне слово педагогічного працівника

Мета: створити атмосферу подорожі.

Час проведення: 5 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація, де буде зображений потяг, звук потягу – MP3 файл (додаток 1), квиток на потяг (додаток 2).

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «Доброго дня, діти, сьогодні ми з вами розпочнемо нашу веселу подорож. Ми з вами маємо чарівний потяг, цим потягом ми з вами і будемо подорожувати, але для того, щоб потрапити на потяг, кожен з нас повинен мати квиток, квитки продаються в касі – ціна квитка одна посмішка (педагогічний працівник дістає квитки, і учні по черзі мають придбати собі квиток за посмішку). Після «купівлі» квитків діти сідають на свої місця. Квиток (додаток 2). Педагогічний працівник каже: «Шановні пасажери, потяг відправляється у веселу подорож (після слів педагогічного працівника лунає звук потягу – додаток 1).

До уваги педагогічного працівника!

Звук потягу MP3 файл – додаток 1. Зразок квитка зображено на додатку 2, який

знаходиться на сайті для педагогічних працівників і батьків молодших школярів <http://www.teach-help.com.ua> (в категорії «додатки»).

Мультимедійна презентація

Мета: розширити поінформованість учнів про поняття «молодший школяр», його права та обов'язки.

Час проведення: 10-15 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація.

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «Шановні пасажери, ми з вами прибуваємо на станцію «Я молодший школяр» (після слів педагогічного працівника лунає звук потягу).

Педагогічний працівник інформує учнів про їх права та обов'язки, читає міні-лекцію з мультимедійної дошки.

Перегляд відеоролика «Режим дня школяра»

Мета: поінформувати учнів про їх розпорядок дня.

Час проведення: 10 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація.

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «А зараз ми з вами переглянемо мультфільм «Режим дня школяра».

До уваги педагогічного працівника!

У додатку 13 пропонується мультимедійна презентація на тему: «Я молодший школяр, мої права та обов'язки», в презентації розмішений не тільки текст, а й картинки. Міні-лекція побудована у вигляді діалогу з учнями. У додатку 14 пропонується відеоролик «Режим дня школяра», який є на сайті для педагогічних працівників і батьків молодших школярів <http://www.teach-help.com.ua> (в рубриці «презентації» та «мультфільми»).

Запитання для обговорення:

- Чи потрібен вам розпорядок дня?

- Якщо «так», то навіщо?

- Якщо «ні», то чому?

Вправа «М'яч чесності»

Мета: підвести підсумки тренінгового заняття; сприяти підвищенню згуртованості класу, розвитку чесності учнів, висловленню власної думки кожним учнем.

Час проведення: 10-15 хв.

Ресурси: «М'яч чесності».

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «І на завершення нашої сьогоднішньої подорожі пропоную вам пограти в гру, яка називається «М'яч чесності». Педагогічний працівник пропонує учням сісти в коло і по черзі кожному висловитися, передаючи м'яч по колу.

Запитання для обговорення:

- Чи сподобалася вам наша подорож?

- Якщо сподобалася, то чим?

- Якщо не сподобалася, то чим?

- Що вам найбільше запам'яталось з нашої сьогоднішньої подорожі?

До уваги педагогічного працівника!

Для виконання вправи «М'яч чесності» Ви можете взяти маленький м'ячик або будь-який предмет, схожий на м'ячик. Під час виконання цієї вправи Ви задаєте кожному учню запитання для обговорення.

Педагогічний працівник дякує учням за участь в тренінговому занятті (подорожі). Педагогічний працівник каже: «До нових зустрічей! До наступної подорожі!»

Заняття 7

Станція «Я маю власну думку»

Вступне слово педагогічного працівника

Мета: створити атмосферу подорожі.

Час проведення: 5 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація, де буде зображений потяг, звук потягу – MP3 файл (*додаток 1*), квиток на потяг (*додаток 2*).

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «Доброго дня, діти, сьогодні ми з вами розпочнемо нашу веселу подорож. Ми з вами маємо чарівний потяг, цим потягом ми з вами і будемо подорожувати, але для того, щоб потрапити на потяг, кожен з нас повинен мати квиток, квитки продаються в касі – ціна квитка одна посмішка (педагогічний працівник дістає квитки, і учні по черзі мають придбати собі квиток за посмішку). Після «купівлі» квитків діти сідають на свої місця. Квиток (*додаток 2*). Педагогічний працівник каже: «Шановні пасажери, потяг відправляється у веселу подорож (після слів педагогічного працівника лунає звук потягу – *додаток 1*).

До уваги педагогічного працівника!

Звук потягу MP3 файл – *додаток 1*. Зразок квитка зображено на *додатку 2*, який знаходиться на сайті для педагогічних працівників і батьків молодших школярів <http://www.teach-help.com.ua> (в категорії «додатки»).

Мультимедійна презентація

Мета: розширити поінформованість учнів про поняття «власна думка людини».

Час проведення: 5-10 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація.

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «Шановні пасажери, ми з вами прибуваємо на станцію «Я маю власну думку» (після слів педагогічного працівника лунає звук потягу).

Педагогічний працівник інформує учнів про власну думку кожної людини, читає міні-лекцію з мультимедійної дошки.

До уваги педагогічного працівника!

У *додатку 15* пропонується мультимедійна презентація на тему: «Я маю власну

думку», яка знаходиться на сайті для педагогічних працівників і батьків молодших школярів <http://www.teach-help.com.ua> (в рубриці «презентації»), в презентації розмішений не тільки текст, а й картинки. Міні-лекція побудована у вигляді діалогу з учнями.

Мозковий штурм

Мета: визначити негативні і позитивні наслідки використання соціальних мереж.

Час проведення: 10-15 хв.

Ресурси: дошка/ватман, маркер.

Хід проведення: Педагогічний працівник пропонує учням визначити погані (негативні) сторони використання соціальних мереж і хороші (позитивні) сторони використання соціальних мереж.

Після висловлювання учнів педагогічний працівник доповнює висловлювання учнів.

Робота в міні-групах

Мета: визначити мультфільми актуальні для учнів.

Час проведення: 20-25 хв.

Ресурси: дошка/ватман, маркер.

Хід проведення: Педагогічний працівник об'єднує учнів у 2 групи і дає завдання 1-й і 2-й групі пригадати і обговорити, які мультфільми вони дивилися за останній тиждень, спочатку в групі (5 хв.), а потім з усім класом.

Після обговорення в групах вчитель по черзі запитує учнів спочатку з 1-ї групи, а потім з 2-ї групи згадати свій улюблений мультфільм і розказати, чим саме він запам'ятався.

До уваги педагогічного працівника!

Під час об'єднання учнів у міні-групи Ви можете запропонувати учням дати назву своїй групі. Наприклад, група 1 має назву «Яблука», а 2 «Груші» чи «Сміливці» і «Хоробрики» та ін.

Вправа «М'яч чесності»

Мета: підвести підсумки тренінгового заняття; сприяти підвищенню згуртованості класу, розвитку чесності учнів, висловленню власної думки кожним учнем.

Час проведення: 10-15 хв.

Ресурси: «М'яч чесності».

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «І на завершення нашої сьогоднішньої подорожі пропоную вам пограти в гру, яка називається «М'яч чесності». Педагогічний працівник пропонує учням сісти в коло і по черзі кожному висловитися, передаючи м'яч по колу.

Запитання для обговорення:

- Чи сподобалася вам наша подорож?
- Якщо сподобалася, то чим?
- Якщо не сподобалася, то чим?
- Що вам найбільше запам'яталось з нашої сьогоднішньої подорожі?

До уваги педагогічного працівника!

Для виконання вправи «М'яч чесності» Ви можете взяти маленький м'ячик або будь-який предмет, схожий на м'ячик. Під час виконання цієї вправи Ви задаєте кожному учню запитання для обговорення.

Педагогічний працівник дякує учням за участь в тренінговому занятті

(подорожі). Педагогічний працівник каже: «До нових зустрічей!

До наступної подорожі!»

Заняття 8

Станція «Мої улюблені герої»

Вступне слово педагогічного працівника

Мета: створити атмосферу подорожі.

Час проведення: 5 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація, де буде зображений потяг, звук потягу – MP3 файл (*додаток 1*), квиток на потяг (*додаток 2*).

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «Доброго дня, діти, сьогодні ми з вами розпочнемо нашу веселу подорож. Ми з вами маємо чарівний потяг, цим потягом ми з вами і будемо подорожувати, але для того, щоб потрапити на потяг, кожен з нас повинен мати квиток, квитки продаються в касі – ціна квитка одна посмішка (педагогічний працівник дістає квитки, і учні по черзі мають придбати собі квиток за посмішку). Після «купівлі» квитків діти сідають на свої місця. Квиток (*додаток 2*). Педагогічний працівник каже: «Шановні пасажери, потяг відправляється у веселу подорож (після слів педагогічного працівника лунає звук потягу – *додаток 1*).

До уваги педагогічного працівника!

Звук потягу MP3 файл – *додаток 1*. Зразок квитка зображено на *додатку 2* і знаходиться на сайті для педагогічних працівників і батьків молодших школярів <http://www.teach-help.com.ua> (в категорії «додатки»).

Мультимедійна презентація

Мета: розширити поінформованість учнів про поняття «улюблений герой».

Час проведення: 5-10 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація.

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «Шановні пасажери, ми з вами прибуваємо на станцію «Мої улюблені герої» (після слів педагогічного працівника лунає звук потягу).

Педагогічний працівник інформує учнів про поняття герой, кумир, читає міні-лекцію з мультимедійної дошки.

Вправа «Мій/мої улюблені герої»

Мета: створити сприятливі умови для розвитку творчих здібностей та логічного мислення.

Час проведення: 5-10 хв.

Ресурси: папір формату А-4 і фломастери/олівці (з розрахунком на кожного учня 1 аркуш паперу і 1 фломастер/олівець).

Хід проведення: Педагогічний працівник пропонує учням намалювати свого улюбленого героя і показати його всьому класу.

Перегляд мультфільму «Панда Кунг-фу»

Мета: створити атмосферу казки.

Час проведення: 15-20 хв.

Ресурси: мультфільм «Панда Кунг-фу», 1 частина, мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер.

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «А, зараз ми з вами переглянемо мультфільм «Панда Кунг-фу» 1 частину (перші 12 хв.)»

До уваги педагогічного працівника!

У додатку 16 пропонується мультимедійна презентація на тему «Мої улюблені герої», в презентації розмішений не тільки текст, а й картинки. Міні-лекція проводиться у вигляді діалогу з учнями. У додатку 17 пропонується мультфільму «Панда Кунг-фу», 1 частина (перші 12 хв.), який знаходяться на сайті для педагогічних працівників і батьків молодших школярів <http://www.teach-help.com.ua> (в рубриці «презентації» та «мультфільми»).

Запитання для обговорення:

- Які улюблені герої були у Панди?
- Чому вони йому подобалися?

Вправа «М'яч чесності»

Мета: підвести підсумки тренінгового заняття; сприяти підвищенню згуртованості класу, розвитку чесності учнів, висловленню власної думки кожним учнем.

Час проведення: 10-15 хв.

Ресурси: «М'яч чесності».

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «І на завершення нашої сьогоднішньої подорожі пропоную вам пограти в гру, яка називається «М'яч чесності». Педагогічний працівник пропонує учням сісти в коло і по черзі кожному висловитися, передаючи м'яч по колу.

Запитання для обговорення:

- Чи сподобалася вам сьогодні побути з вашими героями?
- Чому тобі подобається саме цей герой/герої?
- Чи хотів би ти бути схожим на свого улюбленого/улюблених героя/героїв?
- Що вам найбільше запам'яталось з нашої сьогоднішньої подорожі?

До уваги педагогічного працівника!

Для виконання вправи «М'яч чесності» Ви можете взяти маленький м'ячик або будь-який предмет, схожий на м'ячик. Під час виконання цієї вправи Ви задаєте кожному учню запитання для обговорення.

Педагогічний працівник дякує учням за участь в тренінговому занятті (подорожі). Педагогічний працівник каже: «До нових зустрічей! До наступної подорожі!»

Заняття 9

Станція «Я ввічливий»

Вступне слово педагогічного працівника

Мета: створити атмосферу подорожі, під час якої показати культуру поведінки.

Час проведення: 5 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація, де буде зображений потяг, звук потягу – MP3 файл (додаток 1), квиток на потяг (додаток 2).

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «Доброго дня, діти, сьогодні ми з вами розпочнемо нашу веселу подорож. Ми з вами маємо чарівний потяг, цим потягом ми з вами і будемо подорожувати, але для того, щоб потрапити на потяг, кожен з нас повинен мати квиток, квитки продаються в касі – ціна квитка одна

посмішка (педагогічний працівник дістає квитки, і учні по черзі мають придбати собі квиток за посмішку). Після «купівлі» квитків діти сідають на свої місця. Квиток (додаток 2). Педагогічний працівник каже: «Шановні пасажери, потяг відправляється у веселу подорож (після слів педагогічного працівника лунає звук потягу – додаток 1).

До уваги педагогічного працівника!

Звук потягу MP3 файл – додаток 1. Зразок квитка зображено на додатку 2 і знаходиться на сайті для педагогічних працівників і батьків молодших школярів <http://www.teach-help.com.ua> (в категорії «додатки»).

Мультимедійна презентація

Мета: розширити поінформованість учнів про поняття «ввічливість».

Час проведення: 5-10 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація.

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «Шановні пасажери ми з вами прибуваємо на станцію «Ввічливість» (після слів педагогічного працівника лунає звук потягу).

Педагогічний працівник інформує учнів про ввічливість, розповідає міні-лекцію з мультимедійної дошки.

Під час міні-лекції (у вигляді діалогу з учнями) педагогічний працівник обговорює картинки, зображені на слайді презентації.

Вправа «Незакінчене речення»

Мета: дізнатися в учнів, хто така ввічлива людина.

Час проведення: 5-10 хв.

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «А давайте пограємо з вами в гру, яка називається «Не закінчене речення». Педагогічний працівник пропонує учням продовжити речення: Ввічлива людина – це ....?»

Після висловлювань учнів педагогічний працівник каже: «Так, правильно, ввічлива людина ніколи не свариться ні з ким, вміє вибачати, говорити слова

ввічливості, такі як: добрий ранок, добрий день, добрий вечір; бажає смачного людині, яка їсть, поступається місцем у громадському транспорті людям похилого віку (бабусям та дідусям), вагітним жінкам, людям з маленькими дітками, та людям з фізичними вадами; допомагає всім людям, які потребують допомоги; не перебиває розмови старших; дякує тому, хто для неї щось зробив хороше або щось дав/подарував; бажає на добраніч людині, яка йде спати та ін.

Перегляд мультфільму «Лунтік і його друзі. Нечемні»

Мета: створити атмосферу казки.

Час проведення: 10-15 хв.

Ресурси: мультфільм «Лунтік і його друзі. Нечемні», 42 серія, мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація.

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «А, зараз ми з вами переглянемо мультфільм «Лунтік і його друзі. Нечемні».

Запитання для обговорення:

- Чи був Лунтік ввічливим?
- Чи були черв'яки Вупсель і Пупсель ввічливими?
- Чому саме намагався навчити Лунтік черв'яків Вупселя і Пупселя?

До уваги педагогічного працівника!

У додатку 18 пропонується мультимедійна презентація на тему: «Я ввічливий», в презентації розміщений не тільки текст, а й картинки. Міні-лекція подана у вигляді діалогу з учнями. У додатку 19 пропонується мультфільму «Лунтік і його друзі. Нечемні», який знаходиться на сайті для педагогічних працівників і батьків молодших школярів <http://www.teach-help.com.ua> (в рубриці «презентації» та «мультфільми»).

Вправа «М'яч чесності»

Мета: підвести підсумки тренінгового заняття; сприяти підвищенню згуртованості класу, розвитку чесності учнів, надати можливість висловити власну думку кожному учню.

Час проведення: 10-15 хв.

Ресурси: «М'яч чесності».

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «І на завершення нашої сьогоднішньої подорожі пропоную вам пограти в гру, яка називається «М'яч чесності». Педагогічний працівник пропонує учням сісти в коло і по черзі кожному висловитися, передаючи м'яч по колу.

Запитання для обговорення:

- Чи сподобалася вам наша подорож?
- Якщо сподобалася, то чим?
- Якщо не сподобалася, то чим?
- Що вам найбільше запам'яталось з нашої сьогоднішньої подорожі?

До уваги педагогічного працівника!

Для виконання вправи «М'яч чесності» Ви можете взяти маленький м'ячик або будь-який предмет, схожий на м'ячик. Під час виконання цієї вправи Ви задаєте кожному учню запитання для обговорення.

Педагогічний працівник дякує учням за участь в тренінговому занятті (подорожі). Педагогічний працівник каже: «До нових зустрічей! До наступної подорожі!»

Заняття 10

Станція «Моя країна»

Вступне слово педагогічного працівника

Мета: створити атмосферу подорожі.

Час проведення: 5 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація, де буде зображений потяг, звук потягу – MP3 файл (додаток 1), квиток на потяг (додаток 2).

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «Доброго дня, діти, сьогодні ми з вами розпочнемо нашу веселу подорож. Ми з вами маємо чарівний потяг, цим потягом ми з вами і будемо подорожувати, але для того, щоб потрапити на потяг,

кожен з нас повинен мати квиток, квитки продаються в касі – ціна квитка одна посмішка (педагогічний працівник дістає квитки, і учні по черзі мають придбати собі квиток за посмішку). Після «купівлі» квитків діти сідають на свої місця. Квиток (додаток 2). Педагогічний працівник каже: «Шановні пасажери, потяг відправляється у веселу подорож (після слів педагогічного працівника лунає звук потягу – додаток 1).

До уваги педагогічного працівника!

Звук потягу MP3 файл – додаток 1. Зразок квитка зображено на додатку 2, який знаходиться на сайті для педагогічних працівників і батьків молодших школярів <http://www.teach-help.com.ua> (в категорії «додатки»).

Мультимедійна презентація

Мета: розширити поінформованість учнів про Україну.

Час проведення: 5-15 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація.

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «Шановні пасажери, ми з вами прибуваємо на станцію «Моя країна» (після слів педагогічного працівника лунає звук потягу).

Педагогічний працівник інформує учнів про Україну, зокрема, розповідає про: національну символіку, традиції та мову українців, читає міні-лекцію з мультимедійної дошки.

Вправа «Символіка України»

Мета: створити сприятливі умови для розвитку творчих здібностей учнів, пам'яті, зокрема, запам'ятовування символіки України.

Час проведення: 10-15 хв.

Ресурси: папір формату А-4 і фломастери/олівці (з розрахунком на кожного учня 1 аркуш паперу і 1 фломастер/олівець).

Хід проведення: Педагогічний працівник пропонує учням перемалювати з презентації прапор і герб України, а потім, по черзі, показати свій малюнок всім учням.

Перегляд відеоролика «Державні та народні символи України»

Мета: створити сприятливі умови для запам'ятовування символіки України.

Час проведення: 10-15 хв.

Ресурси: відеофрагмент «Державні та народні символи України», мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація.

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «А зараз пропоную вам переглянути відео фрагмент про «Державні та народні символи України».

До уваги педагогічного працівника!

У додатку 20 пропонується мультимедійна презентація на тему: «Моя країна», в презентації розмішений не тільки текст, а й картинки. Міні-лекція подана у вигляді діалогу з учнями. У додатку 21 пропонується відеоролик «Державні та народні символи України», який знаходиться на сайті для педагогічних працівників і батьків молодших школярів <http://www.teach-help.com.ua> (в рубриці «презентації» та категорії «додатки»).

Запитання для обговорення:

- Які державні символи має Україна?
- Які народні символи має Україна?

Вправа «М'яч чесності»

Мета: підвести підсумки тренінгового заняття; сприяти підвищенню згуртованості класу, розвитку чесності учнів, надати можливість висловити власну думку кожному учню.

Час проведення: 10-15 хв.

Ресурси: «М'яч чесності».

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «І на завершення нашої сьогоднішньої подорожі пропоную вам пограти в гру, яка називається «М'яч

чесності». Педагогічний працівник пропонує учням сісти в коло і по черзі кожному висловитися, передаючи м'яч по колу.

? *Запитання для обговорення:*

- Чи сподобалася вам наша подорож?
- Якщо сподобалася, то чим?
- Якщо не сподобалася, то чим?
- Що вам найбільше запам'яталось з нашої сьогоднішньої подорожі?

! *До уваги педагогічного працівника!*

Для виконання вправи «М'яч чесності» Ви можете взяти маленький м'ячик або будь-який предмет, схожий на м'ячик. Під час виконання цієї вправи Ви задаєте кожному учню запитання для обговорення.

Педагогічний працівник дякує учням за участь в тренінговому занятті

(подорожі). Педагогічний працівник каже: «До нових зустрічей!

До наступної подорожі!»

3.3. Хід проведення батьківських зборів

Батьківські збори

Форма проведення: тренінг.

Мета: поглибити знання батьків учнів класу щодо питання формування соціальної компетентності молодших школярів із використанням web-орієнтованих і мультимедійних технологій; обговорити форми, методи та засоби формування соціальної компетентності молодших школярів із використанням web-орієнтованих і мультимедійних технологій.

Час проведення: 1 година 20 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація, 3 ватмани, 5 маркерів, дошка, крейда, матеріали з Розділу I, п. 1.1. та п. 1.2. цього посібника.

Хід проведення:

Вступне слово педагогічного працівника

Міні-лекція

Мета: розширити поінформованість батьків щодо понять: «соціальна компетентність молодшого школяра» «web-технології», «мультимедійні технології».

Час проведення: 10-15 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультимедійна презентація, матеріали з Розділу I, п. 1.1. та п. 1.2. цього посібника.

Мозковий штурм

Мета: визначити проблеми в поведінці учнів класу.

Час проведення: 5-10 хв.

Ресурси: ватман/дошка, маркер/крейда.

Запитання для обговорення:

- Що саме Вам не подобається у поведінці Вашої дитини/дітей?
- Що Ви робите для того, щоб змінити цю поведінку на краще?

Робота в міні-групах

Мета: визначити актуальні web-орієнтовані і мультимедійні технології, які використовують учні.

Час проведення: 15-20 хв.

Ресурси: 3 ватмани, 5 маркерів, дошка, крейда.

Тема: «Актуальні web-орієнтовані і мультимедійні технології, які використовують молодші школярі»

Педагогічний працівник об'єднує учасників в 2 групи та дає завдання:

- 1-ша група обговорює негативні сторони використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій з учнями;

- 2-га група обговорює позитивні сторони використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій з учнями.

Перегляд мультфільму

Мета: визначення психолого-педагогічного впливу на учня.

Час проведення: 10-15 хв.

Ресурси: мультимедійна дошка/проектор, ноутбук/комп'ютер, мультфільм/уривок мультфільму.

Хід проведення: Педагогічний працівник демонструє батькам мультфільм чи його уривок, після чого відбувається його обговорення.

До педагогічного працівника!

Будь-який мультфільм чи його уривок можна взяти з сайту для педагогічних працівників і батьків молодших школярів <http://www.teach-help.com.ua>.

Запитання для обговорення:

- Як ви вважаєте, який психолого-педагогічний вплив може спричинити цей мультфільм на Вашу дитину?

- Чи обов'язково потрібно роз'яснювати побачене і почуте дитині по телебаченню та в мережі Інтернет? Якщо «так», то чому? Якщо «ні», то чому?

Вправа «М'яч чесності» (для батьків)

Мета: підвести підсумки батьківських зборів; сприяти підвищенню згуртованості батьків учнів класу, створити умови для висловлення власної думки щодо питання формування соціальної компетентності молодших школярів із використанням web-орієнтованих і мультимедійних технологій.

Час проведення: 15-20 хв.

Ресурси: «М'яч чесності».

Хід проведення: Педагогічний працівник каже: «І на завершення нашої сьогоднішньої зустрічі пропоную вам пограти в гру, яка називається «М'яч

чесності». Педагогічний працівник пропонує батькам сісти в коло і по черзі кожному висловитися, передаючи м'яч по колу.

? *Запитання для обговорення з батьками:*

- Чи дізналися Ви для себе щось нове на сьогоднішніх батьківських зборах? Якщо так, то що саме?

- Чи бажаєте Ви відвідувати батьківські збори частково присвячені тематиці формування соціальної компетентності молодших школярів із використанням web-орієнтованих і мультимедійних технологій?

- Як Ви вважаєте, чи потрібна взаємодія педагогічних працівників з батьками для підвищення рівня сформованості соціальної компетентності? Якщо так, то які Ви можете запропонувати форми спільної взаємодії?

! *До уваги педагогічного працівника!*

Для проведення вправи «М'яч чесності» Ви можете взяти маленький м'ячик або будь-який предмет, схожий на м'ячик. Під час виконання цієї вправи Ви задаєте батькам запитання для обговорення.

Педагогічний працівник дякує батькам за увагу!

ПІСЛЯМОВА

Одним із важливих напрямів роботи закладу загальної середньої освіти є створення умов для формування соціальної компетентності учнів. Наразі соціальна компетентність молодших школярів формується переважно під час освоєння певних навчальних предметів. Для розвитку повноцінної особистості школярів, зокрема, молодших школярів, важливим є формування їх соціальної компетентності. Здійснений аналіз вітчизняної та закордонної літератури засвідчив наявність різних підходів до розв'язання проблеми формування соціальної компетентності школярів. Проте практичних досліджень і відповідних методик щодо формування соціальної компетентності учнів в умовах початкової школи розроблено недостатньо.

В практиці початкового навчання використовують такі види мультимедійних технологій: мультимедійні презентації, мультиплікаційні фільми, електронні мультимедійні видання, мультимедіа-тренажери, ЕОР та ЕОІР. Нині у мережі Інтернет існує велика кількість освітніх web-сайтів, проте відзначимо поодинокі випадки відомостей щодо різних аспектів соціального виховання та соціально-педагогічної діяльності у роботі з молодшими школярами. Web-орієнтовані і мультимедійні засоби дозволять вчителю, соціальному педагогу і практичному психологу подати матеріал щодо формування соціальної компетентності у молодших школярів як цікаву інформацію та систему яскравих опорних образів. Знання педагогічними працівниками різновидів мультимедійних засобів дозволить ефективно використовувати потужні можливості мультимедіа у початковій школі. Застосування педагогічними працівниками web-орієнтованих і мультимедійних засобів (презентацій, відео-фрагментів, міні-мультиків тощо) для формування соціальної компетентності молодших школярів, дасть можливість: організувати колективну роботу класу; забезпечити сприятливі умови для спілкування учнів з однолітками, учителями; підвищити ефективність процесу засвоєння поданого матеріалу; вплине на соціалізацію і розвиток дитини в цілому.

В посібника обґрунтовано web-орієнтовані і мультимедійні технології, застосування яких є доцільним для формування соціальної компетентності молодших школярів, а саме: ЕОР, мультиплікаційні фільми, відеоролики,

фільми, електронні соціальні мережі, комп'ютерні та on-line (пізнавальні та розвивальні) ігри, дитячі портали, мультимедійні презентації, мультимедійні тренажери, мультимедійний підручник, енциклопедії тощо. Зазначені вище технології будуть сприяти формуванню соціальної компетентності молодших школярів за умови педагогічно виваженого добору і використання цих технологій педагогічними працівниками та батьками у роботі з учнями.

Маю надію, що даний посібник буде використаний в інститутах післядипломної педагогічної освіти на курсах підвищення кваліфікації учителів початкових класів, соціальних педагогів, практичних психологів; для підготовки майбутніх учителів початкових класів, соціальних педагогів, практичних психологів та всіма тими хто цікавиться колом питань, присвячених використанню інформаційно-комунікаційних технологій як засобів формування соціальної компетентності молодшого школяра.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абраменко Н. Ю. Роль психолого-педагогической поддержки в процессе становления социальной компетентности школьника. *Психология и педагогика: методика и проблемы практического применения*. 2011. № 23. С. 124-128.
2. Андрієвська В. М., Олефіренко Н. В. Мультимедійні технології у початковій ланці освіти [Електронний ресурс] : *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2010. № 2 (16). – Режим доступу до журналу : <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/issue/-view/26>. – (дата звернення: 12.06.2012).
3. Антонова О. Є. Теоретико-методологічні засади навчання обдарованих студентів у педагогічних університетах : автореф. дис. .... док. пед. наук. Київ, 2008. 42 с.
4. Баранов В. В. Психолого-педагогічні умови формування соціальної компетентності вихованців закладів соціальної реабілітації. Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. 2011. 13, Ч. 5. С. 7-13.
5. Баранова О. А. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до попереджувально-корекційної роботи з учнями : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ., 2001. 22 с.
6. Баранова Э. А., Арсентьева Н. И. К вопросу о социальной компетентности младших школьников, обучающихся в условиях инклюзивного образования. *Евразийский союз ученых*. 2014. № 5-2. С. 16-18.
7. Беккер Н. В. Основы формирования социальной компетентности школьников. *Научно-педагогическое обозрение*. 2015. № 2 (8). С. 54-62.
8. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія. Київ, 2009. 684 с.
9. Бібік Н. М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти. *Початкова школа*. 2010. №9. С. 1–4.
10. Борбич Н. В. Особливості шкільної соціалізації учнів початкових класів. Педагогічні науки : збірник наукових праць / Гол. ред. М. Степаненко. Полтава, 2009. Вип.2. С. 4-8.

11. Будник О. Б. Соціально-педагогічна діяльність учителя початкової школи навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ : ПП Бойчук А. Б., 2012. 212 с.

12. Будник О. Б. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Житомир : Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2015. 552 с.

13. Буйницька О. П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання : навч. посіб. / Центр учбової літератури. Київ, 2012. 240 с.

14. Бурим О. В. Соціальне виховання молодших школярів у приватних загальноосвітніх навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Луганськ, 2008. 20 с.

15. Вайнола Р. Х. Технології соціально-педагогічної роботи : курс лекцій для студентів спеціальності 6.010105 «Соціальна педагогіка» / КМПУ імені Б. Д. Грінченка. Київ, 2008. 152 с.

16. Ветров О. Д. Сучасні методи і форми роботи з обдарованими дітьми. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя : Психол.-пед. науки.* 2012. №3. С. 73-75.

17. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. Київ. Просвіта, 2001. 416 с.

18. Водяна О. В. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до соціального супроводу сімей, в яких перебувають діти під опікою : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Тернопіль, 2016. 20 с.

19. Ворник М. М. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної роботи з асоціальними сім'ями : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Вінниця, 2014. 20 с.

20. Гаврилушкина О. П. Малова А. А., Панкратова М. В. Проблемы социальной и коммуникативной компетентности дошкольников и младших школьников с трудностями в общении. *Современная зарубежная психология.* 2012. № 2. С. 5-16.

21.Гавриш Н. В. Орієнтація на розвиток суб'єктності студента у процесі підготовки професійно компетентних фахівців з дошкільної освіти. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки)*. Бердянськ, 2007. С 44–49.

22.Гавриш Н. В., Клокова Г. А. Вплив мультфільмів на формування моральної свідомості у дітей. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. Ч. II. № 13 (272). С. 103-110.

23.Галакова О. В. Модель розвитку соціальної компетентності младших школьників. *Вестник Воронежского государственного технического университета*. 2012. Т. 8. № 10-2. С. 121-127.

24.Галакова О. В. Развитие социальной компетентности младших школьников во внеурочной деятельности : дис. ... канд. пед. наук. : 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки / Московский педагогический государственный университет. Москва, 2013. – 203 с.

25.Галакова О. В. Роль педагога-психолога в развитии социальной компетентности младших школьников. *Информация и образование : границы коммуникаций*. 2013. № 5 (13). С. 271-272.

26.Гейн А. Г. Основы информатики и вычислительной техники. Москва, 2003. 254 с.

27.Годлевська К. В. Особливості використання мультимедіа презентацій у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського*. 2013 (40). С. 182-186.

28.Годлевська К. В. Психолого-педагогічні аспекти застосування мультимедіа в системі початкової освіти. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету*. 2012. № 1. С. 55-60.

29.Голованова Н. В. Социализация младшего школьника как педагогическая проблема. Санкт-Петербург, 1997. 192 с.

30.Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене й виправлене. Рівне, 2011. 552 с.

31. Гончарова-Горянська М. В. Соціальна компетентність : поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів. *Рідна школа*. 2004. № 7-8. С. 71-74.

32. Данилейко С. І. Шляхи формування соціальної компетентності учнів початкової школи [Електронний ресурс] : матеріали III Міжнародної наукової інтернет-конференції «Інновації та традиції в сучасній науковій думці». – Режим доступу: <http://intkonf.org/danileyko-si-shlyahi-formuvannya-sotsialnoyi-kompetentnosti-uchniv-pochatkovoyi-shkoli>. – (дата звернення 10.03.2016).

33. Дементієвська Н. П., Морзе Н. В. Проектування, створення та використання навчальних мультимедійних презентацій як засобу розвитку мислення учнів [Електронний ресурс]. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2007. № 1 (2). – Режим доступу до журналу : <http://journal.iitta.gov.ua/-index.php/itlt/article/view/284>. – (дата звернення 20.05.2013).

34. Дементьева Л. А. Диагностика детской одаренности. Курган, 2009. С. 11-12.

35. Державний стандарт початкової загальної освіти затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 р. № 462 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF> – (дата звернення 30.10.2012).

36. Дивнич Л. Соціалізація дитини з особливими потребами. *Соціальний педагог*. 2016. № 2. С. 34-37.

37. Діти і соціум : Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія / А. Богуш, Л. Варяниця, Н. Гавриш, та ін. ; за ред. Н. Гавриш. Луганськ, 2006. 368 с.

38. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – Київ, 2008. 1040 с.

39. Євтух М. Б., Середюк О. П. Соціальна педагогіка : підручник, 2-ге вид., стереотип. Київ, 2003. 232 с.

40.Єрмаков І. Г. Педагогіка життєтворчості : орієнтири для ХХІ століття. *Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство* : наук.-метод. зб. / ред. кол. Н. Софій, І. Єрмаков та ін. Київ, 2000. С. 58-72.

41.Зімакова Л. В. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до соціалізації учнів засобами театрального мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2004. 24 с.

42.Ильин Е. П. Эмоции и чувства 2-е изд. Санкт-Петербург, 2011. 783 с.

43.Івашнюва С. В. Формування структури і контенту персонального сайту педагогічного працівника [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.sworld.com.ua/konfer27/77.pdf 2 – (дата звернення 08.09.2016).

44.Імбер В. І. Педагогічні умови застосування мультимедійних засобів навчання у підготовці майбутнього вчителя початкових класів : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Вінниця, 2008. 20 с.

45.Калинина Н. В. Социальная компетентность младшего школьника: формирование конструктивных поведенческих стратегий. *Известия Саратовского университета. Новая серия : Акмеология образования. Психология развития*. 2008. Т. 2. № 3-4. С. 7-13.

46.Коваленко В. В. Сучасна мультиплікаційна продукція, як засіб формування соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку [Електронний ресурс] : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології у виробництві та освіті : стан досягнення перспективи розвитку». 2015. С. 223-224. – Режим доступу : <http://conference.ikto.net/-public/accepted/> – (дата звернення 16.12.2016).

47. Коваленко В. В. Використання web-орієнтованих засобів у тренінгових заняттях для формування соціальної компетентності молодших школярів. *Науково-методичний журнал «Комп'ютер у школі та сім'ї»* 2015. № 5 (125). С. 40-44.

48.Коваленко В. В. Мультиплікаційна продукція як засіб формування соціальної компетентності учнів молодших класів. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 8 (51). 2016. С. 16-18.

49.Коваленко В. В. Проблеми підготовки вчителя і соціального педагога до застосування мультимедійних засобів для формування основ здоров'я молодших школярів [Електронний ресурс]. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2013. №5 (37). С. 89-98. – Режим доступу до журналу : <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/-issue/view/62> – (дата звернення 14.07.2017).

50.Коваленко В. В. Психолого-педагогічні вимоги до використання мультимедійних презентацій у роботі з молодшими школярами. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. Київ, 2015. № 7 (38). С. 22-26.

51.Коваленко В. В. Формування соціальної компетентності молодших школярів в умовах сучасного інформаційного простору. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 6 (37). С. 37-40.

52.Коваленко В. В., Коваленко О. М. Актуальність застосування електронних соціальних мереж у роботі зі школярами, які мають функціональні обмеження [Електронний ресурс]. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2015. №6 (50). Режим доступу : <http://journal.iitta.gov.ua> – (дата звернення 03.01.2016).

53.Коломієць А. М. Теоретичні та методичні основи формування інформаційної культури майбутнього вчителя початкових класів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2008. 45 с.

54. Коломієць Н. А. Дидактичні засади застосування інтерактивних методів навчання молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2009. 20 с.

55.Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене : наук.-метод. посіб. Київ, 2011. 274 с.

56. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ, 2004. 112 с.

57. Кондрашова Л. В. Лаврентьєва О. О., Зеленкова Н. І. Методика організації виховної роботи в сучасній школі : навчальний посібник. Кривий Ріг, 2008 187 с.

58. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника : (системний підхід). Київ, 2000. 336 с.

59. Концепція розвитку інклюзивної освіти : затверджена наказом МОНУ від 01.10.2012 р. № 912.

60. Коротина Ю. В. Структурно-содержательные особенности социальной компетентности младших школьников. *Вестник Тамбовского университета. Серия : Гуманитарные науки*. 2010. № 12 (92). С. 143-150.

61. Коротина Ю. В. Формирование социальной компетентности младших школьников средствами учебных предметов : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. – Теория и методика обучения и воспитания. Тамбов, 2011. 210 с.

62. Кравченко Т. В. Діагностика рівня соціалізованості учнів початкових класів. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук, праць*. Київ, 2008. Вип. II. С. 165-175.

63. Кравченко Т. В. Теоретико-методичні засади соціалізації дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. : Київ, 2010. 40 с.

64. Кузьменко И. В. Развитие социальной компетентности школьников как показатель качества образования в условиях введения ФГОС. *Научный поиск*. 2015. № 3.6. С. 28-31.

65. Кучай О. В. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів засобами мультимедійних технологій у вищих навчальних закладах Польщі / за ред. А. І. Кузьмінського. Черкаси, 2014. 361 с.

66. Лаврентьєва Г. П. Психолого-педагогічні аспекти використання ІКТ в початковій школі [Електронний ресурс]. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2012. №3 (29). – Режим доступу : <http://www.journal.-iitta.gov.ua>

67. Лежнина Л. В., Старкова Д. В. Пути и средства формирования социальной компетентности сельских школьников. *Вестник Томского государственного педагогического университета*. 2011. № 13. С. 106-109.

68. Лещенко М. П. Педагогічна майстерність учителя в альтернативних формах навчання : дорога до дитячих сердець. *Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. Івана Франка*. 2005. № 24. С. 12-17.

69. Лещенко М. П., Тимчук Л. І. Підходи до стандартизації сформованості інформаційно-комунікаційної компетентності учнів : польський досвід [Електронний ресурс]. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2014. № 4 (42). С. 33–46. – Режим доступу до журналу : <http://journal.iitta.gov.ua>.

70. Лещенко М. П., Тимчук Л. І. Розвиток інформаційно-комунікаційних і медіа компетентностей учителів у міжнародному педагогічному просторі [Електронний ресурс]. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2013. Том 38, № 6. Режим доступу до журналу : <http://journal.iitta.gov.ua>.

71. Лепіхова Л. А. Соціально-психологічна компетентність у поведінці особистості. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 2. С. 65-69.

72. Литвиненко О. О. Особливості видавничого асортименту мультимедійної дитячої продукції в Україні [Електронний ресурс]. *Вісник Книжкової палати*. 2010. № 12. С. 1.

73. Литвиненко С. А. Соціально-педагогічна підготовка майбутнього вчителя : монографія. Рівне, 2004. 302 с.

74. Литвиненко С. А. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності : автореф. дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / НПУ ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2005. 40 с.

75. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія. Загальний курс : підручник. Київ, 2004. 456 с.

76. Максименко С. Д. Психічні механізми самореалізації особистості в медіа просторі. *Педагогіка і психологія : Вісник НАПН України*. 2013. № 2(79). С. 14–17.

77. Мартиненко С. Як зберегти психічне здоров'я дитини: поради вчителям і батькам. *Початкова школа*. 2014. № 5. С. 41-43.

78. Матвієнко О. В. Виховання молодших школярів : теорія і технологія. Київ, 2006. 543 с.

79. Мельник О. М. Використання електронних освітніх ресурсів у початковій школі. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*. 2015. 16 (23). С. 132-140.

80. Мельник О. М. Зарубіжний досвід упровадження електронних освітніх ресурсів у навчально-виховний процес початкової школи. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. 2014. №2 (13). С. 345-355.

81. Методологія інформатизації наукової та управлінської діяльності установ НАПН України на основі веб-технологій : монографія / Авт. кол. : Н. Т. Задорожна, Т. В. Кузнецова, А. В. Кільченко та ін. Київ, 2014. 160 с.

82. Моляко В. А. Кульчицкая Е. И., Литвинова Н И. Психология детской одаренности. Київ, 1995. 82 с.

83. Мудрик А. Б. Соціальна компетентність особистості: постановка проблеми і теоретичні аспекти дослідження. *Вісник чернігівського національного педагогічного університету* ; гол. ред. Носко М. О. № 2. Вип. 94. ЧДПУ. Чернігів, 2011. С. 26-29.

84. Мудрик А. В. Основы социальной педагогики : учебник для студ. сред. проф. учеб. заведений. Москва, 2006. 208 с.

85. Мультимедійні системи як засоби інтерактивного навчання : посібник / Жалдак М. І., Шут М. І., Жук Ю. О. та ін. ; за редакцією : Жука Ю. О. Київ, 2012. 112 с.

86. Никитина Н. О., Баркунова О. В. Проблемы формирования социальной компетентности младших школьников. *Международный журнал экспериментального образования*. 2015. № 11-1. С. 148-149.

87. Ніколаєску І. А. Формування соціальної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до вимог нових державних

освітніх стандартів : науково-методичний посібник ОПОПП. Черкаси, 2014. 76 с.

88.Олексюк Н. В., Лебеденко Л. В. Використання електронних соціальних мереж у соціально-педагогічній роботі зі школярами [Електронний ресурс]. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2015. №4 (48). – Режим доступу : <http://journal.iitta.gov.ua>.

89.Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості : монографія / Р. О. Семенова, О. Л. Музика, Д. К. Корольов та ін. ; за ред. Р. О. Семенової. Кіровоград, 2014. 228 с.

90.Пінчук О. П. Історико-аналітичний огляд розвитку соціальних мережних технологій та перспектив їх використання у навчанні. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2015. №4 (48). С. 14-34.

91.Плешаков В. А. Теория киберсоциализации человека : монографія ; под общ. ред. А. В. Мудрика. Москва. 2011. 400 с.

92.Позднякова О. Л. Формування соціальної компетентності учнів з обмеженими можливостями здоров'я засобами проектної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2010. 22 с.

93. Поніманська Т. І. Основи дошкільної педагогіки : навч. посіб. Київ, 1998. 448 с.

94.Про вищу освіту [Електронний ресурс] : закон України від 16.04.2017 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. – (дата звернення 30.05.2017).

95.Про загальну середню освіту [Електронний ресурс] : закон України від 05.09.17 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/651-14>. – (дата звернення 11.11.2017).

96.Про освіту [Електронний ресурс] : закон України від 05.09.2017 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/page3>. – (дата звернення 03.10.2017).

97. Про особливості діяльності практичних психологів (соціальних педагогів) загальноосвітніх навчальних закладів в 2001/02 навчальному році : лист МОН від 02.08.2001.

98. Проценко О. В. Соціальна компетентність молодших школярів як предмет наукових досліджень. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / редкол. : Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2014. Вип. 35 (88). С. 451-457.

99. Психологічна діагностика особливостей когнітивного розвитку молодших школярів в умовах інформаційного суспільства : монографія / Кондратенко Л. О., Гончаренко С. А., Манилова Л. М. та ін. Кіровоград, 2014. 228 с.

100. Психологічні засади розвитку обдарованої особистості в освітньому середовищі : метод. посіб. / О. Л. Музика, Д. К. Корольов, Р. О. Семенова та ін. ; за ред. О.Л. Музики. – Київ-Житомир, 2015. 146 с.

101. Пунина Т. Г. Проектирование и размещение в сети Интернет административных сайтов образовательных учреждений : учебно-методическое пособие [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://club-edu.tambov.ru/methodic/2007/ppsite/content.html> – (дата звернення 24.10.2012).

102. Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты : учебное пособие. Самара, 2001. 672 с.

103. Рассказова О. І. Розвиток соціальності учнів з особливими потребами як умова вибору ними успішних життєвих стратегій у сучасному соціумі. Обдаровані діти – інтелектуальний потенціал держави : матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. (АР Крим, смт. Гаспра, 25-29 вер. 2012 р.) / Ін-т обдарованої дитини НАПН України. Київ, 2012, С. 252-260.

104. Рибалко О. О. Проектування електронних освітніх ресурсів навчання математики в початковій школі з використанням системи Adobe Flash : автореф. дис ... канд. пед. наук. Київ, 2017. 25 с.

105. Розвиток соціально-комунікативної компетентності обдарованих учнів початкової школи : посібник / Н. В. Лук'янчук, Н. А. Климова, О. А. Ковальова,

Ю. Ю. Савченко та ін. ; за заг. ред. Н. В. Лук'янчук і Н. А. Климової. Інститут обдарованої дитини. Київ, 2014. 132 с.

106. Савченко М. В. До проблеми формування основ життєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку : зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини. Гол. ред. Мартинюк М. Т. Умань, 2007. Ч. 2. С. 185–191.

107. Сак Т. Контроль та оцінювання соціальної компетентності учнів з особливостями психофізичного розвитку в інклюзивному класі. *Дефектологія*. 2010. № 4. С. 8-12.

108. Серякова С. Б., Галакова О. В. Диагностика социальной компетентности младшего школьника. *Перспективы науки*. 2012. № 32. С. 330-333.

109. Серякова С. Б., Галакова О. В. Критерии оценки социальной компетентности младших школьников. *Среднее профессиональное образование*. 2013. № 9. С. 19-21.

110. Серякова С. Б., Галакова О. В. О профессионализме педагога в развитии социальной компетентности младшего школьника. *Вестник Воронежского государственного технического университета*. 2014. № 3-2, Т. 10. С. 212-216.

111. Серякова С. Б., Галакова О. В. Программное обеспечение развития социальной компетентности младших школьников во внеурочной деятельности. *Наука и школа*. 2013. № 4. С. 156-160.

112. Серякова С. Б., Галакова О. В. Социальная компетентность младших школьников. Развитие во внеурочной деятельности : монография / LAP LAMBERT. Германия, , 2013. 220 с.

113. Сидорова О. С. Игровые технологии в формировании социальной компетентности младших школьников на уроке иностранного языка. С. 90-93.

114. Сидорова О. С. Проектная деятельность как одна из основных технологий в формировании социальной компетентности младших школьников на уроке иностранного языка. *Приоритетные научные направления : от теории к практике*. 2014. № 9. С. 78-83.

115. Сітцева М. В. Роль мультиплікації у розвитку дитини в умовах інформаційного суспільства [Електронний ресурс]. Матеріали Міжнар. науково-практичної Інтернет-конф. – Режим доступу : <http://www.inforum.in.ua/conferences/12/2/12>.\ – (дата звернення 11.11.2015).

116. Смагіна Т. М. Поняття та структура соціальної компетентності учнів як наукова проблема. *Вісник Житомирського державного університету : педагогічні науки*. 2010. Вип. 50. С. 138-142.

117. Смирнова Е. О., Соколова М. В. Психолого-педагогическая экспертиза мультфильмов для детей и подростков. *Культурно историческая психология*. 2014. Т. 10. № 4. С. 4-11.

118. Социометрия Дж. Морено : методика, процедура, обработка результатов. Социограмма. – Режим доступа : http://psyfactor.org/lib/sociometriya_moreno.htm – (дата звернення 22.01.2013).

119. Соціалізація дітей та учнівської молоді в сучасному освітньому просторі : методичні рекомендації щодо реалізації обласної науково-методичної проблеми. Теоретико-методологічні засади соціалізації дітей та учнівської молоді в сучасному освітньому просторі / уклад. С. О. Моїсеєв, Л. М. Назаренко. КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти». Херсон, 2013. 50 с.

120. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / Т. Ф. Алексєєнко [та ін.] ; за ред. І. Д. Зверєвої. – Київ, 2008. 336 с.

121. Соціальна педагогіка : підруч. / за ред. А. Й. Капської. 5-те вид. перероб. та допов. Київ, 2011. 488 с.

122. Співаковський О. В. Петухова Л. Є., Коткова В. В. Інформаційно-комунікаційні технології в початковій школі : навч.-метод. посіб. для студентів напряму підготовки. «Початкова освіта» Херсон, 2011. 267 с.

123. Степура Ю. Г. Підготовка майбутніх педагогів до соціального виховання учнів початкової школи засобами естетотерапії : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Полтавський

національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. Полтава, 2016. 275 с.

124. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. Київ, 2004. 192 с.

125. Тадаєва А. В. Модель соціально-педагогічного супроводу медіасоціалізації молодших школярів у ЗНЗ у сучасному інформаційному просторі. *British Journal of Science, Education and Culture*. 2014. № 1(5). Р. 24-30.

126. Тадаєва А. В. Соціально-педагогічний супровід соціалізації молодших школярів в сучасному інформаційному просторі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 – соціальна педагогіка / Харківська державна академія культури. Харків, 2016. 258 с.

127. Тараненко І. Г. Розвиток життєвої компетентності та соціальної інтеграції : досвід європейських проблем. *Кроки до компетентності та інтеграції у суспільство*. За ред. І. Єрмакова. Київ, 2000. С. 37-40.

128. Формування інформаційно-комунікаційних компетентностей у контексті євроінтеграційних процесів створення інформаційного освітнього простору : посібник / за заг. ред. Бикова В. Ю., Овчарук О. В. ; Ін-т інформ. технол. і засобів навч. НАПН України. Київ, 2014. С. 122-138.

129. Цветков В. В. Формирование социальной компетентности сельских школьников : автореф. дис. .... канд. пед. наук. Великий Новгород, 2002. 23 с.

130. Чичук В. М. Стан проблеми підготовки вчителя до використання мультимедійних технологій у початкових класах. *Розвиток педагогічної науки в Україні і Польщі на початку ХХІ століття* : зб. наук. праць. Черкаси, 2011. С. 722-727.

131. Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды. Москва, 1989. 560 с. – Режим доступу : <http://psychlib.ru/mgppu/eit/EIT-001-.HTM>. – (дата звернення 11.11.2016).

132. Ястребов Л. Й. Создание мультимедийных презентаций в программе MS PowerPoint 2002 [Електронний ресурс]. *Вопросы Интернет-образования*, 2006.

№ 41. – Режим доступу к журналу : http://vio.uchim.info/Vio_41/cd_site/articles/title.htm – (дата звернення 06.12.2012).

133. Ястребов М. М. Аналіз веб-сайтів здоров'язбережувальної тематики : зб. Звітної наук. конф. Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2014. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/6651/> – (дата звернення 26.09.2014).

134. Яцишин А. В. Застосування віртуальних соціальних мереж для потреб загальної середньої освіти. *Інформаційні технології в освіті*. 2014. № 19. С. 119-126.

135. Яцишин А. В., Коваленко В. В. Використання електронних соціальних мереж для роботи з дітьми та молоддю з особливими освітніми потребами. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 8 (39). С. 32-38.

136. Яцишин А. В., Носенко Ю. Г. Використання електронних соціальних мереж для розвитку інформаційної культури дітей та молоді з функціональними обмеженнями. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 12 (43). С. 31-38.

137. Яцишин А. В., Яськова Н. В. Використання електронних соціальних мереж у роботі з обдарованими учнями. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2016. №8. С. 9-16.

138. Cynthia L. S. The futures of learning. What kind of pedagogies for the 21st century? UNESCO Education Research and Foresight,. Paris, [ERF Working Papers Series, No. 15].

139. Digital Strategy for Schools 2015-2020 [electronic resource]. Enhancing Teaching, Learning and Assessment. – Access mode : <https://www.education.ie/en/Publications/Policy-Reports/Digital-Strategy-for-Schools-2015-2020.pdf>.

140. García-Valcárcel A., Basilotta V., López C. S. ICT in Collaborative Learning in the Classrooms of Primary and Secondary Education. *Comunicar*, n. 42, v. XXI, 2014, Media Education Research Journal. P. 65-74.

141. Chaib M., Svensson .-K. Publisher ICT in Teacher Education Challenging prospects. Jönköping University Press/Encell Printed at Rydheims tryckeri AB, Jönköping, Sweden, 2005. P. 250.
142. Loveless A., Dore B. ICT In The Primary School (Learning & Teaching with ICT). 2002. P. 5-7
143. Tombak A. Importance Of Drama In Pre-School Education. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 143. 2014. P. 372-378.
144. Lowe H. Learning Social-Emotional Skills in the 21st Century [electronic resource]. 21 Apr 2016. – Access mode : <http://www.pbs.org/wgbh/nova/blogs/education/2016/04/learning-social-emotional-skills-in-the-21st-century>.
145. Karakas R. The use of cartoons for developing the skills of understanding and analyzing of children in preschool period. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 46 (2012) P. 3026-3030.
146. Leask M., Meadows J. Teaching and learning with ICT in the primary school. London: Psychology Press, 2000. 270 p.
147. Younie S., Leask M., Burden K. Teaching and Learning with ICT in the Primary School. 2 edition, revised. Routledge, 2014. 268 p.
148. Zousel M. L., Rule A. C., Logan S. R. Teaching Primary Grade Students Perfectionism through Cartoons Compared to Bibliotherapy. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 2013, 5(2), 199-218.

ДОДАТКИ

Додаток А.

Анкети для опитування

Додаток А.1.

Анкета для вчителів початкових класів

Вельмишановні колеги!

Для вдосконалення використання вчителями мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів, просимо Вас відповісти на наші запитання.

Сподіваємося на Вашу відкритість та чесність.

Вік _____ Стаж роботи _____ Населений пункт _____

1. Чи завжди задовольняє Вас поведінка молодших школярів на уроках, позаурочний час? Якщо «ні» то чому? _____
_____
_____

2. Чи використовуєте Ви мультимедійні технології під час уроків, позаурочний час з молодшими школярами? _____
_____
_____

3. Що ви відносите до мультимедійних технологій? (обведіть або підкресліть Вашу відповідь)

- телебачення;
- Інтернет;
- презентації з використанням тексту, фото, відео;
- всі варіанти підходять.

4. Під час яких уроків Ви використовуєте мультимедійні технології? _____
_____
_____

5. Якщо Ви використовуєте мультимедійні презентації, то де Ви їх берете? (обведіть або підкресліть Вашу відповідь)

- в Інтернеті;
- знаходите в ресурсних центрах та бібліотеках;
- створюєте авторські презентації.

6. Чи створюєте Ви з учнями спільні презентації?

---

7. З якою метою Ви використовуєте мультимедійні презентації у роботі з молодшими школярами? (обведіть або підкресліть Вашу відповідь)

- з метою унаочнення навчальної інформації;
- з метою активізації пізнавальної діяльності;
- з метою стимулювання обговорення;
- з метою активізації навчально-дослідницької роботи та презентації її результатів.

Ваш варіант _____

---

8. Як Ви вважаєте, чи може використання мультимедійних технологій, вчителями, сприяти кращому засвоєнню матеріалу молодшими школярами? Як саме? _____

---

9. Чи демонструєте Ви під час навчально-виховного процесу мультиплікаційні фільми? Чи обговорюєте їх? _____

---

10. Які мультиплікаційні фільми є улюбленими у Ваших учнів? Назвіть їх. _____

---

11. Чи обговорюєте Ви з батьками якість мультиплікаційної та телепродукції, яку переглядають їх діти? _____

Дякуємо за увагу!

*авторська розробка

Додаток А.2.

Анкета для практичних психологів і соціальних педагогів

Вельмишановні колеги!

Просимо Вас відповісти на наші запитання.

Сподіваємося на Вашу відкритість та чесність.

Вік _____ Стаж роботи _____ Населений пункт _____

Психолог / Соціальний педагог (обведіть або підкресліть свою посаду)

1. Чи завжди задовольняє Вас поведінка молодших школярів на уроках, позаурочний час? Якщо «ні» то чому? _____
_____
_____

2. Чи використовуєте Ви мультимедійні технології у своїй роботі з молодшими школярами? _____
_____

3. Що ви відносите до мультимедійних технологій? (обведіть або підкресліть Вашу відповідь)

- телебачення;
- Інтернет;
- презентації з використанням тексту, фото, відео;
- всі варіанти підходять.

4. Підчас яких форм роботи Ви використовуєте мультимедійні технології? _____
_____
_____
_____

5. Чи використовуєте Ви мультимедійні презентації та мультиплікаційні фільми у своїй роботі? _____
_____

6. Чи обговорюєте Ви з батьками якість мультиплікаційної та телепродукції, яку переглядають їх діти? _____
_____
_____

Дякуємо за увагу!

*авторська розробка

Додаток А.3.

Анкета для батьків (опікунів)

Вельмишановні батьки!

Просимо Вас відповісти на наші запитання, що стосуються молодших школярів.

Сподіваємося на Вашу відкритість та чесність.

Ваш вік _____ Стать _____ Населений пункт _____

1. Чи завжди задовольняє Вас поведінка Вашої дитини (молодшого школяра)? Якщо «ні» то чому? _____

_____

2. Чи використовуєте Ви мультимедійні технології у вихованні своєї дитини (молодшого школяра)? _____

_____

3. Які саме мультимедійні технології Ви використовуєте у вихованні своїх дітей (молодшого школяра)? (обведіть або підкресліть Ваші відповіді)

- телебачення (мультфільми, фільми, серіали, новини, розважальні шоу та ін.);

- Інтернет (ігри, соціальні мережі, мультфільми, фільми, серіали, електронні енциклопедії, відео уроки, новини, розважальні шоу та ін.).

- Ваш варіант _____

4. Чи критично Ви добираєте мультимедійні технології для Вашої дитини (молодшого школяра) ігри, соціальні мережі, мультфільми, фільми, серіали, електронні енциклопедії, відео уроки, новини, розважальні шоу та ін.

_____

5. Скільки часу на день Ваша дитина (молодший школяр) проводить переглядаючи телебачення (мультфільми, фільми, серіали, новини, розважальні шоу та ін.) та в мережі Інтернет (ігри, соціальні мережі, мультфільми, фільми, серіали, електронні енциклопедії, відео уроки, новини, розважальні шоу та ін.)?

- 15-30 хв.;

- 30-60 хв.;

- 1-2 год.;

- 2-3 год.;

- більше 3 год.

- Ваш варіант _____

6. З якою метою Ви використовуєте мультимедійні технології?

- щоб зайняти дитину на певний час;
- як винагорода за виконану роботу (за успіхи у навчанні, виконане домашнє завдання, виконання побутових обов'язків);
- для підготовки шкільних завдань, проектів;
- для розвитку творчих здібностей дитини (відео урок, розважальні шоу).
- Ваш варіант _____

7. Чи обговорюєте Ви зі соєю дитиною (молодшим школярем) сюжет переглянутого на телебаченні (мультфільми, фільми, серіали, новини, розважальні шоу та ін.) та в мережі Інтернет (ігри, соціальні мережі, мультфільми, фільми, серіали, електронні енциклопедії, відео уроки, новини, розважальні шоу та ін.).

- Ваш варіант _____

Дякуємо за увагу!

*авторська розробка

Додаток Б.
Додаток Б.1.

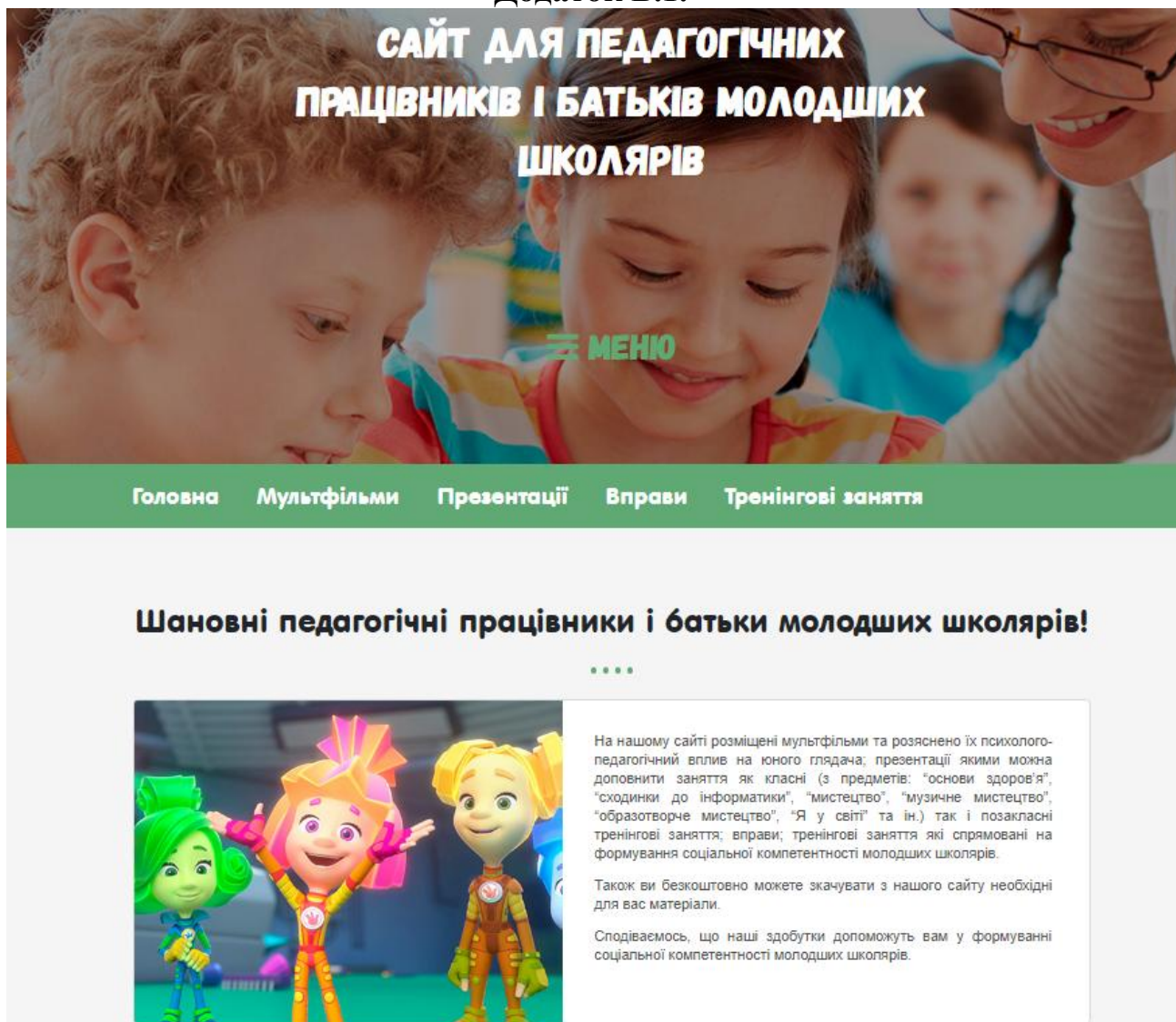

Рис. Б.1. Рубрики авторського сайту для педагогічних працівників та батьків молодших школярів

Додаток Б.2.

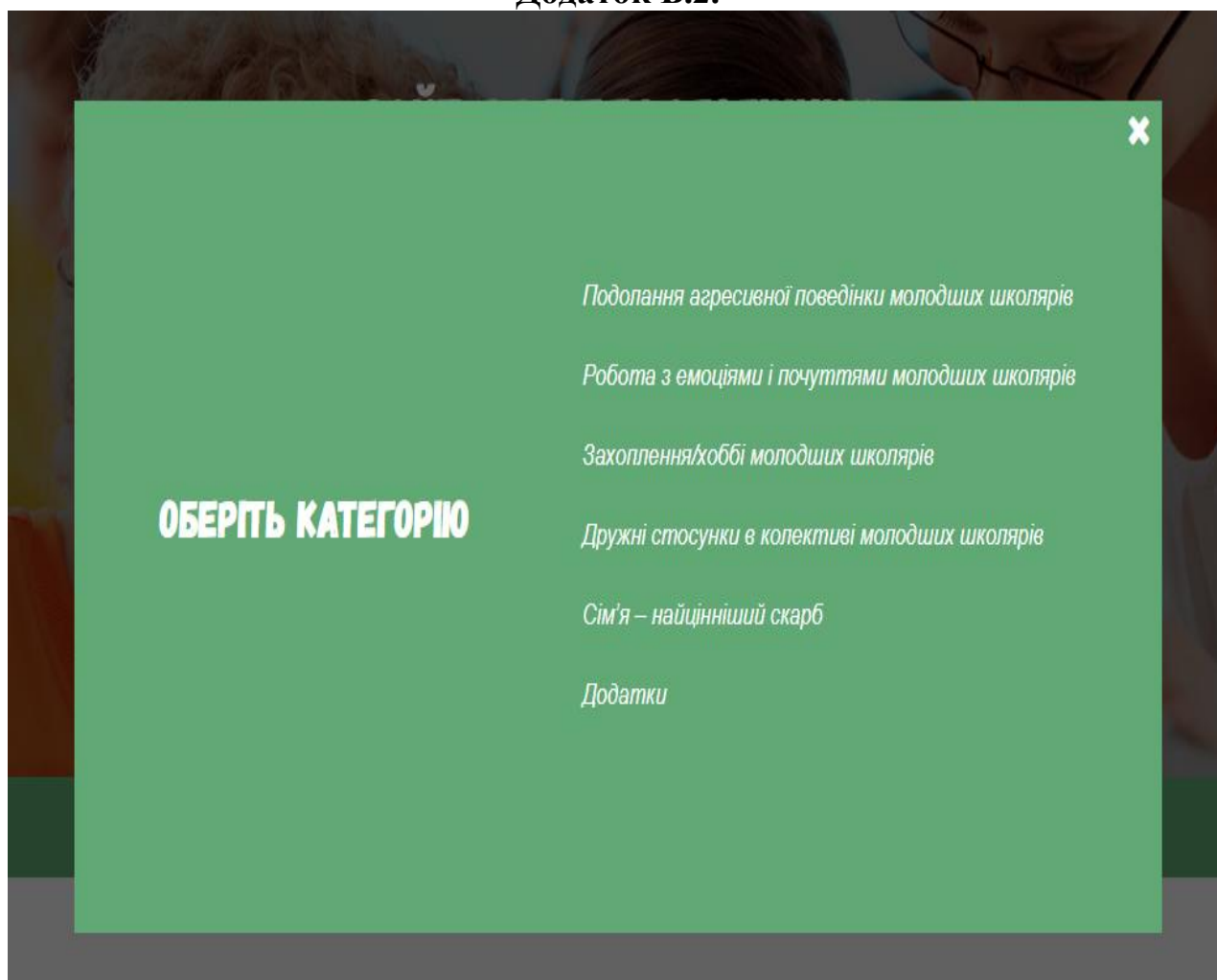

Рис. Б.2. Категорії авторського сайту для педагогічних працівників та батьків молодших школярів

Додаток В
Додаток В.1.

Анкета №1 для педагогічних працівників
Вельмишановні колеги!

Просимо Вас відповісти на запитання.

Анкета є анонімною, тому сподіваємося на Вашу відкритість та чесність.

Для заповнення анкети Вам необхідно обрати один або кілька варіантів відповіді та відмітити їх.

Стаж роботи _____ Населений пункт _____

1. Що ви відносите до мультимедійних технологій?

- телебачення;
- Інтернет;
- презентації з використанням тексту, фото, відео;
- електронні освітні ресурси;
- всі варіанти підходять.

2. Чи використовуєте Ви мультимедійних технологій під час уроків, в позаурочний час з молодшими школярами?

- Так, часто використовую;
- Так, але рідко використовую;
- Ні, не використовую.

3. Під час яких уроків Ви використовуєте мультимедійних технологій?

- Математика;
- Англійська мова;
- Інформатика;
- Українська мова;
- Я у світі;
- Основи здоров'я;
- Літературне читання;
- Природознавство;
- Музичне мистецтво;
- Образотворче мистецтво;
- Трудове навчання;
- Фізкультура.

4. Якщо Ви використовуєте мультимедійні презентації, то де Ви їх берете?

- в Інтернеті;
- знаходите в ресурсних центрах та бібліотеках;
- створюєте авторські презентації.

5. Чи створюєте Ви з учнями спільні презентації? Так; Ні.

6. З якою метою Ви використовуєте мультимедійні презентації у роботі з молодшими школярами?

- з метою унаочнення навчальної інформації;
  - з метою активізації пізнавальної діяльності;
  - з метою стимулювання обговорення;
  - з метою активізації навчально-дослідницької роботи та презентації її результатів;
  - всі варіанти підходять;
- ваш варіант _____

7. Чи демонструєте Ви під час навчально-виховного процесу мультиплікаційні фільми? Чи обговорюєте їх? Так; Ні.

Чи вважаєте Ви важливим домагатися особистісної думки, реакції, відповіді молодших школярів на переглянуті мультфільми, відео фрагменти щодо вчинків головних героїв?

Так;   Ні.

8. Чи обговорюєте Ви з батьками якість мультиплікаційної та телепродукції, яку переглядають їх діти?   Так;   Ні.

9. Що з перерахованого Ви вмієте використовувати?

- Електронні освітні ресурси
- Microsoft Office 365
- ВікіВікіВеб
- Електронні бібліотеки
- Хмарні сервіси
- Пошукові системи мережі Інтернет (Google, Yandex ін.)
- Блоги
- Сайти
- Програми пакету Microsoft Office 2010
- Youtube
- Електронна пошта
- Skype
- Електронні соціальні мережі

10. Як часто Ви розв'язуєте конфліктні ситуації у навчально-виховному процесі?

- Часто;
- Іноді;
- Звертають за допомогою до колег (практичний психолог, соціальний педагог, керівництво).

11. Чи цікавитесь Ви позашкільною діяльністю молодших школярів?

- Постійно цікавлюсь, знаю які гуртки і секції відвідують учні;
- Знаю які гуртки і секції відвідують половина учнів;
- Майже не цікавлюсь.

12. Чи використовуєте Ви інформаційно-комунікаційні технології для взаємодії з батьками/родичами молодших школярів?   Так;   Ні.

13. Якщо Ви використовуєте інформаційно-комунікаційні технології для взаємодії з батьками/родичами молодших школярів відмітьте, які саме:

- мобільний телефон;
- вайбер;
- Skype;
- персональний сайт;
- сайт навчального закладу;
- блог;
- чат;

електронні соціальні мережі

ваш варіант _____

14. Як Ви вважаєте, успішна адаптація молодшого школяра до навчально-виховного процесу залежить від:

роботи класних керівників молодших школярів;

роботи колективу педагогічних працівників (класних керівників, соціальних педагогів, практичних психологів, керівництва закладу);

співпраці колективу педагогічних працівників та батьків/опікунів молодших школярів.

15. Оберіть визначення «соціальна компетентність молодших школярів»

це:

здатність особистості продуктивно розв'язувати економічні завдання;

здатність особистості продуктивно співпрацювати з різними партнерами у групі та команді, виконувати різні ролі та функції у колективі;

здатність особистості до основних принципів, які передбачають високу рухову активність, виховання школяра у процесі активної діяльності з метою їх гармонійного всебічного розвитку, зміцнення здоров'я, загартування, підвищення розумової та фізичної працездатності.

ваш варіант _____

16. Вкажіть складники з яких складається соціальна компетентність молодших школярів?

когнітивний;

мотиваційно-ціннісний;

поведінково-діяльнісний,

комунікативний;

інформаційно-рефлексивний.

17. Чи впливає навчально-виховний процес у Вашому навчальному закладі на формування соціальної компетентності молодших школярів?

Так, у нас розроблена спеціальна цілеспрямована програма / план заходів / призначені відповідальні особи

Так, вважаю, що впливає;

Частково впливає;

Цим більше займаються позашкільні заклади.

18. Чи створюєте Ви особисто спеціальні умови для формування соціальної компетентності молодших школярів?

Так;

Цим займається соціальний педагог;

Частково;

Цим займається практичний психолог;

Ні;

Цим займається педагог-організатор.

Цим займається класний керівник;

ваш варіант _____

19. Вкажіть форми та методи організації навчально-виховного процесу є найбільш ефективними для формування соціальної компетентності молодших школярів?

- виховні години;
- тренінги;
- рольові ігри;
- екскурсії;
- робота в групах;
- парна робота;
- робота над проектами
- шкільні спортивні масові заходи;
- шкільні концерти;

ваш варіант _____

20. Оберіть інструменти (методики) якими, на Вашу думку, можна оцінити рівні сформованості соціальної компетентності молодших школярів:

- Соціометрія
- Педагогічне спостереження;
- Бесіди з учнями;
- Бесіди з батьками;
- Тест «Дім-Дерево-Людина» (за Дж. Буком)
- Тест «Не існуюча тварина»
- Робота в міні групах (виконання завдань, та представлення їх перед всім колективом класу)
- Методика асоціація (Картинка ситуації з коміксу чи мультфільму)
- Шкала поведінкових характеристик обдарованих школярів (за Дж. Рензуллою та співавтором Л. Поповою). Для оцінки характеристики учнів у пізнавальній, мотиваційній, творчій та лідерській сферах

ваш варіант _____

21. Що б Ви запропонували для формування соціальної компетентності молодших школярів? _____
_____
_____

Дякуємо за співпрацю!

*авторська розробка

Додаток В.2.

Анкета №2 для педагогічних працівників

Вельмишановні колеги!

Просимо Вас відповісти на наші запитання.

Анкета є анонімною, тому сподіваємося на Вашу відкритість та чесність.

Інструкція: Для заповнення анкети Вам необхідно обрати варіант відповіді, що відповідає Вашій точці зору та поставити позначку (V чи +) у відповідній колонці.

1- Не погоджуюсь; 2 - Частково погоджуюсь; 3 - Повністю погоджуюсь

№	Висловіть Вашу позицію щодо поданих нижче тверджень	1	2	3
1	На мою думку формування соціальної компетентності молодших школярів мають здійснювати соціальний педагог чи практичний психолог			
2	До посадових обов'язків вчителів початкової школи не входить обов'язковість формування соціальної компетентності молодших школярів			
3	У мене є досвід щодо застосування web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів			
4	Маю потребу у ознайомленні з напрямками використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів			
5	Обізнаність про досвід використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів, розширює мій світогляд			
6	Я застосовую та вважаю за потрібне у формуванні соціальної компетентності молодших школярів використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій			
7	Регулярна діагностика рівнів сформованості соціальної компетентності молодших школярів є важливою складовою соціально-педагогічної діяльності навчального закладу			
8	Я готовий формувати соціальну компетентність молодших школярів за відповідними методичними рекомендаціями чи розробленими тренінговими заняттями			
9	Створення педагогічним працівником власних електронних презентацій, електронних освітніх ресурсів є необхідною умовою ефективної роботи щодо формування соціальної компетентності молодших школярів			
10	Вважаю, що я на високому рівні володію інформаційно-комунікаційними технологіями			
11	Мені важливо, щоб з моїми розробками електронних			

освітніх ресурсів ознайомлювалось та застосовували у роботі з молодшими школярами			
12 Застосування web-орієнтованих і мультимедійних технологій є ефективним для формування соціальної компетентності молодших школярів			
13 Я зацікавлений у підвищенні моєї кваліфікації щодо формування соціальної компетентності молодших школярів			
14 Я зацікавлений у підвищенні моєї кваліфікації щодо використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій для формування соціальної компетентності молодших школярів			
15 Маю потребу у методичному супроводі (рекомендації, тренінгові заняття), щодо використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій для формування соціальної компетентності молодших школярів			

Стаж педагогічної роботи _____

Стать _____ Населений пункт _____

Дякуємо за співпрацю!

*авторська розробка

Додаток Г.
План проведення тренінгових занять «Весела подорож» для
формування соціальної компетентності молодших школярів

Заняття 1. Назва: «Станція «Таємниця наших імен»

№	Час	Назва вправи	Матеріали
1.	5 хв.	Вступне слово вчителя	
2.	10 хв.	Вправа «Клубочок»	
3.	5 хв.	Мультимедійна презентація	Мультимедійний проектор/Smart Board, ноутбук/ПК, мультимедійна презентація
4.	5 хв.	Вправа «Звуки наших імен»	
5.	10 хв.	Перегляд мультфільму Лунтік «Ім'я»	Мультимедійний проектор/Smart Board, ноутбук/ПК, мультфільм/уривок мультфільму
6.	10 хв.	Вправа «М'яч чесності»	М'яч

Заняття 2. Назва: «Станція «Світ емоцій і почуттів»

№	Час	Назва вправи	Матеріали
1.	5 хв.	Вступне слово вчителя	
2.	10 хв.	Вправа «Вчимось розпізнавати емоції»	Мультимедійний проектор/Smart Board, ноутбук/ПК, мультимедійна презентація
3.	10 хв.	Перегляд мультфільму «Вини Пух»	Мультимедійний проектор/Smart Board, ноутбук/ПК, мультфільм/уривок мультфільму
4.	5 хв.	Вправа «Вдих-видих»	
5.	5 хв.	Перегляд мультфільму «Дівчинка та зайці»	Мультимедійний проектор/Smart Board, ноутбук/ПК, мультфільм/уривок мультфільму
6.	10 хв.	Вправа «М'яч чесності»	М'яч

Заняття 3. Назва: «Станція «Мої захоплення»»

№	Час	Назва вправи	Матеріали
1.	5 хв.	Вступне слово вчителя	
2.	5 хв.	Вправа на активізацію «Фруктовий салат»	
3.	10 хв.	Мультимедійна презентація	Мультимедійний проектор/Smart Board, ноутбук/ПК, мультимедійна презентація
4.	15 хв.	Перегляд мультфільму про хобі	Мультимедійний проектор/Smart Board, ноутбук/ПК, мультфільм/уринок мультфільму
6.	10 хв.	Вправа «М'яч чесності»	М'яч

Заняття 4. Назва: «Станція «Хто такі друзі і як з ними дружити?»»

№	Час	Назва вправи	Матеріали
1.	10 хв.	Вступне слово вчителя	
2.	10 хв.	Мультимедійна презентація	Мультимедійний проектор/Smart Board, ноутбук/ПК, мультимедійна презентація
3.	15 хв.	Перегляд мультфільму «Лунтік. Дружба важливіше»	Мультимедійний проектор/Smart Board, ноутбук/ПК, мультфільм/уринок мультфільму
4.	10 хв.	Вправа «М'яч чесності»	М'яч

Заняття 5. Назва: «Станція «Моя сім'я»»

№	Час	Назва вправи	Матеріали
1.	5 хв.	Вступне слово вчителя	
2.	10 хв.	Мультимедійна презентація	Мультимедійний проектор/Smart Board, ноутбук/ПК, мультимедійна презентація
3.	10 хв.	Вправа «Портрет моєї сім'ї»	Папір формату А-4 і фломастери/олівці (з

			розрахунком на кожного учня 1 аркуш паперу і 1 фломастер/олівець).
4.	5 хв.	Вправа «Незакінчене речення»	
6.	10 хв.	Вправа «М'яч чесності»	М'яч

Заняття 6. Назва: «Станція «Я молодий школяр»

№	Час	Назва вправи	Матеріали
1.	5 хв.	Вступне слово вчителя	
2.	15 хв.	Мультимедійна презентація	Мультимедійний проектор/Smart Board, ноутбук/ПК, мультимедійна презентація
3.	10 хв.	Перегляд відеоролику «Режим дня школяра»	Мультимедійний проектор/Smart Board, ноутбук/ПК, відеоролик.
4.	10 хв.	Вправа «М'яч чесності»	М'яч

Заняття 7. Назва: «Станція «Я маю власну думку»

№	Час	Назва вправи	Матеріали
1.	5 хв.	Вступне слово вчителя	
2.	5 хв.	Мультимедійна презентація	Мультимедійний проектор/Smart Board, ноутбук/ПК, мультимедійна презентація
3.	10 хв.	Мозковий штурм	Дошка/ватман, маркер
4.	15 хв.	Робота в міні-групах	Дошка/ватман, маркер
5.	10 хв.	Вправа «М'яч чесності»	М'яч

Заняття 8. Назва: «Станція «Мої улюблені герої»

№	Час	Назва вправи	Матеріали
1.	5 хв.	Вступне слово вчителя	
2.	5 хв.	Мультимедійна презентація	Мультимедійний проектор/Smart Board, ноутбук/ПК, мультимедійна презентація
3.	10 хв.	Вправа «Мій/мої улюблені герої»	Папір формату А-4 і фломастери/олівці (з розрахунком на кожного учня 1 аркуш паперу і 1

			фломастер/олівець).
	15 хв.	Перегляд мультфільму «Панда Кунг-фу» 1 частина	Мультимедійний проектор/Smart Board, ноутбук/ПК, мультфільм/уринок мультфільму
4.	10 хв.	Вправа «М'яч чесності»	М'яч

Заняття 9. Назва: «Станція «Я ввічливий»»

№	Час	Назва вправи	Матеріали
1.	5 хв.	Вступне слово вчителя	
2.	10 хв.	Мультимедійна презентація	Мультимедійний проектор/Smart Board, ноутбук/ПК, мультимедійна презентація
3.	5 хв.	Вправа «Незакінчене речення»	
	15 хв.	Перегляд мультфільму «Лунтік і його друзі. Нечемні»	Мультимедійний проектор/Smart Board, ноутбук/ПК, мультфільм/уринок мультфільму
4.	10 хв.	Вправа «М'яч чесності»	М'яч

Заняття 10. Назва: «Станція «Моя країна»»

№	Час	Назва вправи	Матеріали
1.	5 хв.	Вступне слово вчителя	
2.	5 хв.	Мультимедійна презентація	Мультимедійний проектор/Smart Board, ноутбук/ПК, мультимедійна презентація
3.	15 хв.	Вправа «Символіка України»	Папір формату А-4 і фломастери/олівці (з розрахунком на кожного учня 1 аркуш паперу і 1 фломастер/олівець).
	10 хв.	Перегляд відеоролику «Державні та народні символи України»	Мультимедійний проектор/Smart Board, ноутбук/ПК, відеоролик
4.	10 хв.	Вправа «М'яч чесності»	М'яч

Коваленко Валентина Володимирівна, соціальний педагог, молодший науковий співробітник Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України.

Навчальне видання

**Формування соціальної компетентності молодших школярів
засобами інформаційно-комунікаційних технологій посібник**

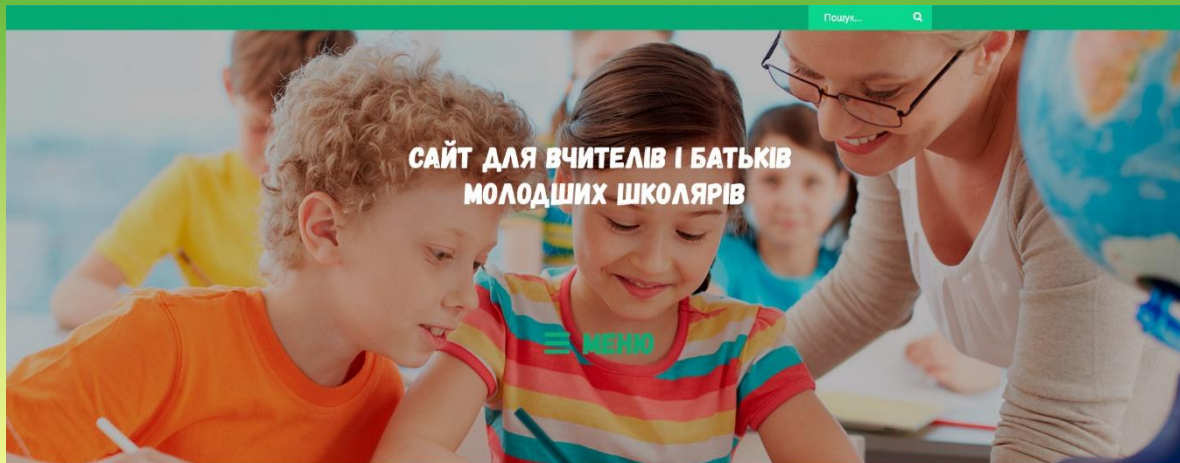
За науковою редакцією

Лещенко Марії Петрівни, доктора педагогічних наук, професора.

Підписано до друку 27.12.2017 р. Зам. № 1786.

Формат 60x80 1/16. Тираж 200 прим. Ум. друк. арк. 14,5.

Друк «ЦП «КОМПРИНТ», Свідотство ДК №4131, від 04.08.2011 р.
м. Київ, вул. Предславинська, 28

[Головна](#) [Мультфільми](#) [Презентації](#) [Вправи](#) [Публікації](#) [Тренінгові заняття](#)

Шановні педагогічні працівники і батьки молодших

....

На нашому сайті розміщені мультфільми та розкрито їх педагогічний вплив на юного глядача; презентації якими можна доповнити заняття як класні (з предметів: "основи здоров'я", "сходники до інформатики", "мистецтво", "музичне мистецтво", "образотворче мистецтво", "Я у світі" та ін.) так і позакласні тренінгові заняття; вправи; тренінгові заняття які спрямовані на формування соціальної компетентності молодших школярів.

Також ви безкоштовно можете зачувати з нашого сайту необхідні для вас матеріали.

Сподіваємось, що наші здобутки допоможуть вам у формуванні соціальної компетентності молодших школярів.

Наша команда

....

Розробка сайту

Коваленко Валентина
Володимирівна

Соціальний педагог, молодший науковий співробітник Інституту інформаційних технологій і засобів навчання Національної академії педагогічних наук України.

Web дизайн

Коваленко Олександр
Миколайович

Web розробник, аспірант Інституту інформаційних технологій та засобів навчання Національної академії педагогічних наук України.

Науково-методичний супровід

Ліценко Марія
Петрівна

Доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту інформаційних технологій і засобів навчання Національної академії педагогічних наук України.

